

**Den sunne lesning
Fra anagrammatisk fase til realisert fiksjon**

Dan Aleksander Ramberg Andersen

Masteroppgave i allmenn litteraturvitenskap (LIT 4390)

Våren 2008

Universitetet i Oslo

Synopsis

Denne oppgaven er todelt:

1) Den lanserer et begrep om en særegen, revolusjonerende lesehendelse, *Den Sunne Lesning*, som ikke bare forandrer vårt språk, men også i vesentlig grad våre fysiske forutsetninger for fortolkning.

2) I den forbindelse argumenterer jeg for at nevrologisk kunnskap burde innreflekteres i faget litteraturvitenskap. Gjennom en lesning av romanen *Macht und Rebel* og gjennom bruken av både litteraturvitenskapelige, filosofiske og nevrologiske tilnæringsmåter argumenteres det for at disse utfyller hverandre snarere enn å stå i et innbyrdes motsetningsforhold. Særlig i forbindelse med nærværstematikk og leseren som problemområde i faget litteraturvitenskap hevder jeg at en kjennskap til nevrologiens oppdagelser og teorier kan virke utviklende for litteraturfaget. Nevrologien kan virke som et slags korrektiv når vi iblant fortaper oss i en altfor språklig omgang med estetiske erfaringer.

Takksigelser

Tusen takk til alle som har hjulpet meg med denne oppgaven:

Drude von der Fehr, min veileder, for sitt nytenkende og inspirerende arbeid i forhold til litteraturvitenskapens relevansområder, for alle gode tips og innspill, i tillegg til en mengde tålmodighet.

Kjæresten min, Line Tidemann, for all hjelp med tilbakemeldinger og korrektur, og for å ha roet meg ned når jeg trengte det i innspurten.

René Brunsvik, for gode tilbakemeldinger og korrektur, samt trivelige, kaffe - og vaffelpauser.

Håkon Øvreås: for mye hjelp med alle tekniske pc-ting.

Bjarte Samuelsen: for all hjelp og inspirasjon.

Og takk til alle som er blitt tutet ørene fulle om denne oppgaven:

Grim, Teemu, Nikolai og alle andre som nå, helt ufrivillig, kan en hel masse som de ikke kunne fra før.

Og sist, men ikke minst:

Tusen takk til moren min, faren min og søsteren min Mie.

Faen dette her dytter ting fremover, fortere, videre, jeg tror at dette her kan virke uhyre motiverende, jeg kjenner det, jeg får mer overskudd av dette her enn frynsegoder og fallskjermer og to måneders seilferie på de Karibiske øyer, jeg kjenner det, jeg fylles opp, denne typen nytelse er ny for meg, den er overskridende, den gir meg ny motivasjon, den gir meg kraft, jeg kjenner at jeg får ny kraft, jeg kjenner at kraften renner over i brystet mitt, jeg kjenner meg STERK, dette er ren glede som blir til ren kraft, dette her er *Kraft durch Freude* og ikke noe annet. Det er fæn meg det det er!(Rasul, 2002: 214)

Den sunne lesning

Fra anagrammatisk fase til realisert fiksjon

”Vi må genfinde oprindelsen til genstanden i selve kernen af vor oplevelse, vi må beskrive værens fremtræden og forstå, hvordan der paradoksalt *for-os* er et *i-sig*”

– Maurice Merleau-Ponty

”Aj aj aj!” – Dan Aleksander Andersen

Forord

Vi snakker alle om det samme. Vi lurar på hva som skjer, hva som skiller det som skjer. Det er bare i fremgangsmåtene vi skiller oss, alle vitenskapene, og derfor må vi bevare våre egne måter å omgås tingene på når vi beveger oss i nytt terreng for det vi har kategorisert som vårt fag. Men vi må også være som hodeløse ørner i vår fremgangsmåte. Hver dag må vi knuse oss mot steinveggen i fritt fall. Og vi må bruke vårt enestående virkemiddel, analogien og den analogiske omgangsmåte, for vårt fag er en evig fortropingsakt, uten at det nødvendigvis forhindrer oss i å kalle en spade for en spade. Omdanning er i seg selv et ideal og noe vi må etterstrebe.

”Min bror, gi akt på den time hvor din ånd taler i lignelser: det er i denne time din dyd fødes. Opphøyet er da ditt legeme og gjenoppstått: med sin ekstatiske fryd henrykker det ånden så den blir skapende og veiende og elskende og velgjørende i alt hva den gjør” (Nietzsche, 2003: 48)

SYNOPSIS	2
TAKKSIGELSER	3
DEN SUNNE LESNING.....	5
Fra anagrammatisk fase til realisert fiksjon.....	5
Forord	5
INNLEDNING	9
Oppgavens mål:.....	10
Om valg av eksempel	12
Om oppgavens oppbygning	13
KAPITTEL 1	17
Macht und Rebel	17
Macht	22
Rebel og funksjonalitet	25
Virkninger.	26
Som vi så ovenfor hevdet Cathrine Sandnes at Faldbakken gjorde det lett for seg ved å skrive seg inn i nihilismen, da han geiper til både de venstresradikale og markedet. Men den nihilismen som kommer til uttrykk i boken er av en annen art, og handler ikke om å geipe til samfunnets ulike ideologiske konstruksjoner. Snarere er det snakk om å godta dem for å kunne gå videre.....	28
En farlig kombinasjon	31
KAPITTEL 2	32
Kunstens funksjonalitet	32
Den litterære genese; noen nevrologiske perspektiver på konstitueringen av det estetiske objekt.	32
Fysiske trekk ved den produktive overskridelsen	33
Det pre-refleksive og avstemthet.....	34
Hvordan beskrives de estetiske opplevelsene i Macht und Rebel?	35
Serotonin er en transmittersubstans som er avgjørende for nevronenes synapser.	35
Noen nevrologiske innfallsvinkler.....	36
UT-AV-KROPPEN-OPPLEVELSER OG OM ESTETISK OMDANNING	38
Oliver Sacks og det fysiske opphavet til musikalske hallusinasjoner	38

Angular Gyrus.....	40
Det er viktig å forstå de fysiske forutsetningene for lesning av den enkle grunn at leseren er et vesentlig problemområde i faget.....	42
KAPITTEL 3	45
Overskridelse av kulturell grammatikk er en ting, overskridelse av internalisert grammatikk noe ganske annet. Om heterogene og homogene diskurser.....	45
Forholdet mellom de to formene for grammatikk.....	46
Rebel.....	47
Macht og overskridelsen.....	50
Vesentlig estetisk omdanning kan forklares som et møte mellom diskurser, leserens internaliserte diskurs og erfaringens relative heterogenitet i forhold til denne, noe som også synes fysisk i nevronenes nye synapser.	52
Det ligger estetisk sprengstoff i varige tabuer, for-Macht, men ikke Rebel.....	53
Den aktive bruk: Montering og demonstrasjon	54
Meningsdeportasjon.....	54
<i>HVORDAN HENGER MACHTS BRUK AV ERKJENNELSEN SAMMEN MED HANS VIDERE HANDLING?</i>	54
Om grunnlighetene mellom det fascistiske og det revolusjonære begjær: Kraft durch Freude som strategi for utøding av heterogen energi.	56
Nazisme	56
”unsere Ehre heisst Treue”	56
Teenage Sodomy and Immigrant Violence Against Globalization.	58
Den store dagen	58
Og her må vi stoppe opp litt	59
Hvordan skiller Macht seg fra Rebel og hvordan kan de sies å representere henholdsvis en aktiv og en passiv forholdning til kunst?	61
KAPITTEL 4	62
Nærvær meg her og der – den anagrammatiske kroppen	62
Anagrammatisk Fase	62
Innledende eksempel.....	62
Anagrammatisk fase slik den beskrives i <i>Macht und Rebel</i>	63
Lystlesningen	65

Hva vil det si at kroppen agerer anagrammatisk?	67
Hvorfor agerer kroppen anagrammatisk?.....	68
Idiosynkrsiene og ”den erotiske kroppen” er estetiske aksiomer	68
For Macht er det avgjørende å bevege seg.....	69
La oss konkludere litt i det små omkring hva som bør etterstrebes i den akademiske omgangen med leseerfaringer	70
KAPITTEL 5. HVORFOR ”DEN SUNNE LESNING”?	72
Den sunne lesning er fiksjonsrealiserende.	72
Skriveren og leseren.....	74
Skriveren.....	75
Leserens selv-utvidelse i en slags interaksjon med den <i>heterogene</i> diskurs. Realiseringen av fiksjonens muligheter.	76
KONKLUSJON. HVA BETYR DEN SUNNE LESNING?	80
Hva mer er det jeg har gjort?	81
REFERANSER	83

Innledning

Imens det for 20 år siden slett ikke var vanlig å trekke den opplevende kroppen inn i estetisk filosofi, er det i dag svært utbredt. I Norge er det fortsatt ikke produsert så veldig store mengder teori på feltet, i hvert fall ikke hva den biologiske kroppen angår, og i alle fall ikke i tilknytning til faget litteraturvitenskap. Ved Universitetet i Oslo har *Forskningsprosjektet INFECTIO: Teksten, tegnet og smerten. Humanistisk sykdomsforskning med litteraturvitenskapelig og idéhistorisk perspektiv* representert en type nybrottsarbeid som i prosjektets egne ord:

(...)håper å bringe litteratur og medisin sammen på et vis som ikke ordner det ene under det andre, som verken ser litteraturen som et supplement til eller en hjelpedisiplin for medisinen, eller medisinen som utelukkende teknologisk og blind for kulturelle verdier. Med andre ord søker vi en tilnærming til det svært omfattende sykdomsbegrepet som ikke opprettholder noen fundamental motsetning mellom kunst og vitenskap, men som forsøker å veve dem sammen på en måte som ivaretar forskjellene.¹

Og prosjektet har virkelig gitt en giv til ny tenkning om både litteraturens funksjon og litteraturfagets grenser. Et spennende arbeid er Drude von der Fehrs², som tar opp nye måter å forstå kroppen på, og hun legger vekt på kvalitative opplevelser som en kilde til legemlig sunnhet. Mange av hennes tanker har inspirert meg til å skrive denne oppgaven, særlig hennes tanke om at en tolkning kan skje på et kroppslig, ubevisst nivå. Først gjennom bevisstgjøringen og den kognitive bearbeidelsen av erfaringen kan den utvikle seg til kunnskap, hevder hun (von der Fehr, 2005: 39). I denne oppgaven vil jeg forsøke å ta for meg en type revolusjonerende leseropplevelse, som oppleves som sterkt kroppslig, og som både kvalitativt og kvantitativt forandrer den erfarendes kunst- og virkelighetstilnærming. Men uten et fokus på individets helse. Allikevel er det flere grunner til at jeg velger å kalle den. *Den Sunne Lesning.*

¹ http://www.hf.uio.no/forskning/infectio/Infectio_Forelesninger.doc lastet ned 05/06- 08

² Hennes bok *Når kroppen tenker* (foreløpig tittel) utkommer i august 2008 på Universitetsforlaget. I denne oppgaven forholder jeg meg til manuskriptet til boken, som er trykket som kompendium til kurset LIT 4348/4368 Litterært tekststudium: Litteratur og sykdom, undervist høsten 2005, og kalt *Kroppens kompetanse. Pragmatisk teoriutvikling innen helsefag, praksisnære fag og litteraturvitenskap*. Unipub, Oslo. 2005

Oppgavens mål:

Å beskrive Den Sunne Lesning fenomenologisk ved hjelp av en roman, å bruke noen kjente litteraturvitenskapelige og filosofiske begreper, og deres grunnlikheter med noen nevrologiske oppdagelser og spørsmålsstillinger, for å utøve en kritikk av litteraturfaget.

Jeg akter i denne oppgaven å gjøre rede for en estetisk erfaring, som jeg mener fint kan finne sted i virkeligheten, om enn ikke i nøyaktig samme form, men i det store og det hele med de samme kjennetegn som jeg har funnet den uttrykt i scenen jeg siterte på første side, som er hentet fra Abo Rasuls (pseudonym for Matias Faldbakken) *Macht und Rebel* (2002).

I korte trekk kjennetegnes opplevelsen av en, i utgangspunktet, kroppslig fornemmelse, som etterfølges av en fortolkning av denne, som i sin tur vil danne fruktbare forutsetninger for fortolkerens videre estetiske praksis. Grunnen til at denne kunsterfaringen i den initierende fasen manifesterer seg som kroppslige fornemmelser er at man ennå ikke har de forutsetningene, det adekvate språk, som skal til for å trekke mening ut av hendelsen.

Meningen er noe man danner underveis i opplevelsen, og som til slutt danner det dominerende, nye estetiske utgangspunkt³. Derfor kan man si at denne erfaringen i den første fasen er ”revolusjonerende”, deretter er den ”evolusjonerende”, da den fungerer som opphavet og forutsetningene (de nydannede estetiske aksiomene) for den enkelte fortolkeres kommende estetiske møter. Trolig virker den også retrospektivt, som en ibsens samtale omdanner den bildet av fortolkerens *fortidige* estetiske erfaringer og antagelser.

Men denne hendelsen har også en *nevrologisk* basis, det vil si at det skjer visse ting i hjernen, som jeg tror gjør at denne opplevelsen oppleves som i utgangspunktet fysisk. Og oppgaven vil

³ I min fremstilling vil kroppen, i denne hendelsen, ha en viss heterogenitet, en ikke-representerbarhet, som etter hvert går over i noe representerbart. Fullstendig ikke-representerbar vil aldri kroppen kunne være så lenge den ikke er paralyseret og fortsatt har tilknytning til hjernen, og selv om det ser ut som om jeg her trekker et skarpt skille mellom hjerne og kropp er dette ikke tilfelle. Snarere kan vi trekke et skille mellom vårt sanseapparat og våre språklige forutsetninger for forståelsen av dette. Poenget er at imens den revolusjonerende nye diskursen er under tilblivelse, er det mulig at den i begynnelsen i hovedsak erfares i det sensomotoriske registeret, for deretter å avkodes av det kognitive apparat. I vårt filosofiske paradigme har kroppen en mye tettere tilknytning til verden og væren enn subjektet, som på flere måter adskiller seg fra kroppen, først og fremst gjennom tenkningen. Derfor fremholder Bataille at den overskridende Erotisme-erfaringen er kjennetegnet av ”Jeg mister meg” (Bataille, 1996: 39). En mister seg selv, sitt konstruerte subjekt. Et nytt subjekt er under dannning i erfaringene av ”overtredelse”. Ifølge Nietzsche er subjektet alltid under dannning, det blir konstruert på bakgrunn av tenkningen *som skjer*. Det er ikke subjektet som tenker, men tenkning skjer, hvorpå subjektet kontinuerlig dannes. Overtredelsen, som jeg skal komme tilbake til, er en utvidelse av subjektet og ikke en ødeleggelse, og gir subjektet et dypere erfaringsgrunnlag.

i så måte være et forsvar for å trekke nevrologisk kunnskap inn i faget for å bedre vår forståelse av hva som skjer med den som gjennomgår visse typer lesehendelser.

På grunn av denne helt særegne hendelsen, og den utviklingen som den ”lesende” gjennomgår i en slik diskursdannelse, har jeg valgt å kalle hendelsen for ”sunn”, nærmere bestemt *Den Sunne Lesning*⁴. Den har paralleller i en mengde teori, noe som i hovedsak skyldes at vi befinner oss i et filosofisk problemfelt som omhandler overkommelsen av et subjekt-objekt-forhold til verden⁵, og her støter vi på et vesentlig problem, eller selve problemet, nemlig qualia-problematikken. Hvordan skal man uttrykke noe kvalitativt, den kroppslige fornemmelsen av en overskridelse av språket, med noe kvantitativt (her det teoretiske språket, som jeg bruker i denne masteroppgaven, altså et språk som vi antar å ha en mye høyere grad av referensialitet enn det fiksjonelle språket)?

Det kan vi ikke, ikke en gang i forbindelse med våre egne, individuelle erfaringer, selv om jeg slett ikke vil fremholde den første fasen av *den sunne lesning*, som senere vil bli kalt *leseren som hendelse* eller *anagrammatisk fase*, som språkløs. Heller vil jeg karakterisere den som ”negativ” i og med at man tross alt er i besittelse av et språk, bare ikke det *adekvate* språk for den umiddelbare avkodningen av nettopp denne estetiske erfaringen. Det vi etterpå formulerer for oss selv er en mer eller mindre adekvat fortolkning av hva vi har erfart. I den grad den danner nye forutsetninger for vårt videre estetiske virke blir den å regne som ”sunn”. Å utsi den kvalitative opplevelsen blir altså umulig, men det er mulig å gi en slags fysisk forklaring på hva som skjer ved å vise til noen vesentlige trekk ved hjernens oppbygning, og å se dem i analogi med en del begreper som ofte brukes for å beskrive slike opplevelser i litteraturvitenskapen.

Ved en utvikling av det estetiske språket hos den enkelte, og gjennom denne kreative erfaringen som grunnlag for å karakterisere *den sunne lesning* som en utvidelse av det menneskelige, kan vi hevde at den ”realiserer fiksjonens muligheter”, noe som vil drøftes nærmere mot slutten av oppgaven.

⁴ Tanker om at litteraturen kan ha en sunn virkning har ved universitetet først blitt formulert av Drude von der Fehr i kurset *Litteratur og sykdom* og i hennes bok *Når kroppen tenker*. Og selv om min grunn for å kalle denne hendelsen sunn ikke har noe som helst å gjøre med om kroppen blir sunnere i klinisk forstand, selv om denne leseropplevelsen sikkert kan hevdes å øke livskvaliteten på mange måter, og derfor til en viss grad er ønskelig, er den ikke nødvendigvis en kilde til legemlig sunnhet. Den er snarere en, i hovedsak, kognitiv og sensomotorisk estetisk utvikling.

⁵ Herunder hører pionerer som Antonin Artaud med sine tanker om grusomhetens teater, surrealistenes tanker om en automatisk skrift, og selvfølgelig en endeløs rekke av andre Freud-inspirerte tenkere.

Om valg av eksempel

Hva angår valget av eksempel, en scene i den norske samtidsromanen *Macht und Rebel*, så må det sies at det er svært få bøker som i like utstrakt grad tematiserer lengselen etter, og bruken av, overskridelsen. Det finnes selvfølgelig en mengde bøker som nesten like godt kunne illustrere denne lengselen og dens fullbyrdelse. I verdenslitteraturen har vi flere eksempler: *Faust* er nok det tydeligste, hvor den gamle vitenskapsmannen lengsel etter å ta del i "selve livet" og ikke bare være en distansert og reflektert observatør, noe som gjør at han selger sin sjel til djevelen for å få oppfylt sitt ønske. Men også *Den Guddommelige Komedie* (Dantes sjokkerte møte med kosmos og væren gjennom Vergil, og hans påfølgende epifani), *Don Quixote* (om mannen som forleste seg og levde i henhold til litterære "erkjennelser") og *Madame Bovary* (kvinnen som forleste seg og gjorde det samme) kunne fint brukes. I norsk sammenheng er Gaute Bies *Goshootyrbaby* og Nikolaj Frobenius' *Latours Katalog* gode eksempler. Men det er flere gode grunner for å foretrekke den nå ikke bare omtalte, men også etter hvert svært beryktede *Macht und Rebel*:

1) Her skjer ikke den estetiske overskridelsen mer enn *en* gang før fundamentalt nye opplevelser må søkes i jakten på den. Det skulle tyde på at overskridelsen er endelig og raskt danner grunnlaget for den erfarendes nye selv-forståelse.

2) Siden Georges Bataille er en av de viktigste teoretikerne jeg legger til grunn for dannelsen av mitt begrep, blir det lettere å illustrere hans begreper om overskridelse med en tekst fylt til randen av vold, seksualitet, dop, fester og glorifisering av nazisme. Særlig spennende er *Macht und Rebel* i forhold til likheten mellom det Bataille kaller det revolusjonære og det fascistiske grunnbegjær, noe som blir avgjørende for å forstå karakteren Machts tilfelle av *sunns* lesning, samt hvordan boken i likhet med Bataille fokuserer på overskridelsen av ulike *tabuer*.

3) Dessuten er Macht, den karakteren som gjennomlever⁶ ”den sunne lesning” i boken, en lesehest, *uten* å være sosialt tilbakestående, tvert imot er han en ”sosial begavelse av de sjeldne” (Rasul, 2002: 82), noe som burde gjøre mitt begrep mer plausibelt og gi håp og fortrøstning for alle som måtte interessere seg for vårt fag. Lesingen er ikke bare hans jobb, men også hans verktøy for å oppnå sin mening i tilværelsen, idet han hele tiden søker den opplevelsen som slår hans virke og livsfølelse sammen i *kvalitet og utvikling*, nemlig *Den Sunne Lesning*⁷.

4) Og endelig er det, som nevnt over, her jeg finner den beste beskrivelsen av det jeg vil hevde er gjennomlevningen av *den sunne lesning*. Både det jeg har valgt å kalle *den sunne hendelse* eller *anagrammatisk fase*, og realiseringen av denne lesningens muligheter blir gitt et tydelig uttrykk i beskrivelsene av Machts utvikling.

Om oppgavens oppbygning

I oppgavens første del skal jeg gi en beskrivelse av bokens resepsjonshistorie for å vise hvordan den ikke bare oppklarer det begrepet jeg her argumenterer for i selve teksten, men for å vise at ”boken selv” var bærer av en estetisk diskurs som ikke uten videre lot seg assimilere av det litterære feltet. Dette kan nettopp komme av dens voldsomme fokus på overskridelsen,

⁶ Jeg bruker her ordet ”gjennomleve” for å peke på noe vesentlig ved denne leseropplevelsen. Det som ligger i det er at der ”lesing” betegner den hermeneutiske praksis, en lese måte som er basert på ulike filosofiske, politiske eller andre diskursive strategier, vil det jeg betegner som ”lesning” (leseren og språket *som hendelse*) i sitt vesen være en fullstendig avantgardistisk lese måte. Her tenker jeg særlig på hvordan Peter Bürger definerer avantgarden i forhold til modernismen. Der hvor modernismen søker å utvide rammene for hva som faller inn under kunstbegrepet, søker avantgarden å ødelegge skillet mellom kunst og liv, og dermed bortfaller også institusjonens makt. Den er en gjensidig dannelse mellom de fortolkningsmessige forutsetningene hos den enkelte, kroppen som mekler eller agent, og en ikke-representert ”tekst”. Teksten, som vi bare kan forestille oss, og ikke forstå, gir stimulans, men ingen svar.

Denne opplevelsen som iblant kan forekomme, er *institusjons-uavhengig*, den kan oppstå hos hvem det skulle være, alltid på ulik måte, allikevel fordrer den lesning, noe som selvfølgelig kan problematiseres til en viss grad med tanke på institusjonens makt, men det er i utgangspunktet hver enkelt lesers inkorporerte diskurs det er tale om, hvilket internalisert ”språk”, eller, som jeg kaller det, hvilke *estetiske aksiomer* den enkelte er i besittelse av, som er det avgjørende. I prinsippet ligger det først hos leserens internaliserte diskurs og dennes møte med ”teksten”, ikke i litteraturfeltets mer generelle diskurs. Opplevelsen er ikke uavhengig av diskurser, snarere betinget av hvordan disse kommuniserer i opplevelsen, altså lesningen, og transformerer seg til en slags syntese som etter opplevelsen kan sies å ha dannet den nye internaliserte diskursen for leseren og hans videre estetiske møter.

⁷ Begrepet *Sunn Lesning* eller Machts søken etter en slik erfaring står ikke eksplisitt nevnt i boken, men er allikevel tydelig til stede som motivasjon bak de fleste handlinger. I nesten alle bokens scener er overskridelse som vei til livskvalitet et tema. Et ekstremt eksempel er bokens første scene hvor Rebel kjøper en agurk for å sette en aldri så liten spiss på sin egen onani. Allikevel er det heldigvis, om ikke nødvendigvis, mye som tyder på at *Den Sunne Lesning* har med ganske andre, og i hovedsak mer intellektuelle ting, å gjøre i de fleste tilfeller.

i tillegg til at den er en slags kunstteoretisk bastard som like fint kan kalles roman som samtidskunstverk⁸. Den representerer en type kunstsinn som ikke har blitt noe særlig debattert i det norske litterære feltet, og som minner om Nietzsches beskrivelser av det sterke menneske. I forbindelse med dette har jeg valgt å bruke ordet *forholdning*, som i denne oppgaven rett og slett betyr en viss form for innstilling eller livsanskuelse, og jeg vil sette det i forbindelse med kunst. Det vil si: jeg vil si: jeg vil argumentere for at det er mulig å ha en ”sunn” eller ”sterk” forholdning i sitt virke som estetisk erfarer og aktør. Deretter skal jeg beskrive karakteren Macht for å kaste lys over hvordan hans estetiske språk gjennom en revolusjonerende lesehendelse forandrer seg på en avgjørende måte. Vi skal se at tanker som har fascinert ham, bevisst og ubevisst, i interaksjonen med denne nye ”teksten” eller diskursen, transformeres til et stort Eureka etter først å ha tatt turen innom hans kropp og dennes reaksjoner på ”teksten”.

I 2. kapittel vil jeg se nærmere på noen nevrologiske oppdagelser for å komme med en hypotese om hva som faktisk skjer i hjernen under den første fasen av *Den Sunne Lesning*, og på bakgrunn av disse forklare hvorfor vi kan kalle slike opplevelser for overskridende. Jeg vil også stille noen spørsmål om hvordan vi konstituerer det litterære objekt, og om det ikke er mye lærdom som kan hentes fra nevrologien, uten at det nødvendigvis går på bekostning av fagets egenart. Særlig interessante er en beskrivelse av V.S.Ramachandran, som forteller om en pasient som utvikler en ekstrem interesse for poesi etter han begynner å få epileptiske anfall. Og i 2003 gjorde Olaf Blanke og hans kolleger ved universitetssykehuset i Geneve en bemerkelsesverdig oppdagelse da de kunne lokalisere ut-av-kroppen-opplevelers forbindelse med angylar gyros, et senter som også har med vår lydlig erfaring av skriftspråk å gjøre. Men nevrologene, Oliver Sacks og Rodolfo Llinàs vil også være vesentlige i argumentasjonen.

I kapittel 3 vil jeg ta for meg Batailles tanker om overskridelsen⁹ og hvilke energier som kan hevdes å få utløp under en slik, i begynnelsen, fysisk (indre) erfaring. Bataille brukes etter min mening ofte i en altfor metafysisk forstand. Hans begreper er på mange måter svært konkrete, og er, slik jeg ser det, like anvendbare for å belyse sosiale strukturer,

⁸ Dette utdyper Christiane Jordheim Larsen på en god måte i sin masteroppgave *Skandinavisk misantropisk konseptualitet: om Abo Rasuls utfordring av den litterære institusjon*. 2005. Oslo.

⁹ ”Overskridelse” og ”overtredelse” vil i denne oppgaven henspille på det samme fenomenet. Bare i forhold til forbudet hevdes det å være en nyanseforskjell, siden overtredelsen av et forbud i større grad kan sies å opprettholde det samtidig som det brytes. Det er snarere den fornemmelsen tabubrytningen avstedkommer som er det avgjørende her, ikke om forbudet etter dette står ved makt eller ikke.

samfunnsmessige mekanismer og ulike typer fysisk og diskursiv interaksjon, som for overordnede eksistensielle problemstillinger. Begrepene hans kan også med fordel brukes i estetisk tenkning og fungere som produktive utgangspunkt for å forklare forskjelligartede typer estetisk kompetanse, eller rettere: forholdet mellom estetiske diskurser.

Her tar jeg utgangspunkt i det som kan kalles hans hovedverk, *Erotismen* (1957), samt eksempler hentet fra hans *Sur Nietzsche* (1945). I tillegg vil jeg bruke hans berømte og svært omdiskuterte artikkel *Fascismens psykologiske struktur* (1933), da den leserhendelsen *Macht* gjennomgår for ham innebærer en erkjennelse som direkte kan knyttes til denne artikkelens hovedpoeng. Kort fortalt handler det om likheten mellom det fascistiske og revolusjonære grunnbegjær. På denne måten kan man se at Bataille, i tillegg til å beskrive begreper som fint kan applikeres på teksten, også befinner seg som en nærmest tekstintern størrelse, som et filosofisk bakteppe.

Jeg vil fremholde at den initierende fasen av *Den sunne lesning* næres av en språklig heterogenitet (ikkerepresenterbarhet) som tildrar seg det homogene (representerbare) gjennom den lesendes kroppsopplevelse, og heri ligger overskridelsen. På en måte kan vi kanskje også si at vi bryter med et ”hermeneutisk tabu” da kroppen blir den tilsynelatende primære aktør i denne revolusjonerende leseakten¹⁰. På mange måter er det kroppserfaringen som fortolkes i ettertid og ikke ”selve teksten”. Det blir denne oppgavens hovedmål å si noe generelt om den første delen av denne typen lesning, ettersom den neste del, den aktive bruk av den, bare vil ha det mulige som begrensning. Hvordan den enkelte anvender det nydannede språket som utvikles i *Den sunne lesning* er også fullstendig individuelt, da dette språket alltid må være forskjellig. Det finnes ingen logisk grunn til å anta at to mennesker skulle være i besittelse av nøyaktig de samme fortolkningsmessige forutsetninger på noe tidspunkt.

Hva angår *Macht und Rebel* vil jeg redegjøre for hvordan deres estetiske aksiomer forandrer seg gjennom denne hendelsen, og hvordan den preger deres videre virke, for å gi et eksempel på forandringen deres estetiske språk, eller forutsetninger, gjennomgår. Det har seg sånn at de to ender opp med vidt forskjellige forholdninger, og jeg vil hevde at det bare er *Machts* nye utgangspunkt som i en viss forstand kan kalles sunt.

Deretter vil jeg i kapittel 4 se nærmere på hvordan Roland Barthes begrep om *vellystlesningen* kan si noe vesentlig om den initierende fasen av *Den sunne lesning*, og jeg vil bruke

¹⁰ Kroppen, da altså forstått som vårt sensomotoriske register, er riktignok alltid den primære, altså første, aktør i enhver leseakt. Jeg ønsker ikke å redusere lesing til å bare ha med tekst og bøker å gjøre, men uansett hva lesing måtte være er kroppen den primære aktør fordi den er det første filter for vårt kognitive apparat.

det aktuelle stedet i *Macht und Rebel* til å oppklare hvordan jeg anvender tankene hans. Barthes blir i utstrakt grad oversett som kroppstenker på tross av at han, som Arnfinn Bø-Rygg påpeker, ”skrev om kroppen og ” skrev kroppen” lenge før det var blitt doxa” (Bø-Rygg, 2006: 18). Jeg vil snu om på hans tanke om at teksten er et anagram for kroppen, og se hvordan det kan belyse den kroppserfaringen det er snakk om. Kanskje er kroppen like mye et anagram for ”teksten”, og dermed må alle faktorer som påvirker kroppen taes med i betraktningen. Alt som gjør oss mottagelige for erfaringen blir å forstå som ”tekst”. Om noe skulle kunne kalles ”teksten” må det nettopp være erfaringen med hele dens kontekst, og absolutt ikke en positivistisk tanke om en Tekst alle til enhver tid kan ta del i.

Det er ikke til å komme fra at Roland Barthes har et tydelig fokus på kroppens rolle i leseprosessen; en side som i stor grad er blitt underkjent av litteraturvitere.

Senere vil jeg i siste kapittel gå inn på hvorfor *Den sunne lesning* realiserer fiksjonens muligheter, ved å ta i bruk Erling Aadlands skriverbegrep, med det lille unntak at der hvor Aadlands *skriver* ikke kan påvises ”i virkeligheten”, ei heller i teksten, og ikke fungerer som annet enn som en kritikk av narratologien og en videreføring av Heideggerske tanker, vil min ”sunne leser” og *Den sunne lesning* kunne påvises, i det minste innenfor tekstlige rammer og i analogi til nevrologisk teori, og slik illustreres bedre enn Aadlands tekst- og virkelighetsforbindende instans. På samme måte som Aadland opererer med et skille mellom *skrivning* og *skrivning* vil jeg skille mellom *lesing* og *lesning*. Det er med en særlig tilfredshet jeg konstaterer at mitt begrep følger Aadlands logikk, samtidig som det er så langt fra hans tanker om det å lese som det er mulig å komme. Men dette hører til slutten, så la oss sette i gang!

Kapittel 1

”Are you still you?”

- Arnold Schwarzenegger (fra filmen *Total Recall*)

I denne delen vil jeg først gjøre rede for resepsjonen av *Macht und Rebel*, for å vise hvordan litteraturfeltet på mange måter kom til kort i mottakelsen av boken. Det kan se ut til at det etablerte kritikerspråket ikke var plastisk nok til å umiddelbart komme med gode fortolkninger av verket. Flere kritikere ble sterkt følelsesmessig beveget, uten å kunne peke direkte på årsaken, og slik sett er resepsjonshistorien til *Macht und Rebel* et eksempel på en slags kollektiv *sunns lesning*, som munner ut i en mer konseptuell forståelse av verket. Dette er grundig behandlet i Christiane Jordheim Larsens mastergradsoppgave *Skandinavisk misantropisk konseptualitet: om Abo Rasuls utfordring av den litterære institusjon* (2005), ved UiO. Det avgjørende for denne oppgaven er hvordan noen diskurser/estetiske fenomener ikke uten videre kan inkorporeres av det etablerte språket, men tvert imot er avhengig av en utvidelse av dette, noe jeg vil hevde fører til en degenerering av den opprinnelige, og her revolusjonerende diskursen¹¹. De diskursene som krever en revurdering av det etablerte språket skiller seg fra de som kan inkorporeres i det som en logisk følge av de etablerte fortolkningsmessige aksiomer. Dette kan forklares ganske konkret og vil drøftes mer inngående utover i oppgaven.

Etter å ha tatt for meg resepsjonshistorien vil jeg redegjøre for bokens karakterer og innhold, slik at jeg lettere kan formidle hva det jeg har valgt å kalle en *sunns lesning* består i.

Macht und Rebel

The profoundest thinkers aren't those whose stars orbit cyclical pathways. To those who see inside themselves as if into the immense universe and who in themselves bear Milky Ways, the extreme irregularity of these constellations is well known; they lead directly to chaos and to a labyrinthine existence – Friedrich Nietzsche, *The Gay Science*

¹¹ Her ser det ut som om jeg allerede har rotet meg inn i en selvmotsigelse, jeg har jo nettopp hevdet at det ikke finnes noen objektiv tekst. Allikevel snakker jeg om ”den opprinnelige diskursen”. Men det opprinnelige innebærer ikke annet enn min sensomotoriske registrering av et utenomkroppslig fenomen, som jeg prosesserer som *estetisk* i min egen bevissthet. Etter beste evne forklarer jeg denne registreringen for meg selv. Men språket er og blir et degenerert barn av kroppslig erfaring så lenge vi tenker referensialitet og representerbarhet. Å erfare språk er noe ganske annet, og mer opprinnelig. En evne som i mye større grad tilfaller noen ytterst få, de heldigste erfarerne av oss, savantene.

Det er en sikker indikasjon på at en bok skiller seg fra andre når det bare noen få år etter utgivelsen har blitt skrevet flere mastergradsavhandlinger om den. Når boken i tillegg har vært opphav til ideologiske debatter, kunstteoretiske spekulasjoner og til diskusjoner om hva litteraturens funksjon og eksistensbetingelser består i er det ikke mindre enn sensasjonelt. Og det er virkelig drag av sensasjonalitet over Abo Rasuls *Macht und Rebel*, både hva det litterære og det resepsjonsmessige angår. Den har blitt trukket frem av kjente personer som Jon Michelet, Bendik Wold, Aslak Sira Myre, Harald Eia og Anders Heger for å nevne noen.

Men et interessant trekk er at selv om boken blir betegnet som ”kontroversiell”, ”opprørsk” og ”forfriskende”, så er det kun et fåtall lesninger som har gjort seg flid med å utsi noe om motivasjonene for sine karakteristikk. Dette gikk ikke upåaktet hen. Da Øystein Rottem, som kanskje kom med den mest subjektive, ubegrunnede kritikken av boken, formulerte følgende:

Denne romanen osrer av anal fascinasjon, og det er vanskelig å se meningen med utgivelsen [...] Forfatteren har i sannhet valgt seg pseudonym med omhu, og jeg vil anbefale forlaget å overveie om de skal trykke teksten på toalett-papir når boka kommer i paperback. For det er jo en gyllen regel at innhold og innpakning bør stå i stil med hverandre. (Rottem, 2002)¹²

fikk hans anmelderstatus et aldri så lite skutt for baugen (samme år ble han også kåret til Norges verste, men også tredje beste, anmelder av Den norske Forfatterforening¹³). Så overdrevent subjektiv var Rottens dom over *Macht und Rebel* at den ble trukket frem i Kjetil Røeds artikkel *Tanker om litteraturkritikkens farer* publisert i Vinduet nr.1, 2003. Her hevder han at det kun er Rottens akkumulerte symbolske kapital som gir ham muligheten til å uttale seg som han gjør, at han ”mangler begrunnelse for sin vurdering, overbevisende resonnement, så vel som en vilje til å ta boka på alvor”. Røed betviler at anmeldelsen ville fungert utenfor institusjonens rammer (Røed, 2003)¹⁴.

Et av de mest eksplisitte angrepene på boken kom fra Cathrine Sandnes i 2003¹⁵. Riktignok er hun inne på de konseptuelle sidene ved boken: ”Og gjennom romanen er sidene pyntet opp med diverse adbusters, altså ironiske forvrengninger av kjente logoer. Dette er, med andre ord,

¹² <http://www.dagbladet.no/kultur/2002/11/15/477164.html> lastet ned 06/05-08

¹³ <http://www.dagbladet.no/kultur/2002/11/26/354803.html> lastet ned 06/05-08

¹⁴ <http://www.vinduet.no/tekst.asp?id=395> lastet ned 06/05-08

¹⁵ <http://www.nordic-literature.org/2003/nordisk/artikler/28.htm> lastet ned 21/04-08

et kunstnerisk prosjekt – hvor tekst, bilde, presentasjon, pseudonym og, for den saks skyld, forfatterens image utgjør et samlet konsept” (Sandnes, 2003). Men hun henfaller fort til typiske betraktninger omkring språk, oppbygning og forfatterens rolle. Hun hevder at boken er ”elendig skrevet” og omtaler Faldbakken som en ”rebel without a cause”. Hun følger ikke opp med noen analyse av bokens mange filosofiske problemkomplekser, dette fordi hun i hovedsak skriver om Faldbakken som offentlig person og bokens mottagelse, men finner likevel rom til å hevde at det er: ”paradoksalt nok, noe forfriskende ved å lese en så gjennomført rått og elendig skrevet bok”. Faldbakken gjør det lett for seg selv når han skriver seg inn i nihilismen, hevder Sandnes, i og med at han geiper til både de venstreradikale og til markedet. Men hun har ikke fått med seg at det skisseres en vei ut av det ørkesløse levesettet som de aller fleste av bokens karakterer henger fast i, en utvei som handler om individets eget ansvar for kvalitativ utvikling, noe som opphever den spottende holdningen til både de venstreradikale og markedet, men tvert imot lar individet selv få navigere mellom alle de livsmulighetene som er. Det er slett ikke snakk om noen verdinivellering av den negative typen, men snarere om en dreining vekk fra dogmatiske livsforholdninger.

I Ny Tid fikk boken en mye bedre omtale, og selv om det også her foregikk i relativt abstrakte uoverveide vendinger, var anmelderen Halvor Finess Tretvoll likevel noe mer spesifikk. Han hevder at boken utfordrer det politiske feltet med tanke på om radikalisme er mulig i et overtolerant samfunn, og nærmer seg også filosofien med spørsmålet: ”Er snillistisk toleranse overfor alt som er annerledes i ferd med å hviske ut de normative skillene?”.¹⁶ Dette spørsmålet nærmer seg problemet som handler om hvordan man skal kunne oppnå overskridende erfaringer i og med at overskridelse på mange måter er blitt normen i de vestlige sosialdemokratiske og kapitalistiske samfunnene.

I det venstreorienterte miljøet kom det til en svært opphetet debatt om hvilke muligheter radikalismen har i dagens samfunn. Er det i det hele tatt mulig å utøve en konstruktiv samfunnskritikk? Aslak Sira Myre sammenlignet *Macht und Rebel* med Dag Solstads *Arild Asnes 1970*, og satte fokuset på at Solstad forholdt seg til ”det arbeidende folket”, og dermed hadde et mer slagkraftig utgangspunkt. Bendik Wold, som da jobbet i Morgenbladet, repliserte med å si at det er avgjørende for kunsten at den holdes fri for krav om folkelighet og

¹⁶<http://www.nytid.no/index.php?sk=9&id=2020> lastet ned 21/04 -08

politiske programforpliktelser: ”I stedet bør man simpelthen oppfordre kunsten til å *verne om sin frihet* – for derigjennom å yte motstand mot det økonomiske feltets utbredelse.”¹⁷ Kunsten skal altså definere seg vekk fra det etablerte og yte motstand for Wold også, bare uten å være folkelig eller eksplisitt i forhold til sitt politiske prosjekt. Det er interessant å se at Wold er minst like kategorisk i sine krav til kunsten som Aslak Sira Myre, og at de begge tenker omkring hva kunstens funksjon faktisk består i, uten å komme inn på hva den estetiske erfaringen i noen tilfeller gjør med den enkelte. Kunsten har utelukkende en ideologisk funksjon, den spiller en viss kulturell rolle, men i det store og det hele er problemet tenkt i et forenklet makroperspektiv. Kunstens funksjonalitet viser seg, som jeg vil hevde, nettopp i den erfarendes egen fysikk. Og derigjennom fortsetter den å fungere.

Det er betegnende også for denne debatten at man i det store og det hele oppholder seg på bokens overflate, uten å se noe nærmere på hvilken vei den måtte peke ut. Jo da, boken tematiserer vitterlig problemer som angår mulighetene for en rammende samfunnskritikk og kunstens politiske funksjon. Men under denne overflaten skjuler det seg et vell av filosofi. Denne filosofien er svært vesentlig i forhold til kunstens muligheter, og den dreier seg ikke om hva kunsten refererer til. Snarere er det snakk om hvilke erkjennelser som er særegne for en spesiell type leseropplevelse. Kunsten, og her lesningen, får en annen funksjon som vil belyses utover i oppgaven i forbindelse med begrepet om *Den sunne lesning*. Den dreier seg om forskjellene mellom det sterke og det svake mennesket. Det dreier seg om overskridelsen av ens egen grammatikk.

En annen av de lengre lesningene som er gjort av *Macht und Rebel* står Eirik Vassenden for, som etter først å ha spilt med på bokens annerledeshet i forhold til den øvrige samtids litteraturen, nå gjør en helomvending og hevder at boken slett ikke tåler gjenlesning. Han kaller Abo Rasuls bøker selvkonsumerende, og påstår at de hele tiden rammes av sin egen kritikk, og at det ”konstruktive utbyttet” av en slik sirkelgang er lik null (Vassenden, 2004: 136).¹⁸

¹⁷ http://stiftelsenmanifest.no/html/wold_folk.html lastet ned 02/05 - 08

¹⁸ Det må nevnes at Vassenden i sin artikkel har faktiske feil i forhold til teksten, som selv om de spiller liten rolle for hans lesning av boken, nok kan underbygge en påstand om at han til tross for å ha lest den flere ganger, ikke akkurat kan beskyldes for å ha lest den særlig nærgående. Feilaktig uttaler han at *Rebel* er tre år og at *Macht* er et par år eldre (Vassenden, 2004: 129). *Rebels* alder nevnes aldri (annet enn at han sies å se et par år yngre ut enn *Macht*), og på side 83 står det eksplisitt at *Macht* er 29 år (Rasul, 2002).

I sin masteroppgave *Skandinavisk misantropisk konseptualitet: om Abo Rasuls utfordring av den litterære institusjon* gjør Christiane Jordheim Larsen oppmerksom på noen viktige poenger i forhold til mottakelsen av romanen, nemlig en utstrakt usikkerhet i forhold til hvordan boken burde oppfattes. Bør man operere med et autonomt eller heteronomt verkbegrep? Skal søkelyset settes på bokens litteraritet, som blant andre Øystein Rottem tok til orde for (selv om hans umiddelbare anmeldelse avslørte hans egne reaksjoner snarere enn hans faglige kompetanse), eller skal man lese boken *konseptuelt*, og se på den som en nyskaping, et cross-over-prosjekt, som gjorde oppmerksom på vesentlige trekk ved vår samtid og forholdet mellom kunstmediene? Larsen viser hvordan en overveiende del av kritikerne finner det fruktbart å lese boken med fokus på det sistnevnte, om boken hadde kvaliteter var det i hovedsak som et avantgarde-prosjekt og ikke på grunn av sin komposisjon, personskildring eller fortellerstemme. Hun legger opp til en lesning som forholder seg til Matias Faldbakkens virke som samtidskunstner med en avantgardistisk holdning til kunstinstitusjonen, og gjør rede for hvordan en utvidelse av verkbegrepet kan åpne utfordrende kulturuttrykk, som *Macht und Rebel*, for fruktbare lesninger.

I deleuziansk ånd fremmer hun et forslag om å trekke de sosiopolitiske forbindelsene boken har vært opphav til inn i lesningen. Hun peker blant annet på at Eirik Vassenden leste de skandinaviske misantropiene på nytt med en annerledes konklusjon, og at dette bør spille med i forståelsen av bøkene som noe som setter i gang dialog. Og det illustrerer da hennes poeng at jeg her har valgt å gjøre nettopp det, om enn med et noe annet mål for øyet.

Så hva er det da, som er så spesielt med *Macht und Rebel*? Jo, slik jeg ser det er det blant annet at den er bærer av et slags sunnhetsbegrep i forhold til livet og kunsten. Den tematiserer kulturlivets mangel på funksjonalitet i de skandinaviske, sosialdemokratiske landene og skisserer opp en ny vei å gå, rent praktisk og pragmatisk, slik at man unngår passive forholdninger til livet og "uvirksomt kulturarbeid". Dette er den enkeltes ansvar og oppnåes, som jeg senere skal vise, gjennom den kreative selvutvidelse og den aktive selvutfoldelse som kjennetegner *sunn* lesning. Det er bare naturlig at en del av de kritikerne som rammes av denne kritikken ikke umiddelbart oppfatter poenget. De befinner seg i det fastsatte og dogmatiske feltet alle til tider trekker i før utvidelsen av det estetiske språket igjen kan begynne.

Man har altså ikke bestrebet seg nevneverdig på å lete bokens filosofiske fundament. Slik jeg ser det er diskusjonene som ble, og blir, foranlediget av *Macht und Rebel* kommet til nettopp

på grunn av dette filosofiske stoffet, men dessverre ser det ut til å ha vært en veldig liten bevissthet i forhold til hva dette stoffet består av. Et stikkord er *overskridelse*. At en overskridelsestematikk både har preget bokens form og innhold har gjort den vanskelig å plassere innefor det litterære feltet.

Slik jeg ser det er det nettopp annerledesheten i boken som er det fascinerende, det man ikke klarte å si noe om. Man kan se på anmeldelsene og lesningene at den har rørt ved følelser, satt sinnene i kok, opphevet noe av den kritiske avstanden mellom leser og verk, og på bakgrunn av dette blir også dens resepsjonshistorie et spennende utgangspunkt for dannelsen av begrepet om *Den sunne lesning*. Man hadde rett og slett ikke et adekvat språk for å internalisere bokens diskurs. Men den provoserte, måtte legges til et nivå hvor man kunne nå frem til klare tolkninger av den. Den ble en provoserende kulturytring og på mange måter var den en fremmed diskurs. I stedet for å gå dypere inn i bokens stoff analyserte man først og fremst sine egne reaksjoner på den. Dette er essensielt for forståelsen av mitt begrep.

Det nye estetiske språket i boken vanskeliggjorde mottagelsen av den, i tillegg til at den førte til debatter om å revurdere mottagelsen av estetiske objekter. Dens annerledeshet avstedkom, eller nødvendiggjorde, Jordheim Larsens avhandling fordi bokens diskurs har overskredet det litterære feltets generelle estetiske aksiomer. Man trengte et språk for å motta den, å se den med, slik at denne annerledesheten kunne internaliseres. Kanskje er det først i slike danninger et verk virkelig begynner å virke?

Macht

Macht som karakter er på mange måter analog til selve bokens resepsjonshistorie. Hans virke består i en type diskursutvidelse. Han jobber i et konsulentselskap som heter *Noddy*. De har spesialisert seg på å tilby tjenester til firmaer som vil utvikle sine produktkonsepter og sin korporative identitet. Hans oppgave er å navigere i subkulturene for å grave opp ”autentiske uttrykk” som kan anvendes som salgsstrategier for firmaer; med andre ord stjele konsepter fra undergrunnsmiljøer. Som oftest tyr han til de venstreradikale aktivismiljøene; og det han graver opp av uttrykk og trender der, selger han ut til næringslivet. Til stadighet kommer han opp med nyvinnende slagord som ”horekunden har alltid rett”, merkevarenavn som ”CRACKBABY” og ”GANGBANG”, eller han finner passende undergrunnsmusikk for reklamekampanjer. Virksomheten hans er i så måte mangslungen, hele tiden er han på utkikk

etter nyvinninger og forandringer i undergrunnens mange diskurser. Disse kjører han ut i en større offentlighet for å tøyne grensene for den offentlige diskursen.

Han har også forstått et viktig prinsipp om internalisering.

Regelen er som følger: Internaliser det du tror kan skade deg. Bli til det som truer deg. Hold initiativet. Hvis noen driver og grenser inn et område som du ikke har peiling på, finn ut alt du kan om det og si 'ja', ikke 'nei'. *Co-opt* sinnet som retter seg mot deg og selg det ut igjen, gjerne tilbake til den som er sintest. Det fungerer. De kjøper (Rasul, 2002: 85).

Det særegne ved Macht er nettopp hans fortolkningsevne; i alle situasjoner har han en slående kommentar, som ved stor innsikt gir både et historisk perspektiv på situasjonen, og en aktuell problematikk. Et godt eksempel på denne evnen kommer til syne i forbindelse med hans dragning mot suicidale kvinner. Ei jente i enden av baren på det faste "vannhullet" hans, møter blikket hans med overraskende selvsikkerhet. Hun har bandasjer på håndleddene, og tildrar seg dermed øyeblikkelig Machts oppmerksomhet:

Å være suicidal vitner ikke om annet enn oppriktig engasjement, tenker han og resiterer Kathy Acker for seg selv: SUICIDE AND SELF-DESTRUCTION/ IS THE FIRST WAY THE SHITTED-ON START SHOWING ANGER AGAINST THE SHITTERS. Det er fordi hun er suicidal at hun er så stødig i blikket, resonnerer han videre; hun vet hva hun vil (Rasul, 2002: 87).

Dette er en veldig typisk egenskap for Macht, han er et språkmenneske av rang. Og han forstår selvmordet som et reelt radikalt alternativ, som en måte å unngå en tilstivnet eksistens på, og et kraftig utsigelsespunkt i forhold til det etablerte samfunnet¹⁹. Macht ender også opp med å ligge med denne jenta, som viser seg å være Rebels venninne Fita. Eksemplet over illustreres klart hvordan Machts fortolkningsevne og begjær henger sammen. Han dras mot selvdestruktive jenter og dette har også en slags litterær/estetisk betydning for ham.

Han er i tillegg svært språkmektig, behersker tysk, og viser kjennskap til den litterære kanon idet han siterer Goethes *Faust* for Rebel: "Akk passiv lidelse så vel som handling/ vil hemme oss i livets gang" (Rasul, 2002: 216). Dette er ikke et tilfeldig valgt sitat, men sier noe om Machts forholdning til livet. Det handler om å utspille sine muligheter på verden i søken etter overskridende estetiske erfaringer. Både en passiv (autonom og desinteressert) forholdning,

¹⁹ Den provokasjonen som ligger i selvmordet blir illustrert tydelig i Gaute Bies *Goshootyrbaby*.

og en aktiv, eksplisitt politisk, forholdning virker hemmende på den enkeltes utvikling. Det dogmatiske avvises konsekvent.

Hver morgen leser Macht et utall sider litteratur, gjerne flere hundre, *før* han går på jobb. I hovedsak er dette nyere teori produsert i den venstredradikale aktivistiske undergrunnen, som han navigerer i for å selge ut konseptene han finner til forretningslivet. Men han leser også om Bakunin for å vinne innpass i undergrunnsmiljøene, og bøker av kjente politiske teoriprodusenter som Alex George. Utseendemessig beskrives han som en skandinavisk Robert De Niro, slik han så ut i filmen *Taxidriver*, både hva klær og fysikk angår, men uten den kjente mohawk-sveisen til De Niros rollefigur Travis Bickle (Rasul, 2002: 109) Det er interessant at Robert De Niros rollefigur i *Taxidriver*, Travis Bickle, omtales som ”half fact and half fiction/ a pusher and a prophet/ a walking contradiction”. Denne karakteristikken har mye til felles med Macht både i forhold til hans virke som tekstfortolker og i forhold til hvordan han hele tiden navigerer i ulike sosiale sammenhenger, både etter Roland Barthes prinsipper om ”tekstleseren i lystens øyeblikk” og i forhold til hans ønsker om å overskride seg selv. Nærmest profetisk analyserer han kommende trender og samfunnets mekanismer (og han ler som Nietzsches Zarathustra) og han selger dem ut til næringslivet.²⁰

Hans daglige virke består i å tilby ulike selskaper merkenavn og ideer for kreative produktkampanjer som befinner seg på grensen til det akseptable, men som kort tid etter vil opptaes og integreres i samfunnet. De skandinaviske samfunnene beskrives som *repressivt tolerante*, noe som vil si at provoserende kulturytringer oppfattes å bekrefte ytrings- og produksjonsfriheten. Det at de får lov å komme frem, må sies å være iboende i samfunnsstrukturen²¹. Derfor balanserer Macht på en hårfin grense mellom det

²⁰ Hva angår den kjente mohawk-sveisen De Niro hadde i filmen, innehaes den av en annen svært fascinerende karakter i boken, Remmy Bleckner som Macht etter hvert drar stor nytte av.

²¹ Uttrykket ”repressiv toleranse” ble lansert på 60-tallet av Herbert Marcuse og behandles på følgende måte i Paxlexicon: ”En høy grad av politisk toleranse tyder på at regimet eller samfunnssystemet er stabilt. Enorme militære og økonomiske maktmidler som blir brukt til å utbytte den tredje verden, har gjort det mulig for vestlige land å tolerere en bred debatt og et bredt spektrum av politiske organisasjoner og presseorgan. Makthaverne regner med at det store flertall vil holde radikale ideer på avstand.

Toleranse-idealet i vår tid er vokst ut av liberalismen og tjener som det liberalistiske klassesamfunnets viktigste ornament, ved siden av stemmeretten. Våre politiske meninger kan fritt markedsføres, på samme måte som produktene fra industrien og landbruket. Men i begge fall viser det seg at det såkalt frie marked fortrinnsvis er gunstig for de mektige interessene, slik at både produkter og ideer raskt blir standardisert, og utvalget minsker. Det konkurreres snart bare om nyanseforskjeller. Den skjeve maktstrukturen skaper ufrihet under skinn av frihet: intoleranse i toleransens navn. Folk vil le av radikale tanker om sosial rettferd: det er ikke lenger nødvendig for makthaverne å brenne radikale bøker.”

(<http://www.norgeslexi.com/paxlex/alfabetet/t/t05.html> lastet ned 06/05-08.)

grensesprengende og det akseptable. I møter hender det han møter motstand av moralsk karakter, da firmaene han tilbyr sine tjenester til iblant finner hans konsepter for provoserende (Rasul, 2002: 83). Men Macht feiler aldri, og det er han fullt klar over selv.

Et av de store firmaene Macht iblant jobber for, T.S.I.V.A.G., får et stort problem: de anklages for jødediskriminering av the International Society of Jews. Derfor får han i oppgave å finne en strategi som får T.S.I.V.A.G. til å se ut som et sosialt ansvarlig selskap, noe som regnes som den verst tenkelige jobben for en kreativ konsulent. Men etter en stor undergrunnsfest våkner han opp hjemme hos Fita (jenta med bandasje) og på toalettet hennes finner han noen omskrevne Hitler- taler. Macht skjønner med en gang at det er Hitler- taler (han er jo svært belest), og innholdet i disse talene setter fantasien hans i gang i forhold til jobben for T.S.I.V.A.G...

Rebel og funksjonalitet

Det er Rebel som har omskrevet Hitler-talene. Han er en rasende misantrop, som ikke bare har begynt å se svart på hele menneskeheten, men også seg selv siden han på ingen vesentlig måte skiller seg fra den gemene hop. Han er lei av alt, selv sin egen klaging: ”Jeg er så drittlei meg selv og min egen surving at jeg holder på å spy. Det har blitt så å si umulig å surve på *sin egen* måte. Det er alt for mange som surver – AKKURAT slik jeg surver”(Rasul, 2002: 8). Han søker etter en tydelig identitet i en kultur hvor nettopp det å være individualist må karakteriseres som mainstream. Som hans irriterende nabo formulerer det: ”Tusen røffe alternativer/ Føyd sammen med individualismens lim/Blir aldri annet/ Enn den brede...mainstream”(Rasul, 2002: 298).

Ganske tidlig får vi vite at Rebel har lest mye, men valgte å brenne alle bøkene sine, bortsett fra noen få. Det var to grunner til at han valgte å brenne alle sammen (to- eller tre hundre). Den ene var at han måtte flytte og ikke ville drasse dem med seg. Den andre var at han stadig ble sikrere på at de ikke fungerte lenger, at de var pasifiserende. Til og med de beste og mest aggressive bøkene var bare en form for eskapisme. Blant de få bøkene som er igjen befinner Hitlers *Mein Kampf* seg(Rasul, 2002: 78). Rebel bærer altså på en mistro til litteraturens *funksjonalitet*, og han er kritisk til det som får en til å miste seg selv, og på

I *Macht und Rebel* blandes også høyre-radikale tendenser inn i et fortvilt ønske om å overskride denne toleransen. Det dannes en tilstand hvor høyre-ekstremisme kan sies å være like subversivt, like undertrykkelsesfiendtlig, som sosialistisk ideologi på grunn av den store graden av politisk ukorrekthet som ligger i fascisme og rasefiendtlighet og en evne til å vekke sterkere reaksjoner i befolkningen.

bakgrunn av hvilke bøker han har valgt å beholde kan man tenke seg at det er det fiksjonelle aspektet ved litteratur han ikke setter så altfor høy pris på²².

Enda mer negativt omtaler han musikken. Han hater å la seg ”rive med” som han formulerer det. ”Den som hører på musikk [...] blir plutselig ”enig” med omgivelsene sine, og det er en motbydelig og farlig følelse. Han lever et par øyeblikk i troen på at man ”mister opplevelsen av selvet” og at forandring fryder” (Rasul, 2002: 67).

Rebel er i så måte en paradoksal skikkelse: på den ene siden hevder han at litteraturen ikke er verdt noe om den ikke *fungerer*, på den andre innser han ikke at en bok fylt med tegn nettopp er avhengig av en overskridelse om den skal virke *aktiverende*. Vesentlige forandringer er per definisjon overskridelser av tidligere stadier, og for at teksten ikke bare skal være tekst, men også *fungere*, må diskursen igjennom en omdanningsprosess i leseren, som gjør at denne legger den nye teksten til grunn for sine videre handlinger. Gjør den til en forutsetning, og dens påvirkning danner hos leseren de nye aksiomene for virkelighetstilnærmingen. Den nye tilnærmingen til virkeligheten, *funksjonen*, har i så måte opphav i den overskridende, omdannende, leseprosessen. Men dette kan ikke være en dagligdags hendelse i lesning av bøker, en overskridelse kan ikke være normen. Tenk om Hitler og Marx og Marki de Sade skulle *fungert* på alle som leste dem.

Nå er det imidlertid slik at det er akkurat det som skjer med Rebel. Under lesningen av Hitlers *Mein Kampf* gjennomgår han noe han selv karakteriserer som en ut-av-kroppen-opplevelse. Dette skal vi se nærmere på om et øyeblikk.

Virkninger.

Macht und Rebel virket sterkt på det litterære feltet, og som jeg pekte på kan det skyldes at den fremholder et alternativt sett å forstå estetisk praksis på. Og tettest tilknytning tror jeg den har til Nietzches filosofi.

²² Bøkene han har valgt å beholde, foruten *Mein Kampf*, er *Mord for eksempel*; Hitchcocks utvalgte, *Military Intelligence Blunders* av Colonel John Hughes-Wilson, *Hetere enn natten* av Susanna Rollins, *Geologiske grunnbegreper* av Jesper Knutsen og *Jorden er en stein*; nye geologiske grunnbegreper av Søren Kofoed. Når Rebel likevel holdt på å kaste alle bøkene sine er det talende at han valgte å beholde nettopp disse. Et politisk manifest, en bok om militær etterretning, to naturvitenskapelige fagbøker, en voldelig bok (Hitchcock) og en bok som ikke finnes, men som antyder et overordnet seksuelt fokus gir lett assosiasjoner til en materialistisk, antimetafysisk forholdning (Rasul, 2002: 78).

Det er en klar parallell mellom Macht og Rebels hat mot den dogmatiske sosialdemokratiske tankegangen og Nietzsches kritikk mot sin samtid. Nietzsche mener, ifølge Trond Berg Eriksen, at moderniteten er tuftet på feil verdigrunnlag. Han hevder at de kristne verdiene er blitt sekulariserte og ”avslører både vitenskap, demokrati, sosialisme og moral som fangarmer fra den gamle religionen inn i den moderne virkelighet. Den religiøse nihilismen – kroppsfornektelsen og verdensfornektelsen – har overlevd de tradisjonelle mytene, Kirkens og presterollens sammenbrudd” (Berg Eriksen, 1989: 111). Det samme kan sies om sosialdemokratiet, slik mange har lest boken, og særlig den unge, hvite mainstreammannen har, som en følge av sosialdemokratiets hypertoleranse og dets ytringsfrihet, kombinert med et ekstremt individualismefokus, fått et gedigent identitetsproblem. Hvilke identitetsmarkører har den unge, hvite middelklasse mann å navigere etter? Han befinner seg i en krise idet han har gått tom for radikale livsmuligheter.

Rebel irriterer seg grønn over dette paradokset:

Jeg **NEKTER** å 'gjøre meg opp en mening' eller 'tenke selvstendig' eller 'stå opp for en sak'. Jeg er så jævlig møkk lei ytringsfrihetskulturen. Jeg trygler om å bli kneblet og diktert, men er den[sic] noen her borte i den siviliserte verden som tør å ta på seg jobben med å kue og tvinge meg? Nei da[...] *Freedom of speech?* Hæ? *Freedom of kitch* burde det hett (Rasul, 2002: 260).

Men hvordan skal man agere i en post-teokratisk virkelighet? Eller sagt i forhold til *Macht und Rebel*, med en avart av det samme svaret. Hvordan skal man agere etter sosialdemokratiets død som garantist for livkvalitet og mening? Nietzsche opphøyer kunsten og kunstnerens praksis til forbilde. Kunstneren utviser selvovertinnelse og omformer sitt materiale, og gjennom dette har maktiljen funnet seg selv og blitt verdiskapende (Berg Eriksen, 1989: 119). Svaret ligger i amor fati-holdningen: Vi må ta vår autonomi på alvor. Vi må se uten redsel på det kaotiske samfunnet som finnes rundt oss og benytte oss av det, slik Macht formulerer det for seg selv (Rasul, 2002: 123) og derfor spotter Rebel også musikkens suggererende og eskapistiske aspekter (66).

Og at det ligger mye av Nietzsches tankestoff til grunn for *Macht und Rebels* mange problematiseringer er ikke det minste rart. For det første er Nietzsche en diskursiv potet (som de fleste store tenkere), han kan brukes til omtrent alt, noe som lett kan illustreres ved å peke på hans resepsjonshistorie. For det andre heter den viktigste karakteren Macht, og det lefles

hele tiden med Nietzscheansk-klingende vendinger som "Wille zur Sourballness" (Rasul, 2002: 24). Hva angår Rebels vurderinger av musikk ser vi at disse også er omvurderinger av Nietzsches tankegods. Rebel anser musikk som eskapisme fremfor et erkjennelsesmedium (Rasul, 2002: 66). Nietzsches store ungdomsforbilde Schopenhauer anså musikken som den kunstarten som ikke bare fristilte mennesket fra sin individualitet, men også fremstiller selve "livsviljen" (Berg Eriksen, 1989: 47). Dette synet videreutvikler Nietzsche i *Tragediens Fødsel* (1872) og *Richard Wagner i Bayreuth* (1876). Men der en subjektoverskridelse for Schopenhauer og Nietzsche var en annen erkjennelsesmessig måte å erfare verden på, enslags besinnelse, er musikkens emansipatoriske kraft for Rebel farlig, fordi det fører til "tilhørighet" og "toskete enighet" (Rasul, 2002: 66).

Et annet eksempel er Machts internaliseringsprinsipp, som også var en egenskap Nietzsche til stadighet fremhevet ved seg selv. I *Ecce Homo* (1908)²³ skriver han: "Og fordi jeg er sterk nok til å vende også det mest tvilsomme og farlige til min fordel – for dermed å bli sterkere – kaller jeg Wagner den store velgjører i mitt liv" (Berg Eriksen, 1989: 54). Det handler om å oppta i seg og ta del i, det som oppleves som mest fremmed for å utvide sitt begrep om seg selv. Dette skal illustreres tydelig gjennom analysen av Machts *sunne lesning*.

Som vi så ovenfor hevdet Cathrine Sandnes at Faldbakken gjorde det lett for seg ved å skrive seg inn i nihilismen, da han geiper til både de venstreradikale og markedet. Men den nihilismen som kommer til uttrykk i boken er av en annen art, og handler ikke om å geipe til samfunnets ulike ideologiske konstruksjoner. Snarere er det snakk om å godta dem for å kunne gå videre.

Nietzsches nihilisme er et fascinerende aspekt som gjør seg gjeldende i bokens tematikk. Når filosofen forkynte "Guds død" og "Amor Fati" handler det om å oppheve de absolutte, kategoriske verdier som er satt med henblikk på et hinsidig etterliv, for heller å kunne forholde seg med en kjærlighet til øyeblikket. "Å godta livet vil måtte innebære at man godtar begge deler (både trøstende og truende momenter) som ledd i tilværelsens skamløse og uskyldige utfoldelse av sine muligheter (Berg Eriksen, 1989: 76). Nietzsche var motstander av

²³ Skrevet 1888

å dele handlinger inn i godt og ondt, men anså heller det kristendommen oppfattet som ondt som nødvendige elementer i "livshjulet". Poenget er at da maktiljen utfolder seg gjennom en uendelig tid hvor mulighetene er begrensede, vil de samme tingene hende igjen og igjen (Berg Eriksen, 1989: 75). Å erkjenne dette er et steg på veien mot amor fati-holdningen. Rebel plages imidlertid av tingenes gjenskomst:

Jeg blir skuffet over alt. Hver situasjon har en million mulige utveier og hver utvei er like skuffende og uaktuell. Erfaring viser seg gang på gang å være demotiverende bekræftelser på at det man allerede vet, kommer til å skje. Det er vel slik helvete er beskrevet; man slipper ikke unna pinslene samme hvor mye man vrir seg. Og man venner seg heller ikke til dem. Pinen og plagen har kommet for å bli. Det er snakk om kjipeste sort uunngåelighet og uendelige repetisjon (Rasul, 2002: 26)

Jeg mener å huske at det var Sartre som sa at vi lever som om Gud finnes. Dette burde det være lett å finne ut av, men det er ikke interessant om det stemmer eller ikke. Det som er interessant er at det finnes i meg, om enn relativt åpent og løst, som en av mine fortolkningsmessige forutsetninger, idet jeg selv skal danne litt mer fiksjon, litt mer mening. For det er spennende å se hvordan nesten ingen ting ansees som overskridende i *Macht und Rebel*, samtidig som både en del av bokens karakterer og hele dens språk forholder seg fullstendig avhengig av absolutte, kategoriske verdier. Det subversive blir på mange måter normen, og den paniske jakten på det avsløres som en dogmatisk og tilstivnet livsform (som vi skal se nedenfor når Macht gjør seg noen betraktninger om DJ Francemans manifest). Men det er en slags pervertert Nietzscheanisme som gjør seg gjeldende, i det minste for Rebels del. Paradoksalt nok søker han tabubruddet som identitetsmarkør. Sagt på en annen måte: han bruker verdinivellering for å danne et stabilt, varig selvbilde. Et godt eksempel på dette er hans lefling med nazismen.

Noe jeg brukte litt tid på er viktigheten av navnene i *Macht und Rebel*. For det er ikke så enkelt som at navnene Macht og Rebel spiller på den gamle forvirrings- og deportasjonsstrategien "Nacht und Nebel", som nazistene brukte. Det er flere aspekter ved navnene som har signifikans. For det første er det paradoksalt at alle aktivistene på venstresiden har tyskklinkende navn. Det vil si: alle unntatt Rebel, noe som unektelig skyldes hans ikke-tilhørighet til de revolusjonære. For hva er et navn om ikke en identitetsmarkør, en tilknytning, noe som representerer oss? Rebel identifiserer seg ikke med aktivistene, selv om han har vanket i miljøet. Hans rebell-aktighet ligger i hans hat mot de absolutte og kategoriske verdiene som finnes i det sosialdemokratiske samfunnet, som heller ikke er helt ulikt de

kristne verdiene Nietzsche oppfattet som sine fiender. Dette illustreres tydelig i en refleksjon Rebel gjør seg om den gang aktivistenes leder Frank Leiderstam, Feiten, sa noe han ikke skulle ha sagt:

Nå har jeg sett bilder av trynene til så mange palestinske mødre som griner over sønnene sine at jeg ikke tror på dem ett sekund lenger. De ser bare latterlige ut. ”Se på meg. Jeg er liten og ubetydelig og brun og tjukk, og jeg griner *også* over den halvdannede pubbis-sønnen min som ikke fikk utrettet en dritt” Gråtende palestinske mødre har blitt kitsch. Beklager det (Rasul, 2002: 188)

Med den uttalelsen bryter Feiten såpass mange venstreradikale verdier at det ikke kan godtas av de andre aktivistene. Han går løs på verdier som medfølelse (en følelse Nietzsche mildt sagt foraktet), antirasisme og respekten for mennesker som kjemper mot en overmakt. Dessuten er Israel/Palestina-konflikten særlig viktig i venstreradikale debatter, i motsetning til f. eks. Kashmir-konflikten.

Det er også særlig betegnende at når det gjelder forretningsmenneskene, så har de fleste amerikansk-klingende navn (Frank Wise, Tony DeLuca, Thomas Ruth etc.), og om det er hint av andre nasjonaliteter i dem, så er det allikevel med en amerikansk vri som i tilfellet Tony DeLuca. Alle unntatt Macht har amerikanske navn. Og det er heller ikke uvesentlig. Macht har ingen av de preferansene som forretningsfolkene har. Han kler seg som Robert de Niro i filmen *Taxidriver* i motsetning til å kle seg i dress. Han er prinsipielt imot gourmet-mat, og drikker øl istedenfor drinker, noe som betegnes som en identitetsmarkør i scenen hvor han flørter med Rebels venninne Fita:

Macht går på TESCO, eller ”Ølhundehuset” som det blir kalt, for å ta en øl (Han drikker ikke drinker, og på TESCO serverer de ikke drinker fordi eieren mener at alle som drikker drinker enten er homo eller forretningsfolk, hvilket i hans verden går ut på det samme), før han går på *meget* smakfulle CISCO [...] Macht vet at han tjener like mye som resten av klientellet på TESCO til sammen, de to bardamene inkludert [...] Macht ser med andre ord ikke ut som en riking for dem som ikke vet bedre (Rasul, 2002: 87)

Macht er altså, som Rebel, av ganske andre oppfatninger enn sine omgivelser.

”Paradoksalt nok” var det forretningsteften hans som førte ham ned i undergrunnen. Og Macht føler at det hele er en bomtur. Dette er ikke det minste rart om vi tenker litt mer på Nietzsches kritikk av dogmatisk idealisme. Når Macht får høre ”statementet” som en undergrunns-dj har trykket i coveret på den siste utgivelsen sin topper det seg for ham. Her

lirer DJ Franceman av seg de mest typiske venstreutagnene man kan tenke seg: "the transformation from citizen to consumer", "the growth of corporate propaganda to undermine democracy", "the everlasting battle for the minds of men" osv. Mens Macht hører dj'en fortelle om prosjektet sitt bestemmer han seg for å bli mer kompromissløs: "Alt dette betyr bare én eneste ting – tenker han – og det er at hvis den politiske og kulturelle undergrunnen fortsetter å være så dogmatisk og toskete som nå, så FORTJENER den å bli tatt i ræva av en hel kø med pengefolk som lever og ånder for *Highstreet*" (Rasul, 2002: 105).

Det dogmatiske, idealistiske, venstreradikale kulturlivet får så hatten passer boken igjennom.

En farlig kombinasjon

Som nevnt over kommer Macht over Rebels omskrevne Hitler-taler og insisterer på å få møte ham. Det blir arrangert, nettopp når Rebel er på kafe' med den mindreårige kjæresten sin Thong (14), og hennes tolvårige lillesøster Jr. Umiddelbart finner de tonen, og Macht ender endog opp med å sjekke opp Jr. Macht ser med en gang det subversive potensialet i å ha en "utilgjengelig ung dame". Med fryd reagerer han på den oppmerksomheten Rebel tiltrekker seg fra de andre på kafeen (Rasul, 2002: 2002).

Herfra blir de venner og ender opp med å utgjøre en dynamisk duo, som utgjør innebegrepet av termen som navnet deres spiller på: "Nacht und Nebel"-erklæringen. Dette var et taktisk grep fra nazistenes side under krigen, som gikk ut på å deportere politiske fanger uten å gi opplysninger om hvor fangene befant seg. På denne måten kvittet man seg med politiske/militære problemer, samt rammet fangenes etterlatte psykisk, da de hele tiden måtte leve med denne uvissheten. Macht og Rebels hovedanliggende blir etter hvert å deportere folks holdninger til selskapet T.S.I.V.A.G. ved å få meningen, det folk flest forbinder med dette selskapet, til å forsvinne "i tåka". Dette med å la meningen forsvinne i tåka kommer de frem til etter at Macht har gjennomgått det jeg vil kalle hans *sunne lesehendelse* under et samleie med Jr., og for å gjennomføre denne meningsdeportasjonen tar de i bruk helt spesielle virkemidler som har sitt opphav i Machts *overskridende* hendelse. Men hva består denne hendelsen i?

Kapittel 2

Kunstens funksjonalitet

Den litterære genese; noen nevrologiske perspektiver på konstitueringen av det estetiske objekt.

Hva er det egentlig vi spør om når vi behandler litterære objekter, og ligger det ikke i disse spørsmålene en forestilling om hva som konstituerer det litterære/ litteraturfaglige objekt? Hva leter vi egentlig etter, når vi for eksempel behandler en bok som verdenslitteratur, og hvorfor er det viktigere å spørre etter kulturell tilhørighet hos en forfatter fra et annet kontinent enn å spørre om forfatteren har et fysisk handikap? Når vi behandler tekstens genese ser vi i utstrakt grad etter generelle aspekter, og overser ofte det individuelle aspektet som hefter ved både forfatterens og leserens fysiske forutsetninger. Det er en særegen form for kausalitetstenkning som ligger implisitt i litteraturfaget, og den kommer som et monster til overflaten gjennom de ulike kurs og undervisningsformer som praktiseres ved universitetene. Jeg er overhodet ikke kritisk til disse. Jeg vil bare si at det er gjort spennende oppdagelser på andre felt enn vårt, som også er uhyre relevant i forholdet til konstitueringen av fagets objekter.

Jeg vil stille spørsmålet: Vet vi nok om hvordan leseren konstituerer / erfarer det litterære objekt til at vi kan gyve løs på det rent kulturelle/semantiske nivået av et hvilket som helst kulturelt fenomen? Ved å bruke *Macht und Rebel* og andre relevante eksempler vil jeg trekke fram noen nevrologiske oppdagelser og spørsmål for å belyse den litterære genese fra leserens perspektiv, og da med vekt på fysiske aspekter vedrørende leseakten, for til slutt å komme med en høyst spekulativ hypotese om hva som foregår idet man gjennomgår en revolusjonerende lesehendelse som først oppleves som kroppslig. Men først et innledende eksempel:

Da jeg i fjor høst, altså høsten 2007, kom med i en årvisst antologi som kalles *Signaler*, utgitt av forlaget Cappelen, husker jeg spesielt en ting som ble sagt i forhold til utvelgelsesprosessen. Prinsippet med *Signaler* er at upubliserte skal få muligheten til å vise seg; det er både en konkurranse og en måte å rekruttere forfattere på. Uansett husker jeg godt

hvordan en av de ansvarlige fortalte oss som var med, at om konvoluttene de fikk inn var poststemplett på Gaustad, så ble de automatisk ikke tatt med; dette var for å verne dem som kanskje ikke alltid hadde en like sterk dømmekraft og som da antas å ”ikke kunne noe for” hva de måtte foreta seg til enhver tid. Og jeg husker at jeg tenkte: Hva så? Hvorfor skulle deres estetiske sensibilitet, deres litterære talent oversees, bare fordi de har en mental sykdom? Er ikke denne skapende aktiviteten likestilt med all annen? Dette er det eneste tilfelle av vær-varsom-plakaten jeg har hatt befatning med så langt hva estetiske fenomener angår, og sier noe om én måte å behandle skriveprosessen på. Den bærer i seg en forestilling om tilregnelighet i skriveprosessen, og sier på mange måter mer om hvordan leseren konstituerer det litterære objekt. Det litterære objekt er for denne blant annet definert av at det springer ut av en avbalansert skriveprosess, eller i det minste at det bør være skapt av en person med en mental helse som ikke tilsier at han eller hun trenger å vernes. Grunnen til at jeg trekker dette fram er fordi jeg i hovedsak finner leserens stilling mer interessant enn forfatterens, da det ofte kan synes som om det er her dømmekraften virkelig blir problematisk. Dette kan illustreres ved hjelp av en scene fra *Macht und Rebel*.

Fysiske trekk ved den produktive overskridelsen

Noe av det mest overraskende ved resepsjonen av *Macht und Rebel* er at selv om det er lagt stor vekt på dens beskrivelser av kulturlivets funksjonalitet, er de stedene hvor denne funksjonaliteten kommer til uttrykk blitt fullstendig oversett. Det er ikke gjort noen observasjoner fra kritikernes hold angående hva som angis som årsak, eller grunnprinsipper, for disse produktive og kvalitative leseropplevelsene. Dette på tross av at tematikken har preget mottagelsen av boken. La oss se på passasjen igjen.

Rett før beskrivelsen av Machts indre monolog, oppsummerer fortellerstemmen forutsetningene for den:

Mens Macht ligger og jukker oppå en skrevende Jr. i sofaen, gjør en god porsjon stress-adrenalin produsert av dårlig samvittighet, i kombinasjon med kjemisk frigjort serotonin at nytelsesnivået når nye høyder inne i kraniet hans, samtidig som språksenteret får seg et skikkelig spark i ræva slik at hjernen setter i gang følgende resonnement i takt med jukkingen; én stavelse pr jukk:

Faen dette her dytter ting fremover, fortere, videre, jeg tror at dette her kan virke uhyre motiverende, jeg kjenner det, jeg får mer overskudd av dette her enn frynsegoder og fallskjermer og to måneders seilferie på de Karibiske øyer, jeg kjenner det, jeg fylles opp, denne typen nytelse er ny for meg, den er overskridende, den gir meg ny motivasjon, den gir meg kraft, jeg kjenner at jeg får ny kraft, jeg kjenner at kraften renner over i brystet mitt, jeg kjenner meg STERK, dette er ren glede som blir til ren kraft, dette her er *Kraft durch Freude* og ikke noe annet. Det er faenmeg det det er! (Rasul, 2002: 213-14)

Det som beskrives her er et komplisert samspill mellom språksenteret og det sensomotoriske registeret, og derfor skal vi først se nærmere på en mye brukt filosof i litteraturvitenskapelig sammenheng, når det er snakk om forholdet til omgivelsene. Deretter skal vi litt dypere inn i materien, for å bruke en forslitt, men her særdeles dekkende katakrese.

Hvori ligger vår avstemthet i forhold til estetiske fenomener? Er det en latent egenskap som må hentes frem, som har direkte tilknytning til visse steder i hjernen, eller er det snarere en ferdighet som må oppøves i møtet med ulike kunstverk? Dette er spørsmål vi skal se nærmere på nedenfor.

Det pre-refleksive og avstemthet

I *Kroppens fenomenologi* (1945) gjør Maurice Merleau-Ponty oppmerksom på et felt som har unngått den vestlige metafysikkens øye, nemlig kroppens primat i erkjennelsesprosessen. Han understreker at det i vår erfaringsverden finnes et pre-refleksivt, pre-objektivt nivå som ligger til grunn for vår kognitive begrepsdannende virksomhet. Det er i dette nivået man erfarer ”væren-i-verden” og en opphevelse av sine individuelle særegenheter:

For så vidt som jeg har ”sansorganer”, ”kropp”, og ”psykiske funktioner”, der ligner andre menneskers, ophører de enkelte øjeblikke i min oplevelse med at være en integreret, strengt enestående enhed, hvis enkeltheder kun eksisterer som en funktion av helheden, og jeg bliver til et sted, hvor en mangfoldighed av ”kausalteter” krydser hinanden (Merleau-Ponty, 1994: 23)

Erfaringsprosessene er preget av kommunikasjon, hevder Merleau-Ponty. Om man gjentatte ganger pirrer et gitt hudområde med et hårstrå, vil man fornemme lokale, punktvis og nøye adskilte persepsjoner på samme sted. Etter en stund vil området føles mer som en sirkel, og vekselvis kjennetegnes av brennende varme og isnende kulde, og til slutt vil man ikke føle

noe særlig. Sansningen er dermed ikke bestemt av det som er utenfor organismen ”men representerer den måte, hvorpå organismen kommer stimulationene i møte og forholder sig til dem. En perring perciperes ikke, når den rammer et sansorgan, som ikke er ”afstemt” etter den” (Merleau-Ponty, 1994: 11). Det er interessant å se nærmere på slike tanker i forbindelse med lesning; er det mulig at vi er avstemt etter teksten?

Hvordan beskrives de estetiske opplevelsene i Macht und Rebel?

Jeg synes det er påfallende at ingen har lagt merke til at transmittersubstansen *serotonin* nevnes i forbindelse med de estetiske opplevelsene til både Macht og Rebel. Særlig i forbindelse med Machts anagrammatiske fase er dette påfallende, da det er bokens viktigste scene selv i Aristotelisk forstand, da som en slags omvendt og pervertert anagnorisis og peripeti²⁴

I forhold til det som allerede er sagt i forrige kapittel, ser vi det spennet som Macht befinner seg i (han bryter vesentlige tabuer i forhold til sin forståelse av den kulturelle grammatikken) også har fysiske korrelater, naturligvis. Men det er interessant i hvilken grad de kjemiske prosessene i hjernen blir tildelt en så viktig rolle i beskrivelsen av erfaringen. Nå er det riktignok jeg som har definert denne erfaringen som estetisk, ikke noe sted i boken blir den behandlet som det, men uansett hvordan man vrir og vender på det blir det vanskelig å hevde at en slik erkjennelse, ”Kraft durch Freude”, som siden blir brukt til å spille ulike diskurser opp mot hverandre for å kvalitativt forbedre sitt virke, er uten estetisk verdi.

Serotonin er en transmittersubstans som er avgjørende for nevronenes synapser.

En synapse er en kobling mellom to nerveceller hvor en nerveimpuls kan overføres fra en celle til en annen ved en kjemisk prosess. Idet nerveimpulsen skal overføres fra en av cellens

²⁴ Det vil si ”gjenkjenning” og ”omslag”. I *Litteraturvitenskapelig Leksikon* defineres anagnorisis også i en videre forstand, begrepet betegner da ”en plutselig innsikt hos en skikkelse i et litterært verk, der han/ hun erkjenner en vesentlig sannhet om seg selv”. (L.R.S., 1999: 13) Dette begrepet er ikke så altfor langt unna det jeg her kaller Den Sunne Lesning, men det er ingen plutselig erfaring, selv om den erfares *som plutselig*. Over en lang tid har en særegen avstemthet blitt bygget opp hos den som erfarer.

nervefiberender til en fiber av en annen celle, vil disse møtes i en tynn spalte mellom celleveggene. Og denne kalles synapse. ”Når nerveimpulsen kommer langs den ene nervefiberen til spalten/synapsen tømmes litt kjemisk transmittersubstans ut i spalten mellom cellene og starter en nerveimpulsbølge i den andre cellen”²⁵. Mochts sunne hendelse har altså sitt delvise opphav i transmittersubstansen serotonin, som starter en nervebølge i den anstøtende nervecellen. Denne særegne transmittersubstansen knyttes ofte til ”regulering av kroppstemperatur, humør, søvn, oppkast, seksualitet og appetitt”²⁶. Dette ser ut til å passe bra i forhold til ovennevnte scene, men det er også gjort viktig forskning på hvordan serotonin spiller en viktig rolle i langsom synaptisk transmisjon. Den er med på ”å aktivere metabolske prosesser i nerve-, muskel- eller kjertelceller. Derved kan de påvirke mer langvarige endringer av nervesystemets funksjon som vekstprosesser, læring og hukommelse” (Andersen, 2000)²⁷. Det vil si at gjennom en viss type stimulering over tid trigges nydanning av synapser.

Dømmekraft og kompetanse er derfor ikke bare noe som har med rasjonalitet å gjøre, men styres også av ulike kjemiske prosesser i hjernen. I vårt fag er det blitt gjort mange forsøk på å si noe om hvor betydningsdannelsen ligger; her har mange litteraturteoretikere som Jonathan Culler, Stanley Fish og Wolfgang Iser tråkket opp stier. Men vi må tenke oss forbi det språket som de og Merleau-Ponty benytter seg av, og gå til det stedet hvor sansninger og sansorganene er representert, nemlig hjernen. Og her har en verdensberømt nevrolog gjort noen meget spennende oppdagelser.

Noen nevrologiske innfallsvinkler

Kan det tenkes at vekten som legges på de ”rent” fysiske aspektene ved estetisk erfaring i *Macht und Rebel* også virket provoserende på feltet? Ligger det ikke en nedvurdering av sentrale litteraturvitenskapelige begreper i fremhevingen av den tolkende *kroppens* rolle i meningsdannelsen? Jeg skal ikke spekulere omkring dette, men snarere se litt nærmere på noen eksempler hentet fra nyere nevrologisk forskning som kan gi andre perspektiver på hva som skjer under visse typer kraftige estetiske erfaringer som, i ytterste konsekvens, fører til vesentlige omdanninger i og av det erfarende subjektet. Den verdensberømte nevrologen V.S. Ramachandran forteller om et spennende tilfelle som har med denne problematikken å gjøre:

²⁵ <http://no.wikipedia.org/wiki/Synapse> lastet ned 05/05-08

²⁶ <http://no.wikipedia.org/wiki/Serotonin> lastet ned 05/05-08

²⁷ M:\pc\dokumenter\Nobelprisen i fysiologi eller medisin 2000 - Tidsskrift for Den norske legeforening.mht lastet ned 24/04-08

One patient I saw [...] suddenly at the age of sixty started experiencing epileptic seizures arising from his right temporal lobe. The seizures were alarming, of course, but to his amazement and delight he found himself becoming fascinated by poetry, for the first time in his life. In fact, he began thinking in verse, producing a voluminous outflow of rhyme (Ramachandran, 1999: 7)

Og Ramachandran følger opp med noen spørsmål om de biologiske forutsetninger for den litterære genese:

Does it follow from this example that all of us are unfulfilled poets, as many new age gurus and mystics assert? Do we each have an untapped potential for beautiful verse and rhyme hidden in the recesses of our right hemisphere? If so, is there any way we can unleash this latent ability, short of having seizures? (Ramachandran, 1999: 7)

Det er naturligvis også hos Ramachandran en begrenset kausalitetstenkning som ligger til grunn; det er påfallende hvor selvsagt det er for ham at denne nyfunne interessen for poesi som pasienten legger for dagen har noe med anfallene å gjøre. Men likevel må vi medgi at spørsmålene han stiller er vesentlige, og berører sentrale deler av vårt fag. Spørsmål som ”Hva er litterær kompetanse?”, som deriblant Jonathan Culler har diskutert..

Jeg har stor forståelse for behovet for å avgrense det litteraturvitenskapelige feltet. Problemet er bare at den utstrakte teoretiseringen og eventuelle tverrfagligheten stort sett begrenser seg til å hente impulser fra filosofi, sosiologi og til dels psykologi). Etter hvert har det dannet seg så mange kvasi-intellektuelle avarter av vesentlige problemstillinger innen faget, at det etter min mening er blitt både svevende og esoterisk. Et godt eksempel på dette er Erling Aadlands begrep om *skriveren*, et begrep som er ment å skulle erstatte *fortellerinstansen* og begrepet om *implisert forfatter*, men som samtidig er en så oppkonstruert og upåviselig størrelse at de narratologiske begrepene virker som tunge hammere i forhold. Det eneste vi kan si om skriveren som begrep er at den viser seg der den avslører narratologien. Dette skal jeg diskutere i større detalj i kapittel 5.

Derimot er det gjort nevrologiske undersøkelser av analoge problemstillinger, som kan sies å utsi noe om skriveren som fiksjonskonstituerende og som *hendelse*, løst fra det etablerte og kommuniserende forfattersubjektet. Og om vi skal tro nevrologiske forskere rett har den kanskje sitt opphav i hjernens thalamokortikale aktivitet.

Ut-av-kroppen-opplevelser og om estetisk omdanning

Oliver Sacks og det fysiske opphavet til musikalske hallusinasjoner

I sin hittil seneste bok, *Musicophilia* (2007) undersøker Oliver Sacks noen grunnspørsmål rundt hvorfor hjernen tilsynelatende uten noen viljesakt fra vår side, spiller av musikk i hodet. Denne musikken kan arte seg på mange måter, og være til glede eller sorg for dem det gjelder, men noe av det avgjørende for Sacks er å vise at det finnes fysiske forklaringer på dette tilsynelatende ”magiske” fenomenet. Mange av de som lider av ”musikalske hallusinasjoner” hører musikken i perfekt ”pitch”, en pasient mente bestemt at musikken han hørte var en spesiell innspilling av en kjent sonate, og nynet med sin ”indre musikk” og tok opp nynningen på bånd. Da han spilte det av samtidig med innspillingen viste det seg at de hadde samme tempo og pitch. Det er god grunn til å anta at hjernen hans spilte av akkurat denne innspillingen og at de på sett og vis er identiske. Men noen hører også musikk som de ikke kjenner igjen, og som hjernen tilsynelatende ”komponerer selv”.

En stor del av de som lider av musikalske hallusinasjoner har hatt mindre hjerneblødninger, men det er også flere interessante fellestrekk. Et av dem er at det forekommer hyppig blant komponister og musikere idet de mister hørselen. Dette er ikke så rart når man tenker seg om. Når visse deler av hjernen har blitt stimulert i utstrakt grad gjennom hele livet, hos musikerne gjennom lytting, spilling og komponering, er det ikke usannsynlig at hjernen kompenserer for tapt stimuli. Dette er en av mulighetene som Sacks skisserer.

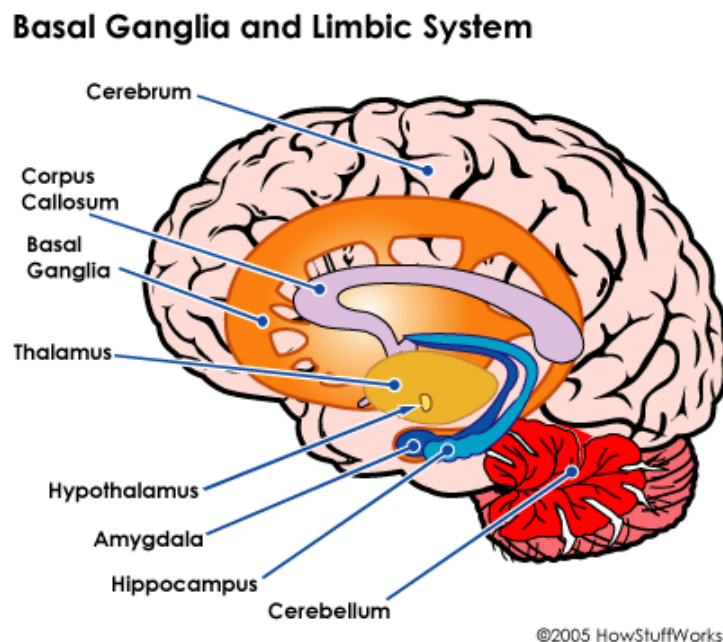
Men hvor kommer denne musikken fra? Og her er vi inne på spørsmålet om hvorfor man kan ha sterke estetiske erfaringer, tilsynelatende uten ytre stimulans, av den typen Macht gjennomgår i scenen på første side. Sacks henviser til Rodolfo Llinàs, en nevrolog fra New York, som hevder at kreativiteten har sitt opphav i samspillet mellom to hjernesentre – cortex og thalamus – som han hevder ligger under bevisstheten eller selvet. Gjennom deres samspill med ’basalgangliene’, det man kan kalle en klynge hjerneceller som ligger under cortex, produseres det kontinuerlig en rekke mulige handlingsmønstre, som for eksempel måter å danse på, barbere seg, spille fiolin etc. Han kaller dette fysiologiske grunnlaget for handlingsmønstrene for ”motor-tapes”. Med dette som forutsetning påstår han at kreativitet ikke har noe med rasjonalitet å gjøre, men snarere er handlingsmønstre som unnslipper til de

øvre bevissthetslag tilsynelatende uten å ha en følelsesmessig ekvivalent, med andre ord virker det helt tilfeldig og umotivert for den som erfarer det. Dette forklarer hvorfor vi plutselig kan høre stemmer eller musikk. Slike erfaringer har å gjøre med Llinàs oppfatning av alle mentale aktiviteter, persepsjon, minne, fantasi og handling, som “motor”:

The neural processes underlying that which we call creativity have nothing to do with rationality. This is to say, if we look at the way the brain generates creativity, we will see that it is not a rational process at all; creativity is not born out of reasoning.

Let us think again of our motor tapes in the basal ganglia. I should like to suggest to you that these nuclei *do not* always wait for a tape to be called up for use by the thalamocortical system, the self... In fact, the activity in the basal ganglia is running all the time, playing motor patterns and snippets of motor patterns amongst and between themselves – and because of the odd, re-entrant inhibitory connectivity amongst and between these nuclei, they seem to act as a continuous, random, motor pattern noise generator. Here and there, a pattern or portion of a pattern escapes, without its apparent emotional counterpart, into the context of the thalamocortical system (Sacks, 2007: 38)²⁸

Noen ganger slipper altså små snutter, eller lengre sekvenser med handlingsmønstre, som ikke er intensjonelle eller meningsfulle for individet, frem til de bevisste lag, og dette er fordi hjernen forstås som en nevronbasert handlingsmønstergenerator. Under er et kart som viser hvor de ulike instansene er plassert i hjernen:

²⁸ Det hersker en viss uenighet angående basalganglienes tilknytning til thalamus: ”I dag vil noen klinikere se basalgangliene som de ikke-kortikale regionene som er spesielt involvert i bevegelsesfunksjoner, og da er thalamus, claustrum og amygdala ikke med” <http://no.wikipedia.org/wiki/Basalgangliene> lastet ned 24/04-08

Man kan bare spekulere i om det er mulig at disse handlingsmønstrene som iblant unnslipper til bevisstheten er et produkt av de aktivitetene man i hovedsak har bedrevet gjennom livet. En musiker eller komponist vil kanskje oftere høre musikk, en forfatter vil kanskje høre tirader av ord, dialoger eller poesi, men dette blir bare spekulasjon. Og Ramachandran fortalte jo også om en pasient som ikke hadde interessert seg for poesi før, men som plutselig begynte å tenke på vers. Men det er også et faktum at hjernen forandres av hvilken type stimuli den mottar. Dette har som nevnt over med fenomener som langsom synaptisk transmisjon å gjøre.

En av de mest interessante beskrivelsene av musikalske hallusinasjoner er det som innleder boken. Her forteller Sacks om en mann, Tony Cicoria, som etter at han ble truffet av lynet plutselig fikk det for seg at han ville bli en profesjonell pianist.

Han beskriver at han etter å ha blitt truffet av lynet hadde en ut-av-kroppen-opplevelse, hvor han så seg selv fra utsiden og følte seg lykkelig. Da han kom til seg selv var en akuttsykepleier kommet til og utførte hjertemassasje på ham. Så gikk det et par uker og han gikk tilbake til jobben som lege. Han hadde noen mindre problemer med å huske vanskelige navn men "his surgical skills were unimpaired" (Sacks, 2007: 5). I løpet av noen dager fikk han imidlertid en ubendig trang til å høre på pianomusikk, noe som var uvanlig da han pleide å høre på rock. Etter hvert begynte han å høre musikk inne i hodet, første gang i en drøm, og da han våknet var musikken der fremdeles. Etter hvert begynte han å lære seg å spille piano, for å kunne gi form til musikken som gikk igjennom hodet hans, og da en tid hadde gått begynte han å tenke at han kanskje hadde blitt spart for en spesiell grunn: kanskje var det meningen at han skulle skrive ned denne musikken som han halvt metaforisk kalte for "the music from heaven" (Sacks, 2007: 7).

Angular Gyrus

Denne beretningen blir spesielt spennende om man ser den i sammenheng med oppdagelsen Olaf Blanke og hans kolleger gjorde ved universitetssykehuset i Geneve. For nå er det nemlig på tide å se på en oppdagelse som satte en støkk i den medisinske verden!

I 2003 oppdaget Olaf Blanke og hans kolleger ved universitetssykehuset i Geneve, at ut-av-kroppen-opplevelser kan ha sitt utgangspunkt i angular gyrus, et område i hjernen som forbinder visuelle områder og språkområder. Ved en heldig tilfeldighet, nemlig at en

epilepsipasient hadde fått operert inn nesten hundre elektroder i hjernen for, ble det mulig å bestemme hvor opplevelsen stammet fra. Rett etter at legene hadde sendt en liten mengde strøm igjennom en av elektrodene sa pasienten at hun følte det som om hun sank dypere ned i sengen (Palmgren, 2003: 74). Da de sendte litt mer strøm gjennom elektroden følte hun det som om hun fløt to meter over sengen og kunne se ned på seg selv samt de andre som befant seg i rommet sammen med henne (Blanke m.fl., 2003)²⁹. Dette skjedde bare når de sendte strøm gjennom elektrodene på angular gyrus, og ikke i noen andre tilfeller. Og pasienten hadde ingen anelse om hvilke elektroder som ble tatt i bruk. Gorm Palmgren, PhD i molekylærbiologi beskriver angular gyrus på følgende måte:

(...)angular gyrus, (...)er involvert i å koordinere sanseintrykk til et samlet bilde i bevisstheten.

Senteret sørger blant annet for at synet av en bestemt bokstav umiddelbart får oss til å tenke på en bestemt lyd, og dermed er det avgjørende for leseferdigheten. Men det er også involvert i kroppens oppfatning av seg selv. Det er nemlig angular gyrus som behandler nervesignalene som hjernen kontinuerlig mottar fra lemmene og balansesenteret. Senteret gjør oss med andre ord hele tiden bevisst når det gjelder kroppens stilling (Palmgren, 2003: 74).

Det finnes altså et senter i hjernen som både kan stimuleres til å gi ut-av-kroppen-opplevelser og som samtidig har med vår fonetiske oppfatning av skriftspråk å gjøre. Dette er interessant, og særlig interessant blir det når vi setter det i forbindelse med et begrep om avstemthet og kompetanse.

Vi husker fra eksemplet over hvordan Tony Cicoria fikk en ut-av-kroppen-opplevelse etter å ha blitt truffet av lynet. *Her* trigges ut-av-kroppen-opplevelser av små strømmengder som sendes gjennom elektroder festet på angular gyrus. Cicorias ut-av –kroppen-opplevelse kan komme av at han fikk strøm gjennom angular gyrus, og han opplevde også en voldsom estetisk omdanning etterpå. Han ble besatt av musikk, og begynte etter hvert å komponere musikk selv. Det blir spekulativt å skulle dra noen som helst slutning av dette, men det er verdt å merke seg at angular gyrus er et senter som ved visse typer stimuli kan gi voldsomme kroppslige opplevelser, samt at det har med lydlig oppfattelse av tekst å gjøre. Dette er, som vi snart skal se, en interessant måte å angripe Rebels revolusjonerende lesehendelse på.

²⁹ <http://brain.oxfordjournals.org/cgi/reprint/127/2/24> lastet ned 08/05-08

Det er viktig å forstå de fysiske forutsetningene for lesning av den enkle grunn at leseren er et vesentlig problemområde i faget.

I all tid, all språkbevisst tid, har savnet etter overskridende lesererfaringer vært påtrengende, og den lingvistiske vendingen gjorde behovet presserende. Nærværstematikk har siden modernismens gjennombrudd fylt de estetiske fagene med begreper som hendelser, singularitet, il-y-a, og kropp³⁰, men slik jeg ser det har de fleste forsøkene på å utsi noe om nærvær en vesentlig mangel, nemlig at de nesten totalt ser bort fra den fysiologiske kroppen. Det holder ikke å rettferdiggjøre denne neglisjeringen ved å si at den, altså den fysiologiske kroppens rolle, er implisitt i faget, eller hører naturvitenskapene til da den så åpenbart gjør seg gjeldende på særegne måter i estetisk erfaring, og da estetisk erfaring kan ha en stor betydning for kroppens potensielle erfaring. Jeg kjenner heller ingen litteraturvitere som med rette kan hevde at kunnskap om kroppens viktige rolle i erfaringen ligger implisitt i fagets dominerende teorier, siden de ikke kan forklare meg hvordan hjernen og det sensomotoriske registret fungerer.

Harold Bloom pekte i sin tid på at en fortolkning av en trope bare er en ytterligere fortroping, er det viktig å ha i mente hvordan den menneskelige hjerne fungerer, og at denne ”fortropingen” har sitt korrelat i hjernecellenes sammenkoblinger, som igjen har sine forutsetninger i de fysiske funksjoner hos den enkelte. Tropene befinner seg dermed ikke bare på et semantisk nivå, de er også i høyeste grad fysiske og nærværende, eller nærblivende, avhengig av tettheten mellom de aktuelle hjernecellene. Et visst sett med nevronkoblinger er altså en trope av en trope om vi velger å se det på den måten. Det vil si: koblingen står i et trop-isk forhold til noe annet. Men det er også en forskjell på etablert språk og språk i etablering, det er forskjell på fortroping og forvandling. Og det er virker sannsynlig at en omdanning i nevronkoblingene vil gi mye kraftigere fysiske fornemmelser enn de mer vante koblinger. Alle som forsøker å forstå en vanskelig tekst vet hvor utålmodig man kan bli underveis: man kjenner det i beina, pulsen øker og kroppen blir rastløs. Men alle snakker også om at belønningen kommer, teksten er internalisert, automatisert, blitt en del av vår kompetanse. Det er fordi noe fysisk har skjedd, og som ikke bare skjer uten å merkes. Det

30

<http://66.102.9.104/search?q=cache:Rw8qnhys468J:www.hf.ntnu.no/hf/filosofi/Ansatte/ingebjorg.seip/forskning+prosjekter/nervo5+n%C3%A6rv%C3%A6r+i+litteraturvitenskap&hl=no&ct=clnk&cd=4&gl=no> lastet ned 07/05-08

danner seg nye koblinger mellom hjernecellene, og jo mer de blir stimulert og brukt, jo mindre vil de gjøre av seg som fysiske fornemmelser. Allikevel vil de bli dominerende som fortolkningsmessige utgangspunkt. En radikalt ny forståelse av hva en hammer kan brukes til, vil alltid innreflekteres i den fortsatte omgangen med hammere og begrepet om hva en hammer er. Vi snakker derfor om en kroppens epistemologi: et språksett forkastes fysisk til fordel for et annet. Det fysiske er allestedsnærværende i vår meningsdannende virksomhet. (Bloom fremmet jo også en strategi om ”misreading” for å komme seg ut av den fortropende aktiviteten.)

I artikkelen *Functional connectivity of the angular gyrus in normal reading and dyslexia* gjør nevrobiologene B. Horwitz, J. M. Rumsey og B. C. Donohue rede for hvordan angylar gyrus’ forbindelse med andre leseområder i hjernen henger sammen med dysleksi. De legger vekt på at skriftspråket er såpass ungt at vi ennå ikke kan ha utviklet egne sentre for det i hjernen:

Because written language is a relatively recent addition to human communication, and because most of a typical individual's day is not spent reading, it is unlikely that a neural network evolved that is singularly dedicated to this task. Neurons that are activated during reading are also engaged by other cognitive tasks³¹

Fra et slikt synspunkt blir det meningsløst å tenke seg et rent nærvær av mening, selv om det kan ha pragmatiske funksjoner, og det er ikke noe i veien for at vi som vitenskap i hovedsak beskjeftiger oss med det språklige, betydningsmessige ved kulturelle fenomener, men vi er nødt til å finne ut mer om de fysiske aspektene ved lesning, både fordi vi hele tiden implisitt beskriver våre reaksjoner på tekster, og siden mennesker trolig mangler fysiske forutsetninger for å kunne isolere mening. Men dette representerer overhodet ingen fare for vårt fag, det betyr bare at språklig stimulans tas imot av nevroner som også har andre oppgaver. Det gjør på ingen måte litteraturopplevelsen skitten, men det forklarer hvorfor det er sannsynlig at man kan få sterke kroppsopplevelser av lesing.

Det oppdages etter hvert flere og flere nevrologiske fenomener som sammenkobler kroppslig erfaring og lesning, og etter min mening er det på høy tid å vie større ressurser til et tverrfaglig fokus hvor litteraturvitenskapen kan nytte seg de kunnskaper som deriblant den moderne nevrologien utarbeider. På sikt ville dette kanskje gjøre oss i stand til å si noe

³¹ <http://www.pnas.org/cgi/content/full/95/15/8939?ck=nck> lastet ned 07/05-08

om *effekter* av lesning, og få nye impulser i forhold til hva som kjennetegner det litterære språket.

Blir ulike områder i hjernen aktivisert ut ifra hvilken forforståelse vi har av en teksts litteraritet, om den hovedsakelig er fiksjonsorientert eller ikke? Hvilke konsekvenser har denne hjerneaktiviteten for vårt fysiske velbefinnende? Hvilke tekster utvikler hjernen, og i hvilken retning? Og har dette noe med genre å gjøre? Uansett resultat ville vi kanskje snakke om litterær kvalitet på en helt annen måte enn før.

Kapittel 3

Overskridelse av kulturell grammatikk er en ting, overskridelse av internalisert grammatikk noe ganske annet. Om heterogene og homogene diskurser.

Når vi nå skal snakke om en spesiell type estetisk erfaring, er det viktig å gjøre noen skiller.

I forrige kapittel nevnte jeg Drude von der Fehrs *Når kroppen tenker*, som er et bidrag til en annerledes måte å bruke litteraturvitenskapelig kunnskap på, særlig i forbindelse med praksisnære fag. Her legges det vekt på at kvalitative tanker og opplevelser spiller en rolle for både legemlig og mental sunnhet. Og estetisk erfaring kjennetegnes ved fornemmelsen av ”helhet, ro og dyp”(von der Fehr, 2005: 46)³² og har karakter av tro. Slike opplevelser er viktig for individets overlevelse, heter det. Disse tankene har jeg ingen innvendinger mot, men de betegner allikevel ikke det jeg her forsøker å beskrive. De betegner en slags normaltstand for estetiske erfaringer. Når det nå er min hensikt å beskrive en estetisk erfaring som ikke bare forandrer vårt estetiske språk, men i ytterste konsekvens også forandrer hele vårt handlingsmønster må jeg ty til noe sterkere begreper enn ”ro” og ”helhet”. Vi snakker nå om en fundamental rystelse og omdanning, og jeg finner det derfor fruktbart å benytte meg av Batailles bruk av begrepene *det homogene* og *det heterogene*, slik de kommer til uttrykk i hans artikkel *Fascismens psykologiske struktur*, for å gjøre rede for det prinsipielle aspektet ved *Den Sunne Lesning*. Jeg er rett og slett nødt til å ta i bruk mer ekstreme begreper, da vi snakker om en mer ekstrem erfaring. Jeg finner begrepene nyttige å anvende da de i mye tydeligere grad enn *representerbar* og *ikke-representerbar* konnoterer energi, og fysiske prosesser, samtidig som de anvendes på samfunnsmessige elementer som maktforhold og diskurser.

Et annet skille, som kan virke veldig common-sensisk, men som ikke blir mindre viktig av den grunn, er skillet mellom kulturell og internalisert grammatikk. Den kulturelle grammatikken er en form for offentlige, samfunnsmessige normer og kompetanse, imens den *internaliserte* grammatikken, som er individets egenartede grammatikk, *i tillegg til å inneholde mer eller mindre adekvate forestillinger om den kulturelle grammatikken, iblant*

³² Jeg forholder meg som nevnt til manuset.

skiller seg fra denne i det erfarende individs liste over de til enhver tid eksisterende idiosynkrasier, i individets potensial for utvikling og dets egenartede vokabular og kroppsforannelser.

Forholdet mellom de to formene for grammatikk

I dette kapitlet skal vi se nærmere på forholdet mellom kulturell og internalisert grammatikk, ved å bruke karakterene Macht og Rebel som eksempler.

Overskridelseserfaringene de gjennomgår fører til vesentlige forandringer av hele deres handlingsmønstre. Hvordan de handler videre etter sine estetiske erfaringer skal jeg utdype etter at vi har sett nærmere på de to formene for grammatikk.

Det ligger estetisk erkjennelse i å krysse grensene for den kulturelle grammatikken. Et berømt eksempel på dette er Duchamps pissoar som, da det ble utstilt, manet til revurdering av den brede konsensus som hadde styrt oppfattelsen av kunst tidligere. Et masseprodusert pissoar var i forhold til den rådende kulturelle grammatikken relativt fremmed som kunstobjekt. Og det stilte dermed spørsmålet om hva et kunstverk var. I forrige kapittel så vi at *Macht und Rebel* utfordret institusjonen på en lignende, om enn ikke like omsegripende, måte.

Men dette borger ikke nødvendigvis for en utvidelse av den *internaliserte* grammatikken, av selv-opplevelsen, som er et aspekt av *Den Sunne Lesning*. Snarere er dette mer en kollektiv leserhendelse.³³ Den *sunne* leserhendelse forandrer leserens dypeste bestanddeler, og danner nye og varige koblinger i leserens selvbylde, estetiske virksomhet og i ytterste konsekvens: verdensanskuelse. Som vi skal se i neste kapittel er det rent fysiske forandringer som skjer, i leserens hjerne, og deri ligger overskridelsen. Og igjen: den er ikke nødvendigvis foranlediget av lesning. La oss nå se nærmere på noen *lesehendelser*. Disse har sitt utspring i forholdet mellom *det homogene* og *det heterogene*. Vi må videre inn i noen grunnforhold i *Macht und Rebel*.

³³ Man kunne naturligvis hevde at hendelsen var kollektivt sunn, men det ville føre til at man mistet kroppsfokuset, og alle forsøk på å internalisere hendelsen ville bli å regne som det kollektive korpus. Det er bare på et metaforisk plan at vi kan kalle avisartikler og dialog det samme som kropp, og det ville på mange måter også bare være sofisteri.

Rebel.

Som jeg har nevnt i presentasjonen av Rebel har han et svært paradoksalt forhold til overskridelsen. Rebel har låst seg fast i et negativt forhold til samfunnet. Han er lei av alt, først og fremst fordi han ikke klarer å skille seg ut fra mengden. Han vil absolutt ikke føle noen som helst tilhørighet, som det kommer frem av hans betraktninger om musikken. Han oppfatter tapet av selvet som eskapisme, snarere enn en positiv forandring av hans eksistensielle modus og en kilde til livskvalitet. Dette kan forklare hans manglende forståelse for hva han faktisk gjennomgår når han plutselig inspireres under lesningen av Hitlers *Mein Kampf* som han av en eller annen grunn har valgt å ta fram:

Jeg kan faen ikke huske sist gang jeg leste så mye i ett strekk. Jeg leste *Mein Kampf* fra klokken ett til klokken sju. Bra lesning. Det må jeg si. Følte meg – hva skal jeg si – ’inspirert’ for første gang på årevis. Jeg ble såpass ivrig at jeg fant fler av talene hans på nettet, leste dem og fikk en haug ideer til taler jeg kunne skrive ved å omskrive hans. Deretter overrasket jeg meg selv *vilt* ved å ikke bare **SKRIVE** ned to stykker, men også å **PRINTE** dem ut og **LESE** igjennom dem, **UTEN** å bli altfor kvalm. All aktiviteten var nesten som en ut-av-kroppen-opplevelse å regne (Rasul, 2002: 131)

Rebel har her gjennomgått en overskridende erfaring i forhold til lesning. Han beskriver lesningen som en ”ut-av-kroppen-opplevelse” og den fører altså til en omvurdering av hans tro på bøker, og teksters *funksjonalitet*. Denne teksterfaringen resulterer videre i en, for ham, ny virkelighetstilnærming idet han faktisk inspireres til å skrive egne taler. Disse talene har tilsynelatende sitt opphav i den nye teksten han har tilegnet seg, de er omskrivninger av Hitlers taler.

Det Rebel ikke reflekterer noe særlig over her, er at det han opplever *nettopp er et tap av selvet*. Gjennom en, igjen tilsynelatende, uforklarlig erfaring har en vesentlig del av hans estetiske verdensanskuelse blitt omkalfatret. Før denne lesningen har han manglet tro på at bøker kan fungere og virke aktiviserende, og definert seg selv ut fra sin altomfattende pessimisme. Nå tar han seg selv i å ha lest sammenhengende i seks timer, i tillegg til at denne lesningen avstedkom ytterligere lesning av talene, noe som igjen førte til at Rebel aktivt omdannet dette nye språket i eget øyemed. *En ny Rebel-aktighet erstatter den gamle.*

For Bataille er tapet av selvet, ”jeg mister meg” (Bataille, 1996: 39), et vesentlig, kvalitativt aspekt ved menneskelivet, og kommer til gjennom erfaringen av ”værens kontinuitet”. Det er

et tap av det individuelle selvet som han kaller *diskontinuerlig* og avgrenset, og en glimtvis deltakelse i den evige strøm av liv og død som kjennetegner væren. Både fruktbarheten og døden er elementer i *værens kontinuitet* (Bataille, 1996: 48). Disse kommer til uttrykk i menneskelig sivilisasjon blant annet gjennom seksualakten, religiøse ritualer, vold og revolusjon.

Alt som representerer en direkte fare for det akkumulerende og nyttebaserte samfunnet kalles *heterogent* da det ikke kan representeres ved noe annet, og har således tilknytning til det kontinuerlige, kaoset. Derfor opprettes det forbud mot disse truende elementene. De siviliserte samfunn oppretter strenge tabuer vedrørende seksuell omgang, utøvelse av vold etc. Overskridelsen kjennetegnes derfor i særlig grad av "the uneasy breaking of a taboo" (Bataille, 2004: xxii).

Det er dermed ikke særlig overraskende at Rebel gjennomgår en spesiell type erfaring under lesningen av *Mein Kampf*. Han har alt lenge klaget over identitetsmessige problemer, "det er alt for mange som surver – AKKURAT slik jeg surver" (Rasul, 2004: 8), og nazismen er fortsatt en ideologi som våre moderne sosialdemokratier har utviklet strenge tabuer og nulltoleranse ovenfor. I en passasje reflekterer han over dette:

Handlingsmønsteret mitt er fullstendig politisk korrekt
Jeg forbruker lite
Jeg kjøper aldri klær
Jeg spiser lite kjøtt
Jeg bor smått og har dermed lavt strømforbruk
Jeg skrur av vannet mens jeg pusser tenna
Jeg ser opp til kvinner (fordi de er de eneste som har
makt over meg)
Jeg har ikke vært i militæret
Jeg bruker ikke dop
Er det da egentlig noe problem at jeg i all stillhet og
helt for meg selv hater jødene? (Rasul, 2002: 62).

Det ligger altså en potensielt *aktiverende* erkjennelse i den typen overskridelser som kan finne sted under lesning av tekst. Overskridelsen manifesterer seg først og fremst som en "følt"

overskridelse, den fornemmes fysisk. Her beskrives den som en ”ut-av-kroppen-opplevelse”. Den er en tilsynelatende energistrøm, som fører til en opphevelse og utvidelse av de tilvante kroppsformemmelser og kjennetegn som den enkelte leser tidligere har tillagt sitt begrep om seg selv. Deretter kommer den språklige revolusjonen, den som fører til den nye virkelighetstilnærmingen. Gjennom denne opplevelsen fornyes Rebels selvforståelse og forandres hans videre handlemåte.

Dette er bare en passasje i en bok, men likevel er det interessant å se den i sammenheng med Tony Cicorias beskrivelse av sin ut-av-kroppen-opplevelse og sin videre musikalske utvikling. Rebels nesten-ut-av-kroppen opplevelse og videre nazistiske utvikling kan ha med de samme ting å gjøre. Kanskje en voldsom stimulans av angular gyrus. Dette er bare gjetning selvfølgelig, men allikevel kunne man tenke seg at siden angular gyrus både har med lydliggjøring av boksaver å gjøre og i tillegg har med registreringen av kroppens stilling, at en veldig stimulerende lesehendelse skulle kunne gi uante kroppsformemmelser.

Men denne teksten som inspirerte Rebel så umåtelig, den må vel inneha noen særegne kvaliteter?

Ja, men disse gjelder bare forholdet til *Rebels* forutsetninger for å kommunisere med den. Først og fremst kan den karakteriseres som en relativt *heterogen* diskurs. Det *heterogene* kjennetegnes jo da ifølge Georges Bataille i at det har verdi i seg selv. Det kan ikke representeres i noe annet. Men det er bare i den første fasen av erfaringen. I prinsippet er alle tekster fullstendig heterogene, men det er i vår diskursive omgang med dem at de blir noe for oss. Og jeg snakker ikke om en vanlig hermeneutisk sirkel, hvor noe rett og slett bryter med vår forforståelse, og deretter må forstås på nytt. Det er et vesentlig aspekt ved erfaringen at den *forandrer* vår estetiske forholdning og videre *handlemåte* i avgjørende grad.

Om Rebel allerede var i besittelse av denne diskursen som for ham ble revolusjonerende, ville selve lesningen vært overflødig. Han var altså ikke i besittelse av et språk som umiddelbart kunne sammenfattes i denne hans erkjennelse. Derfor kan man kalle hans lesning for et møte mellom hans tidligere diskurs, den *homogene*, og den nye diskursen som heretter, så lenge han ikke har internalisert den, kan kalles *heterogen*. Dette burde ikke være vanskelig å forstå. Men diskursen (språket og virkelighetstilnærmingen) han var i besittelse av fra før av kan sies å være en forutsetning for den diskursdannelsen, den språklige hendelsen, som fant sted under

lesningen av *Mein Kampf*. Denne ”gamle” eller ”etablerte” teksten kunne på en eller flere måter avstemmes etter denne nye teksten/diskursen, og tildra seg den³⁴. Et illustrerende begrep for hans fortolkningsmessige forutsetninger, det jeg kaller ”de estetiske aksiomer”, er å finne i Roland Barthes beskrivelse av sine idiosynkrasier og i hans begrep om ”vellyst-kroppen”, som jeg skal presentere i neste kapittel.

Tanken er at denne nye teksten er ”heterogen nok” til å gi en estetisk erfaring, den må kunne gi et estetisk sjokk, og dette er svært viktig. Den må fungere som en diskursiv generator som vil ha sitt motsvar i de intuitive delene av hjernen. Det er neppe tilfeldig, som jeg senere skal argumentere for, at vesentlige kroppslige forandringer iblant kan fremprovosere estetiske nyvinninger, dette har både i rent fysisk og metaforisk forstand å gjøre med det intuitive og bevisstes ”halv-arbitrære” samspill. Men dette skal vi heller ha i bakhodet så lenge, synes jeg, sånn at det kan modne litt, sånn halvt fullendt baki skallen og krible i kroppene våre til vi når det litt mindre kaotiske kapittel 5. La oss heller tittle litt nærmere på vår venn Macht, og se på et konkret eksempel på overskridelse.

Macht og overskridelsen

Macht er klar over det kommersielle aspektet ved subversive (omveltende) diskurser. Det kommer til uttrykk i en scene hvor han jobber med å overbevise et, etter hans mening, regressivt firma om hvorfor de bør kalle sin nye undertøyskolleksjon ”Gangbang”: ”You have to trust that the energy of the *subversive* is today’s leading source for successful marketing on your field. It’s as easy as that. And it has been like that for years and years (Rasul, 2002: 83).

Problemet er bare at han anser det hele som en bomtur så lenge disse diskursene ikke rokker ved annet enn den etablerte kulturelle grammatikken, altså samfunnets generelle verdi- og språknormer³⁵. Dessuten kan man til en viss grad hevde at disse normene også *vil* rokkes ved,

³⁴ Den er i utgangspunktet heterogen *for Rebel*. Det er for Rebel teksten er et i-seg. Bataille behandler det på følgende måte: De *heterogene* elementene fremkaller følelsesmessige reaksjoner som er av varierende styrke alt etter hvilken person som berøres, og det er mulig å anta at enhver gjenstand for følelsesmessig reaksjon nødvendigvis er *heterogen* (om ikke i alminnelighet, så i det minste i forhold til det angjeldende menneske)” (Bataille, 2005: 31).

³⁵ Anja Roth Niemi gir en treffende beskrivelse av metaforen kulturell grammatikk i sin mastergradsavhandling ”De virksomme døde – gravskikk som sosial diskurs i det sein-mesolittiske sør-Skandinavia: ”Metaforen kulturell grammatikk refererer til språkvitenskapen og til de underliggende grammatiske regler som styrer anvendelsen av språket. Begrepet henviser til det underliggende regelsystem som strukturerer sosiale relasjoner og interaksjoner, innebefattet de estetiske koder og adferdsregler som bestemmer hva som blir oppfattet som

da det ekstremt nyhetsfetisjistiske økonomiske markedet er en så viktig bestanddel av samfunnets oppbygning³⁶. Macht vil heller rokke ved sin *egen* grammatikk. Han vil utvide sin *egen* selvforståelse. Diskursen må være subversiv *for ham*. Han irriterer seg voldsomt når han gang på gang må forklare at den vellykkede markedsføringens viktigste aspekt ligger i det subversive, i sjokket og overskridelsen av den kulturelle grammatikken (Rasul,2004:83). Det han søker er en selv-utvidelse gjennom sin praksis som fortolker av kulturelle tegn. Dette kommer til uttrykk i hans reaksjon idet en av hans klienter Thomas Ruth uttaler seg om dagens arbeidsforhold:

”Under den nye økonomiens arbeidsforhold er det viktig at alle parter blir fornøyd, og at alle medarbeidere føler at de gjør *personlig* progresjon, i tillegg til bare å gjøre jobben sin...” sier Ruth.

”Jepp...dere har skjønt det” sier Macht og tenker, ”velkommen etter,” mens han smiler og nikker. (Rasul, 2002: 290)

Det er sin egen grammatikk Macht hele tiden søker å utvikle, og hans draging er mot en ”indre opplevelse” snarere enn en generell subversering av den kulturelle grammatikken. Denne overskridelsen må skje som et resultat av en kommunikasjon mellom Machts fortolkningsmessige forutsetninger og en for Macht *heterogen* diskurs. Vi kan tenke oss at siden Macht i så utstrakt grad arbeider med det sjokkerende og det overskridende, er det en god del som skal til for å rokke ved hans etablerte språk. Hans språk er allerede ”i forkant” av de fleste ”nyvinninger”. Han er en trent leser med et svært plastisk vokabular. For ham er en språklig nyvinning, et sjokkerende eller overskridende uttrykk, enten dette angår språklige eller kulturelle konvensjoner, representerbart i forhold til hans arbeid som kreativ konsulent. Derfor kan det hende at han er mer mottagelig for overskridelser som har sitt opphav i handling. Dette synes tydelig i det nevnte eksempelet hvor Macht i et samleie med en mindreårig, full av amfetamin og i samme rom som en gjeng kriminelle innvandrere, gjennomgår en opplevelse han i begynnelsen ikke har et dekkende vokabular for: Den som mest av alle karakterene i boken behersker språket mister her for en liten stund evnen til å fortolke situasjonen ”real time”. Han formulerer dette for seg selv under samleiet (”i takt med jukkingen, en stavelse pr jukk”):

passende fremtredelsesbilde for materielle objekter og hvordan sosiale relasjoner skal arte seg” (Roth Niemi, 2001: 13).

³⁶ Jeg mener å huske at det i Dostojevskijs *Idioten* er en passasje hvor noen av karakterene på en påfallende måte begynner å diskutere originalitet i litteraturen, og med oppgitthet konstaterer at originalitet blir misforstått som kvalitet. I dag er denne koblingen snarere en implisitt forutsetning i vår kulturelle grammatikk. Kampen for nyansene er altoverskyggende.

Faen dette her dytter ting fremover, fortere, videre, jeg tror at dette her kan virke uhyre motiverende, jeg kjenner det, jeg får mer overskudd av dette her enn frynsegoder og fallskjermer og to måneders seilferie på de Karibiske øyer, jeg kjenner det, jeg fylles opp, denne typen nytelse er ny for meg, den er overskridende, den gir meg ny motivasjon, den gir meg kraft, jeg kjenner at jeg får ny kraft, jeg kjenner at kraften renner over i brystet mitt, jeg kjenner meg STERK, dette er ren glede som blir til ren kraft, dette her er *Kraft durch Freude* og ikke noe annet. Det er fænmeg det det er! (Rasul, 2002: 214).

Macht har klaget til Frank Wise, sjefen sin, om manglende motivasjon i forhold til jobben, men holdt seg der fordi betalingen er veldig god (Rasul, 2002: 85). Men i løpet av denne hendelsen, som han i begynnelsen ikke helt kan formulere betydningen av annet at ”denne typen nytelse er ny” for ham, får han ”ny motivasjon”. Det er grunn til å tro at han her har interagert med en type diskurs som er vesensforskjellig fra alt han tidligere har kunnet internalisere uten videre anstrengelse. Det vil si: gjennom å interagere med tegnene ”samleie med mindreårig”, ”kriminelle innvandregutter” samt ”i amfetaminrus”, sammen med en hel del andre tegn som naturligvis utfyller resten av konteksten, *reagerer hans fortolkningsmessige kropp ved å avstemme seg etter teksten, slik at den først tildrar seg og siden internaliserer disse tegnene*. Disse tegnene utvider Machts selvforståelse, særlig fordi det handler om overskridelsen av et varig samfunnsmessig tabu, og kommer til, som vi snart skal se, å prege hans videre virke. Erfaringen er *heterogen* i forhold til både den kulturelle grammatikken, slik Macht og de fleste andre vil forstå den, og i forhold til Machts egen selvforståelse. Han føler her at han gjør ”*personlig progresjon*” som Thomas Ruth formulerer det i det ovenstående sitatet.

Vesentlig estetisk omdanning kan forklares som et møte mellom diskurser, leserens internaliserte diskurs og erfaringens relative heterogenitet i forhold til denne, noe som også synes fysisk i nevronenes nye synapser.

Det kan virke som om en heterogen, ikke-representerbar erfaring fyller Macht med homogen, fortolkningsmessig energi. Den diskursen han nå er omgitt av er ny for ham, fullstendig ny, og derfor kan den, inntil han har omgjort den til et fast språklig utgangspunkt, ikke uten videre avkodes. Men når opplevelsen er over blir han fylt av et språk han fra nå av vil benytte seg av. *Det er den homogene energien*. Den gir ham kraft, i form av et nytt *dominerende*

utgangspunkt, i forbindelse med sitt virke som fortolker av kulturelle fenomener. Den blir et estetisk hovedaksiom, som har sin ekvivalent i en vesentlig forandring av nevronenes synapser.

Midt oppe i den kjenner han bare en energistrøm, men da den er ferdig formulerer han sin erkjennelse: "Kraft durch Freude [...] Det er faenmeg det det er!" Grunnen til at jeg kaller det homogen energi er fordi den ikke er formålsløs, i-seg-selv verdifull, men krever å bli brukt som utgangspunkt for en estetisering av virkeligheten. Det er her den sunne og sterke leser viser seg. Men det er også, som vi snart skal se, først og fremst hos Macht denne sunnheten er på plass, da han ikke lukker seg på samme måte som Rebel for å interagere med alternative språk.

Den heterogene diskurs, derimot, må nødvendigvis *erfares* i det sensomotoriske registeret da den ikke kan representeres språklig. Det han fortolker senere og som gir ham *homogen energi* er *kroppens reaksjon* på en ukjent erfaring. Erfaringens *i-seg* er ikke mulig å formulere, men dens *for-meg* kan formuleres, slik Macht her gjør etter sin "indre" erfaring. Den er da antageligvis også foranlediget av en følelse av "synd", ved bruddet på hans internaliserte seksualnormer og står slik i et veldig nært forhold til Batailles ideer om denne erfaringen som "the uneasy breaking of a taboo".

Det ligger estetisk sprengstoff i varige tabuer, for-Macht, men ikke Rebel.

Det Macht her har forstått er at han har overskredet et veldig kraftig tabu, ikke bare i offentlig forstand, men også i forhold til sin egen selv-opplevelse. Noen momenter vil være mye vanskeligere å integreres i – eller vil ikke kunne integreres i – den kulturelle grammatikken og dermed i den enkeltes internaliserte verdisett, som står i forhold til den kulturelle grammatikken som variasjoner over et kjent tema. Det vil alltid være individuelle avvik fra den kulturelle grammatikken, men i det hele kan den bare kalles en kulturell grammatikk om det hersker en relativt bred og inneforstått konsensus omkring den, og den enkeltes samlede normsett vil stort sett sammenfalle med det offentlige lov- og normsett. Ved å bryte et av de aller sterkeste forbudene i "samfunnskontrakten" oppnår Macht sin indre erfaring.

Det samme kan sies om Rebel når han våkner opp hos den mindreårige kjæresten sin, Thong, for første gang. Han forklarer hva som har hendt på følgende måte:

Før det svartner for meg har vi denne lille samtalen:
"Hvor gammel er du egentlig?" raller jeg.
"14," sier hun.
"14 år? Men da er du snart lovlig, da."
"Jeg hadde bursdag på fredag," sier hun. "Det var derfor vi grilla."
Jeg våkner opp med vilt dårlig samvittighet og det føles godt" (Rasul, 2002: 165)

Det samme skjer når Rebel gjennomgår den tidligere omtalte "ut-av-kroppen-opplevelsen" når han leser *Mein Kampf*. Det er Rebels internaliserte grammatikk som utfordres og omkalfatres gjennom denne lesningen. Han forstår nazismens altomfattende tabu i de skandinaviske sosialdemokratiene. Han blir en reell utfordrer til den kulturelle grammatikken gjennom denne omvendelsen. Han tildrar seg det heterogene og utdefinerte sjikt av samfunnet, og han re-defineres som individ.

Både Macht og Rebel har funnet noen kanaler for overskridelse, men det virker som om det kun er Macht som klarer å omgås denne erkjennelsen produktivt, i en videre fiksjonalisering av opplevelsen. Han mynter sin estetiske erkjennelse på omgivelsene, og setter i gang nye spill. Han navigerer altså i grensene av den kulturelle grammatikken. I neste kapittel skal vi se litt nærmere på hvordan han bruker sine nyervervede estetiske erkjennelser.

Den aktive bruk: Montering og demonstrasjon

Meningsdeportasjon

"You have your swords. I have my tricks.

We play with the toys the gods give us."

– Odyssevs (fra filmen *Troja*)

Hvordan henger Machts bruk av erkjennelsen sammen med hans videre handling?

Her må vi huske på hva Macht faktisk formulerer som sin språklige konstruksjon av hendelsen, hva hendelsens betydning består i: Kraft durch Freude. Dette var en organisasjon og en strategi fra nazistenes side som gikk ut på å gi arbeiderne virkelig rekreasjon og fritid. For å kunne virke optimalt måtte man ha kvalitative opplevelser og det var dette KdF tok sikte på ved blant annet å arrangere turer for arbeiderne. For Macht sin del består det i å virkelig

utfordre sin egen internaliserte diskurs, ved på en måte å ta fri fra sitt gamle selv. Han har jo som nevnt flere ganger klaget over manglende motivasjon, men gjennom hendelsen får han my inspirasjon. Og han forstår vesentlige ting om overskridelsen som meningsdeportør og kanal for utøding av heterogen energi. Dette kan han bruke i forbindelse med ”renvaskingen” av T.S.I.V.A.G.

Når Macht setter i stand det han for Feiten legger frem som en ”demonstrasjon”, men som i virkeligheten er en korporativ strategi, skjer det som følge av hans forståelse av overskridelsen. Ideen til prosjektet begynte å komme allerede før den omveltende opplevelsen han hadde i overgrepssituasjonen, nemlig på den tiden han finner Rebels omskrevne Hitler-taler. Umiddelbart ringer han Thomas Ruth i T.S.I.V.A.G. og redegjør for hvordan de kanskje kan flytte fokuset vekk fra de offentlige beskyldningene om jødediskriminering:

”Det vi må gjøre her er å INVERTERE betydningen av firmanavnet deres, skjønner du?”

”Invertere...?”

”Ja, denne situasjonen her er såpass dramatisk at det eneste som er å gjøre, er å vrenge innsiden av T.S.I.V.A.G. ut.”

”Vrenge?” Ruth følger ikke helt.

”Ja...altså...(Macht kikker ned på talene til Rebel)...for eksempel...prøv å forestill deg en Hitler-tale som blir til jødernes nasjonalsang, liksom...”

”Mja?”

”...og så (Macht skjønner at det må inn med teskje)...og så må du forestille deg at T.S.I.V.A.G. er den Hitler-talen, og konsumentene er den jødiske populasjon...”

”Mja?”

”Ikke sant...Det vi må gjøre er å hvitvaske T.S.I.V.A.G. ved å vrenge all mening fra innsiden ut...uten å skifte innpakning, skjønner du...”

”Mja?”

”Vi må...vi må *deportere* folks ideer og forestillinger om hva T.S.I.V.A.G. er. Det folk kjenner T.S.I.V.A.G. som, må forsvinne i nattens mulm og mørke og folk må bli stående igjen uten den ringeste anelse om hvor meningen tok veien...”

”Hvor tar meningen veien?” (Rasul, 2002: 183)

Deretter møter han Rebel, og gjennom samtaler med ham og de mindreårige jentene, som konstant beskrives som ”problembarn”, får han stadig ny inspirasjon. Han forstår at det er ”det beste og viktigste bransjetreffet han noensinne har hatt”(Rasul, 2002: 200). Sammen kommer de opp med en plan som skal gagne dem begge to – Macht skal redde T.S.I.V.A.G. og Rebel skal få tatt Feiten og PUSH. Det har seg nemlig slik at Rebel nettopp har ødelagt den store undergrunnsfesten til Feiten, og Feiten mobiliserer krefter for å hevne seg.

Om grunnlighetene mellom det fascistiske og det revolusjonære begjær: Kraft durch Freude som strategi for utøding av heterogen energi.

Det som skjer videre er at de utspiller to typer vold mot hverandre, og i det hele tatt ser handlingsforløpet veldig kaotisk ut, men dette har helt logiske årsaker. Først oppsøker Macht Feiten i følge med Jr. og en stor pose burgere fra McDonalds (Rasul, 2002: 223). Det har seg sånn at Feiten, i tillegg til å være svak for mindreårige jenter, også lider av BED (Binge Eating Disorder). Og Feiten vet ikke mye om Macht fra før, foruten at han er en oppegående fyr som holder til i undergrunnsmiljøet. Macht sier han vil at Feiten og PUSH skal hjelpe ham å gjennomføre det han kaller en demonstrasjon mot et internasjonalt selskap ved navn PAYPLUG, som ikke bestandig har helt rent mel i posen sett fra de fleste venstreorienterte synsvinkler. De er også T.S.I.V.A.G.s klareste konkurrent, noe han av naturlige årsaker ikke nevner. Og Feite Frank Leiderstam sluker agn og åte. Umiddelbart mobiliserer han undergrunnen for å iverksette deres største og råeste aksjon hittil.

Nazisme

I mellomtiden etablerer Rebel, sammen med sine unge og problematiserte innvandrer venner Teenage Spicks Initiating Vulgar Antisemitism and Gookslaughter. Han forklarer dem at for virkelig å bli mislikt i de skandinaviske sosialdemokratiene holder det ikke å være en problematisert speedslave og voldelig innvandrer, det sørger toleranselogikken for. Da kan man risikere å bli forstått, og det er for Rebel det verst tenkelige scenario. Men heldigvis er det slik sier han, at nazisme ikke under noen omstendigheter kan aksepteres (Rasul, 2002: 263). Så gjengen tatoverer seg hos den ikke akkurat subtilt dømte Siegfried Heil. Her er det også rom for filosofi. En av guttene velger å tatovere

”unsere Ehre heisst Treue”

nederst på ryggen over bukselinningen. Og snakker om det gamle Waffen-SS-slagordet i følgende vendinger:

Æære sier at fellesskap ar mer viktig enn mai, ikke sant. Jai ar lojal mot mine. Mine til sammen ar mer verd enn mai. Jai vil ha stolthet tilbake. Ingen har stolthet i dette land.

Alle ar hore. Dette Vesten ar det sted for den feige og pyse. Fellesskap ar ikke har, ikke sant, for alle ar feig. Æære er makt, ikke sant. Damer liker Æære. (Rasul, 2002: 268)

Her ender han, etter å ha vært inne på mer ideelle sider ved æresbegrepet, med å formulere det pragmatiske aspektet med ære: Ære er makt og damer liker ære. Forholdet mellom naiv idealisme og pragmatikk er nesten omnipresent i *Macht und Rebel*. I begynnelsen av utsagnet ville en tenke seg at ære var en varig tilstand som gikk ut på å ha en stolt og kompromissløs livsforholdning, som igjen gikk ut på konsekvent å handle for fellesskapets beste. Men det siste aspektet med ære, og det siste er nesten aldri det minste, er at damer liker det.

Drude von der Fehr redegjør på følgende måte for det pragmatiske meningsbegrepet:

Mening er avhengig av vår tenkning og vår hypoteseskapende aktivitet. For konkrete hendelser er ikke objektivt gitt, men får mening ut fra de forestillinger vi danner oss om dem. Derfor er det bedre å si at en hammer får mening på bakgrunn av de forestillinger vi har om dens mulige bruk. Dette høres innviklet, men er mer presist enn å si at mening er avhengig av bruk. Vi har nemlig ikke direkte tilgang til konsekvenser og bruk. Det er vår forestilling om dem som betyr noe for meningen. Når vi forestiller oss at vi kan banke inn en spiker med hammeren blir den meningsfull for oss. Dette skjer uavhengig av hva den objektivt sett burde brukes til (von der Fehr, 2005: 19).

Von der Fehr skiller det pragmatiske meningsbegrepet fra Wittgensteins meningsbegrep ved å påpeke at det har en større tilknytning til kroppen og subjektets hypoteseskapende aktivitet. Det er altså ikke bare begrepets bruk som avgjør dets mening. Når Rebel og vennene hans bestemmer seg for å bli nazister er det med en hypotese om nazismen som radikal livsmulighet i det sosialdemokratiske samfunnet, og den vil ha mening som identitetsmarkør og som noe som overskrider den kulturelle grammatikken. Med på lasset følger gamle slagord med tapte budskap, om vi i det hele tatt skal feste vår lit til Gull-er-Sultan, som står ansvarlig for betraktningen ovenfor. Uansett er nazismen svært heterogen i forhold til de etablerte verdiene, på ingen måte assimilerbar eller representerbar i forhold til samfunnsstrukturen. I det minste offisielt, da vi her velger å se bort fra hverdagsnazismen.

De tatoverer derfor på seg sine identitetsmarkører i sin søken etter den ”offentlige” overskridelsen, i motsetning til Macht som med sine tatoveringer spiller med kjernebegreper i den offentlige/etablerte diskursen, noe vi skal se nærmere på nedenfor.

Teenage Sodomy and Immigrant Violence Against Globalization.

Deretter konstruerer Macht og Rebel et rasefiendtlig, ungdomsfetisjistisk, sodomittisk, aksjonistprosjekt, hvor de lager grove pornofilmer med de mindreårige jentene og sammen med dem legger ut en pamflett hvor de redegjør for egen virksomhet. Dette gjør de for å få et nettsted som heter WEB CAM(BODIA) til å sende bilder fra demonstrasjonen. Også dette er Feiten selvfølgelig lykkelig uvitende om. For moro skyld kan vi jo ta med et par av deres paroler:

As recent science shows us – like it or not – we are genetically coded to respond positively to our own race and hostile towards others, and as recent pornography shows us, we are sexually coded to respond positively to a young partner and hostile towards older – so why not let the borders of the multitude be defined by the geno-sexual preferences? This will ensure the POWER and LUST to carry us through the genetic FIESTA against globalization (Kraft durch Freude) (Rasul, 2002: 284).

The military-moral crusade instigated by the US as a result of the collapse of the Soviet Union is here opposed with the rectal-specific oral parade infatuated with hate of colored races and Jews as a result of the prolapse of the hypocrite corporate communion (Rasul, 2002: 285).

Dette er en iscenesatt irrasjonell volds- og seksualgruppering, som, når man tenker nøyere over det, ikke har lite til felles med Batailles visjoner om det rituelle overskridelsessamfunnet Acéphale (hodeløs), en forening som visstnok også hadde som mål å foreta menneskeofringer. Den foregir å bekjempe det hyklerske kapitalistiske samfunnet ved å overskride kulturelle tabuer som rasehat og pedofili.

Deretter samler de sammen over 70 jenter som alle er problembarn som Thong, og produserer undertøy til dem med påskriften ”KRAFT DURCH FREUDE”.

Den store dagen

Dagen er kommet. Feiten stiller seg opp på en kasse som skal virke som et provisorisk podium. Og nå skal han holde en tale. En tale han har fått overlevert fra Macht, som er skrevet av Rebel. Det Feiten ikke vet der han står foran sine oppdopede aktivister, er at store deler av talen, og disse delene står attpåtil i kursiv, er sitater hentet fra *Mein Kampf*. Dette springer direkte ut av Machts leserhendelse hvor han blir klar over overskridelsens betydning for å

kanalisere vekk heterogen energi, og det å kanalisere denne energien er det som ifølge Bataille kjennetegner både det fascistiske og det revolusjonære grunnbegjær. Disse sitatene kan derfor uten videre inkorporeres i Feitens tale, uten at det umiddelbart legges merke til, men når det hele allikevel overføres på internett er det nok mange av seerne som aner både ugler og markmus i mosen.

Samfunnet betegnes som sykt, som noe som må kureres gjennom revolusjonær aktivitet, en forholdning Macht absolutt ikke deler. Macht er en tilhenger av *amor fati*-forholdningen, som jeg nevnte i forrige kapittel. I den ligger det også en oppfordring til å spille ut sine muligheter på verden, gjennom å bruke våre dyder. Som Zarathustra så treffende formulerer det: ”Du er vederstyggelig, så kle deg i vederstyggelighetens gyldne kappe!”.

Etter denne verbale kraftanstrengelsen fra Feiten setter aksjonistene i gang med sin ”demonstrasjon”, og i begynnelsen får de herje fritt. Men da de har lyktes i å ta seg inn i hovedkontoret til Payplug, og Feiten (som uten å vite det blir fotografert), står oppå de store brennende bokstavene som pryder bygget i heroisk positur, får de seg en aldri så liten overraskelse: både innvandreguttene og de ”problematisk” småjentene kaster seg inn i det flammende kaoset! Deretter kommer politiet og alt oppløses i en lang orgie av molotov-coktailer og brennende bildekk.

Idet Feiten og Remmy Bleckner flykter fra åstedet ser de gatene dekket med store plakater hvor Feiten er avbildet i den nevnte heroiske posituren, og på plakatene står det:

**AKSJONÈR MED T.S.I.V.A.G. OG JØDENE MOT
KORPORATIV AMORAL!**

T:S:I:V:A:G. – Thomson, Smithson, Immhauser
Values Alimited Googol (Rasul, 2002: 326)

Og her må vi stoppe opp litt

Hva er det som har skjedd her, og hvorfor henger det sammen med Machts sunne lesehendelse? Jo, Macht har avslørt et vesentlig poeng. For å bli kvitt et problem, for å stagge

truende elementer, så må de få utspille sin energi og sitt sinne. Dette er en grunnlikhet ved alle truende elementer, ved å la dem komme frem i dets fulle urimelighet. Det revolusjonære grunnbegjær har likheter med det fascistiske, hevder Georges Bataille i sin berømte artikkel *Fascismens psykologiske struktur*, og dette kan fascismens fremvekst. Tanken er som følger:

De gruppene i samfunnet som kan sies å stå i et en-til-en forhold med produksjonsmidlene er *homogene* elementer. Arbeiderklassen er et potensielt *heterogent* element ettersom den ikke er i besittelse av disse midlene, kun i arbeidstiden er den det, og utenfor arbeidstiden representerer den tidvis en for samfunnsstrukturen truende *heterogenitet*.³⁷ ”Utenfor fabrikken (...), er en arbeider, når man sammenligner ham med de *homogene* personer (arbeidsgivere, byråkrater osv.) en fremmed, et menneske av en annen natur, en natur som ikke er redusert, ikke er underkuet.” (Bataille, 2005: 26) Særlig i økonomiske nedgangstider vil det begynne å ulme i denne klassen, det danner seg et revolusjonært begjær rettet mot borgerklassen som styrer produksjonsmidlene. Dette begjæret vil borgerklassen for enhver pris unngå realiseringen av. Hvordan skal man så kvitte seg med dette begjæret?

Jo - hevder Bataille. Det kan foregå ved at man innfører imperative elementer så som fascistlederen. Fascistlederen er *heterogen* og opprettholder, som et kulminasjonspunkt for innbyggerne, *det homogenes* homogenitet. Slik Remi Nilsen leser Bataille³⁸ er de imperative elementene nødvendige for å gi den homogene samfunnskonstruksjonen, det representerbare nyttebaserte samfunnet, er skinn av berettigelse, en eksistens for seg selv (Nilsen, 2005: 143). Volden som oppstår i spenningsfeltet mellom ulike samfunnslag kan uttømmes gjennom denne, den vil i hovedsak rette seg mot den ”lave” heterogeniteten (befolkningsgrupper som det homogene samfunnet vil ekskludere) og slik kan man hevde at det er en nærhet mellom det fascistiske og det revolusjonære grunnbegjær. Begjæret dreier seg først og fremst om å forbruke de heterogene energiene for å opprettholde det nyttebaserte samfunnet: ”Gjennom fascistlederen anerkjennes affektene heterogeniteten produserer, i den forstand at de overlates til hans organisering” (Nilsen, 2005: 149). Det er dette grunnbegjæret Macht og Rebel spiller med når de relativt uproblematisk klarer å snike inn Hitler-sitater Feitens tale.

³⁷ ”For så vidt som de er produksjonsagenter faller arbeiderne innenfor den samfunnsmessige organisasjons rammer, men den homogene reduksjonen gjelder i prinsippet bare deres lønnede virksomhet; de er integrert i den psykologiske *homogenitet* hva deres yrkesmessige adferd angår, men ikke generelt i egenskap av mennesker (Bataille, 2005: 26).

³⁸ I artikkelen *Affektive strømmer, mannsfantasier og kroppspanning*, i Agora nr.3, 2005

Hvordan skiller Macht seg fra Rebel og hvordan kan de sies å representere henholdsvis en aktiv og en passiv forholdning til kunst?

Forskjellen ligger i at mens Rebel ender opp med å bli nazist, og tatoverer nazistsymboler på kroppen, spiller Macht med nazismen som overskridende, ”meningsdeporterende” redskap³⁹. Han benytter seg av dens språk og estetikk, og til dels av Rebels nazistiske aggresjon, for å skape et overskridende rom, for å deportere et meningsproblem.

Det med subversiv estetikk, eller å estetisere det subversive, synes også godt i Machts tatoveringer. Han har tatovert World War I på den ene og World War II på den andre underarmen. Her har han valgt gotiske bokstaver, noe som er med på å forsterke effekten av dem ettersom gotiske bokstaver ofte ble brukt av nazistene. På leggene har han North Tower skrevet opp den ene, og South Tower ned den andre, også med gotisk skrift. Over ryggen har han skrevet THE INTERNET i Arial-font.

Imidlertid er tatoveringene, selv om de er svært ”umiddelbare”, ikke eksplisitte i forhold til politisk standpunkt. Verdenskrigene er viktige diskusjonstemaer i alle politiske ideologier, og angrepet på World Trade Center er det siste store amerikanske traume. Tatoveringene hans blir ganske riktig lagt merke til og emne for samtaler, men i motsetning til Rebel *spiller* Macht med ideologisk mening. Tatoveringene blir også samtaletema i forretningsmøter hvor aktørene heller er å betegne som høyre-radikale, og får da en helt annen betydning.

³⁹ At han er klar over dette vises tydelig når han under en forretningsmiddag tidlig i boken referer til den kjente internettmaksimen Godwin's law, som i korte trekk går ut på at overdreven bruk av Hitler og nazistene som sammenligningsgrunnlag tømmer diskusjonen og Hitler og nazismen for mening (Rasul, 2002: 90). Det er nettopp fordi de innimellom er adekvate å sammenligne noe med at man bør unngå den overdrevne bruken. http://en.wikipedia.org/wiki/Godwin's_law Macht og Rebel derimot, velger å bruke nazireferansene for alt de er verdt.

Kapittel 4

Nærvær meg her og der – den anagrammatiske kroppen

Anagrammatisk Fase

Når vi nå har laget et slags skille mellom kulturell og internalisert grammatikk, er det på tide å nærme seg den enkeltes overskridende erfaring. Hvordan fortoner overskridelsen av den internaliserte grammatikk seg, og hvordan kan man forklare det på en god måte?

Slik jeg ser det er det avgjørende å si noe om selve det pragmatiske aspektet ved slike *lesehendelser*, nemlig at det utelukkende dreier seg om kvalitet *for den enkelte* og at kvalitet ikke har noe med samfunnsmessige nyttehensyn å gjøre. En kan selvfølgelig hevde at mennesker blir mer harmoniske av kvalitative erfaringer i hverdagen, og at de kvalitative erfaringene oppstår i møtet mellom den enkeltes behov og samfunnets, og det er vel og bra⁴⁰. Men det sier ingenting om *hva som faktisk skjer* i opplevelsen. Her henfaller vi til litterære eksempler og subjektive uttrykk, men de er ikke dikt og løgn, de er bare ikke objektivt etterprøvbare.

Den kvalitative opplevelsen det her er snakk om er en omdanning, en revurdering av ens egen personlighet, og det er gode grunner til å hevde at denne opplevelsen har sitt fundament i en parallell fysisk og språklig utvikling. I dette kapitlet vil jeg ta for meg det språklige aspektet av selve hendelsen. Idet vår estetiske tilnæringsmåte endres fundamentalt vil jeg argumentere for at det i hovedsak ikke skyldes umiddelbar fortolkning, men en *erfaring av språk*, og denne vil jeg benevne *anagrammatisk fase*.

Innledende eksempel

Anna står ovenfor et praktisk-estetisk problem. Hun går på kunstscole og har fått i oppgave å formidle seg selv på en ny måte, uten å forandre på seg selv rent utseendemessig. Det skal

⁴⁰ Når Drude von der Fehr gjør rede for Deweys tanker om kunstens demokratiske funksjon, skriver hun: ”I stedet for å fungere som bakgrunn for verdidommer i det offentlige rom, kan litteraturen være med på å skape en kvalitativ offentlighet, fordi kvalitative menneskelige erfaringer er med på å skape en kvalitativ offentlighet” (von der Fehr, 2005: 111).

være en konseptuell forandring, en kreativ utvidelse av hennes selvforståelse, av hennes begrep om seg selv. Hun bor midt i landet, i en by omgitt av skog og fjell, og har aldri vært utenfor dens grenser. Hver dag har hun på seg yndlingstrøyen sin som det står ”Anna” på.

For å få inspirasjon til denne oppgaven tar hun seg fri fra studiene og reiser ut til kysten. Hun har alltid vært fascinert av bøker som handler om livet på sjøen, og ofte tenkt med Aksel Sandemose at et skip er en egen liten klode, at havet bærer i seg hemmeligheter og skjulte verdener. Etter noen dager i den fredelige havnebyen bestemmer hun seg for å se nærmere på livet i vannkanten; hun går langs skjærene helt til hun finner et passende sted å sitte, og titter ned i det grunne vannet. For å være helt ærlig er det ikke stort til liv hun ser der nede: en liten sjøstjerne, noen blåskjell og litt tang og tare, men siden alt er relativt nytt for henne åpnes en ny verden.

Med ett kribler det uforståelig i kroppen: hun kan ikke si hun har opplevd seg selv slik før. Hva er det som skjer? Dette ligner ikke på den Anna hun kjente. Etter hvert ser hun seg selv som reflekteres på overflaten, som i et speil. Og hun forstår noe hun tidligere ikke har viet så mye som en tanke. Der nede i den småbølgende vannflaten ser hun seg selv speilvendt; og ikke bare det: hun ser skriften på yndlingstrøyen. ”anna” står det. Og det går opp for henne at hun er bærer av to motsetninger, en kjærlighet til kunsten, og en kjærlighet til naturen, og at denne dobbeltheten kan illustreres, da navnet hennes også kan leses anagrammatisk!

Slik ble reisen både en utvidelse av hennes begrep om seg selv og hennes kunstkompetanse. Denne erfaringen skal hun bruke for å formidle seg selv på en ny og kreativ måte overfor de andre på kunstsolen. Hun bestiller sporenstreks en ny trøye med påskriften ”anna”.

Anagrammatisk fase slik den beskrives i *Macht und Rebel*

Nå er det på tide å se nærmere på dette beryktede tekstsempleet, som kan sies på en så illustrerende måte å lyse opp i den mørke tåken som stadig ligger tett og abstrakt over et, i alle fall i begynnelsen, fysisk fenomen. Det beskriver karakteren Macht idet han er i ferd med å forgripe seg på en tolv år gammel jente, full av amfetamin og omgitt av kriminelle innvandrere. Dette er en forferdelig setting, men her er sosiale normer bare i én forstand interessante, nemlig hva angår Macht som fortolkende privatperson. Det har som jeg viste i

kapittel tre å gjøre med hans forståelse av sitt eget forhold til den kulturelle grammatikken, hvordan hans internaliserte diskurs består av visse forestillinger om denne.

Macht så umiddelbart det subversive i å ha en utilgjengelig ung dame, så han innledet et forhold med en tolv år gammel jente, Ada, som av bokens fortellerstemme blir kalt Jr. For ordens skyld må det nevnes at Macht selv er 29. Idet han har sitt første samleie med Jr., omgitt av Rebel, den mindreårige dama hans og noen ”innvandregutter”, skjer det en spennende prosess med Macht.

Faen dette her dytter ting fremover, fortere, videre, jeg tror at dette her kan virke uhyre motiverende, jeg kjenner det, jeg får mer overskudd av dette her enn frynsegoder og fallskjermer og to måneders seilferie på de Karibiske øyer, jeg kjenner det, jeg fylles opp, denne typen nytelse er ny for meg, den er overskridende, den gir meg ny motivasjon, den gir meg kraft, jeg kjenner at jeg får ny kraft, jeg kjenner at kraften renner over i brystet mitt, jeg kjenner meg STERK, dette er ren glede som blir til ren kraft, dette her er *Kraft durch Freude* og ikke noe annet. Det er faenmeg det det er!(Rasul, 2002: 214)

Det interessante er her i hvilken grad Macht ikke kan si noe positivt om denne hendelsen mens den skjer⁴¹. Hendelsen er noe man ikke har et tilstrekkelig utviklet språk for. Derfor domineres første del av den indre opplevelsen Macht her gjennomgår av at han formulerer hva den ikke er. Han får mer overskudd av den enn hva han får av sine vante opplevelser, den dytter tingene ”fremover”, ”fortere” og ”videre” og den er ”overskridende”. Han fylles opp av noe han ikke hadde fra før.

Når Hans Gumbrecht gjør rede for forskjellen mellom den Aristoteliske tegnforståelsen, som man benyttet seg av i middelalderen, og den forståelsen av tegnet som dukker opp i og med den fortolkningsmessige praksis som oppstod i renessansen henviser han til ”the Eucharist” (nattverden) slik den ble praktisert og oppfattet i middelalderen som det mest talende eksempelet på paradigmeskiftet:

For without any doubt, the sacrament of the Eucharist, that is, the production of God’s Real Presence on earth and among humans, was the core ritual of medieval culture. Celebrating the mass was then, not just a commemoration of Christ’s Last Supper with his disciples, but a ritual through which the ”real” Last Supper and, above all, Christ’s body and Christ’s blood could ”really” be made present again. The word “present” does not only, and not even primarily, refer to a temporal order here. It means above all that

⁴¹”lysten kan utsies, vellysten ikke” (Barthes, 1998: 24).

Christ's body and Christ's blood would become tangible as substances in the "forms" of bread and of wine. What shapes and explains this premodern understanding of the relationship between Christ's body and the bread, and between Christ's blood and the wine, is the Aristotelian concept of the sign - which is not based on the distinction, so familiar to us as part of the hermeneutic field, between a material signifier as surface and an immaterial meaning as depth. The Aristotelian sign, in contrast, brings together a substance (i.e. that which is present because it demands a space) and a form (i.e. that through which a substance becomes perceptible), aspects that include a conception of "meaning" unfamiliar to us (Gumbrecht, 2004: 28)

Denne forskjellen er analog til den Macht opplever i denne sunne hendelsen. For å forstå dette må vi innse at for en fortolker av Machts format, som arbeider i det subversive og det fornyende og grensesprengende, vil konteksten han befinner seg i (omgitt av "kriminelle innvandrere", midt i et samleie med en "pre-teen" og "full av amfetamin") oppleves som tegn i en diskurs. Han blir selv et slags komplekst "tegn" som den primære aktøren i en tekst han enda ikke har klart å avkode. Han fylles opp av en ny diskurs, interagerer med denne (kon)teksten. Diskursen blir nærværende, ikke nøyaktig som i "the Eucharist", men der et nytt fortolkningsmessig apparat er i ferd med å danne seg i hans kropp; først som uforklarlige sansefølelser, og som trigger nye synapser i hjernen, som gir de nye forutsetningene for å fortolke hendelsen. Eller retter: de krever å bli fortolket for at ikke subjektet skal lide, om en ser psykoanalytisk på det. Og hendelsens forklaring blir for Macht en praktisk anvendelig fortolkningsmessig strategi. Her: Overskridelsens strategi.

Men det er også en språklig erfaring, en erfaring av språk. Machts tidligere internaliserte grammatikk stilles opp mot denne nye (kon)teksten i hendelsen, og idet han gjennomgår hendelsen blir han til innebegrepet av Barthes antihelt, "tekstleseren i lystens øyeblikk", slik denne beskrives i hans kjente verk *Lysten ved teksten*:

Lystlesningen

Barthes antihelt er den som kan ta alle (konkurrerende) språk opp i seg, som avskaffer alle klassifikasjoner, og på tross av dette ikke rammes av sokratisk ironi. Tidlig i teksten kommer opphøyelsen av "tekstleseren i lystens øyeblikk" til syne: "Da blir den gamle bibelske myten snudd på hodet, språkforvirringen er ikke lenger noen straff, subjektet får tilgang til vellyst gjennom språkenes samboerskap, *når de arbeider side ved side*: lyst-teksten er det lykkelige babel"(Barthes, 1998: 9). Lystlesningen står i motsetning til den tradisjonelle,

”meningsfravristende” lesningen ved at tekstens primære egenskap ikke er et skjult budskap, men at språket snarere er en kilde til opplevelse.

Det kroppsaspektet Barthes forfekter her er noe abstrakt formulert, og en får legge i det hva en vil (leve i det hva man kan). Men lystlesningen kan sees som den ”fysiske” interageringen mellom kropper: tekst-kroppen og leser-kroppen. En fullstendig opphevelse av subjektet finner allikevel ikke sted, men interageringen skjer heller ikke hovedsakelig i bevissthetens domene. Lystlesningen arter seg snarere som pirringer av et kroppsaspekt som skiller seg fra den fysiologiske objekt-kroppen, nemlig hva Barthes betegner som ”en vellystens kropp, som utelukkende består av erotiske relasjoner”. I den grad teksten er et anagram for kroppen, gjelder dette vår ”erotiske kropp”:

Lysten ved teksten lar seg like lite redusere til den grammatiske (fenotekstlige) funksjon, som lysten ved kroppen lar seg redusere til det fysiologiske behov [...] Lysten ved teksten, det er det øyeblikk da min kropp følger sine egne ideer – for min kropp har ikke de samme ideer som jeg (Barthes, 1998: 20)

Men sett i lys av oppdagelsene av nevrologiske fenomener som langsom synaptisk transmisjon og tilfeller hvor hjerneskader har trigget voldsomme estetiske utviklinger hos noen pasienter, finnes det kanskje grunner til å redefinere Barthes, og hevde at kroppen er et anagram for teksten i overskridende lesehendelser slik jeg her beskriver dem. Fiksjonen har sin fysiske ekvivalent i nevronenes koblinger. Synapser i danning står i et anagrammatisk forhold til (kon)teksten. De er forkodinger og fortropinger av hverandre så lenge erfaringen finner sted.

På en måte kan man hevde at den opplevelsen som Macht går igjennom i begynnelsen, hvor han blir oppfylt av en hittil uant type energi, er Machts kropp som utvikler seg i samspill med konteksten. Det er kroppens reaksjoner på konteksten som gjør det mulig for ham til slutt å skjønne et estetisk poeng, men denne fornemmelsen finnes det ikke noe språk for (det er jo qualia-problematikkens kjerne), og derfor kan man si at så lenge denne overskridende hendelsen pågår, agerer Machts kropp og sanseapparat *anagrammatisk* med konteksten. Kroppen er på en måte en tekst i danning som spiller med i konteksten, inntil energiene er brukt opp, hvorpå denne kroppshendelsen blir et mer stabilt hermeneutisk objekt. Først etterpå trekker han en mening ut av den: ”Kraft durch Freude”. Med denne erkjennelsen,

betydningsdannelsen, som hovedaksiom fortsetter han å spille diskursene opp mot hverandre. Men først må vi få klarhet i et vesentlig spørsmål, nemlig:

Hva vil det si at kroppen agerer anagrammatisk?

Et anagram er en kode, et omskrevet ord, eller et ord innskrevet i en setning, som man kan avkode ved å snu på bokstavene, eller trekke dem ut av sin tekstlige sammenheng⁴². ”Ku - munn – tær” vil derfor være et anagram for ”Knut Nærum”, som det kommer frem i et nettintervju med den kjente tv-personligheten⁴³. Som Asbjørn Aarnes påpeker kan skrift ”fungere a n a g r a m m a t i s k når man leser ord bakfra, tar med annen hver bokstav, leser vertikalt, f. eks. de første bokstavene i hver verselinje settes sammen til ord” (Aarnes, 1976: 14). Man kan altså danne anagrammer ved å fragmentere teksten, noe som blir en viktig forutsetning når vi skal forstå hvorfor hver enkelt kropp, om det skulle inntreffe, gjennomgår *Den sunne* hendelse i møte med det samme kunstverk (dog ikke på samme måte.) Et anagram har en da en dobbelhet i seg, som gjør at det er tilknytningen mellom det første ordet og det ordet man ”egentlig” vil fram til som er det avgjørende. Anagrammet er kjennetegnet av et mellomliggende, en interagering mellom to ofte tilsynelatende svært forskjellige ting. Det er derfor også en metamorfose; en dannelselse og en tilblivelse vil være til stede i denne hendelsen som jeg karakteriserer som anagrammatisk. Kroppen (hos Barthes den erotiske vellyst-kroppen) avstemmer seg etter (kon)teksten i den første fasen av *Den sunne lesning*, som vi ser hos Macht når energien fyller ham og blir til i hans omgang med den diskursen han enda ikke har en dekkende betegnelse for. Han har nemlig ikke gått igjennom noen lignende estetisk erfaring tidligere, hvor han i en så ekstrem grad bryter med sine egne tabuer. Han er dopet på amfetamin og forgriper seg på en jente som ennå ikke er tenåring, men det er ikke volden og overskridelsen *an sich* som markerer det jeg i denne oppgaven karakteriserer som sunt. Her er det selve interageringen mellom Machts lese-kropp og kontekstens ”kropp” som er det vesentlige. I denne interaksjonen danner det seg et tredje, et for Macht helt nytt fortolkningsmessig utgangspunkt. Man kan si at hans ”lese-kropp” nå er grunnlagt på et annerledes sett med fortolkningsmessige aksiomer, og mulighetene som ligger i disse kan realiseres.

⁴² Litterært leksikon (Aarnes red.), 1976. s:14-15

⁴³ <http://tux1.aftenposten.no/nettprat/071005knut/> lastet ned 07/05-08

Hvorfor agerer kroppen anagrammatisk?

Her må vi dypere inn i subjektet, faktisk må vi oppsøke noen elementære bestanddeler, som Barthes hevder er *idiosynkrasiene*.

Idiosynkrasiene og ”den erotiske kroppen” er estetiske aksiomer

I forrige kapittel gjorde jeg det klart at Macht er en som navigerer mellom ulike språk, de subkulturelle miljøene og de kommersielle forretningsmiljøene. Og på tross av sin forakt for de alternative, venstreradikale miljøene endte han allikevel ”ironisk nok” opp i en jobb hvor han selger ut denne kulturens uttrykk til store selskaper. Men det finnes ikke noe ironisk over Machts virke. Tvert imot er det nærmest noe inderlig og sanselig over det. Og tilfredsheten når han på en velgjort måte har spilt de ulike språkene opp mot hverandre er åpenbar. Dette er et idiosynkratisk aspekt ved Macht.

For Roland Barthes var det vesentlig å skrive om kroppen i estetikken. I dag er dette svært vanlig, men det var ennå ikke ”doxa” da Barthes begynte med det, noe Arnfinn Bø-Rygg redegjør for i artikkelen Å skrive kroppen - Roland Barthes estetiske diskurs. Her gjør han rede for hvordan Barthes i sin selvbiografi, gjennom å oppramse sine idiosynkrasier, peker på aspekter som ligger bak det bevisste subjektet⁴⁴. Idiosynkrasiene er fulle av motsigelser, de er inkonsekvente, og slik jeg ser det er det naturlig å hevde at subjektiviteten er noe vi formulerer eller føler på oss, som en mer eller mindre adekvat fortolkning av våre idiosynkrasier og handlinger. Det er hele tiden snakk om å finne en adekvat, verbal eller ikke-verbal, konstruksjon som kan sies å representere selvet. Og jo da, subjektet er alltid i

⁴⁴ ”I denne listen fra *Roland Barthes par Roland Barthes*, over hva han liker og ikke liker, elsker og ikke elsker, møter vi ikke bare hans lyst ved oppramsingen. Det er idiosynkrasienes faktum og problem som her brettes ut, i all deres tilfeldighet, regelløshet, ufullstendighet, manglende sammenheng og kaos. Det er på en måte ruiner, bruddstykker av et subjekt, av et liv, Barthes her legger foran oss. Idiosynkrasien kan synes overfladisk, men stikker – i likhet med smaken – dypere enn meninger. Det betyr ikke at man skal lete etter årsaksrekker her, underliggende motiver, se hans like/ikke like som et psykogram for et jeg, en subjektivitet; det idiosynkratiske ligger dypere enn subjektiviteten, utgjør snarere dens bestanddeler. Men det angir et assosiasjonsrom, et rom der det finnes en estetisk måte å forholde seg på, og som tilkjennegir det individuelle, det udelelige, det ikke-identiske. Barthes gir selv svaret:

Jeg elsker/elsker ikke: det har ingen betydning for nogen; det har tilsyneladende ingen mening. Og dog betyder alt dette: *min krop er ikke den samme som din.*” (Bø-Rygg, 2006: 19).

<http://www.idunn.no/?marketplaceId=2000&languageId=1&siteNodeId=1887942> lastet ned 07/05-08

dannelse. Dette er den store arven fra Nietzsche, men innimellom er subjektet i drastisk omdannelse. Ofte rammes selvforståelsen, og noen ganger store, tilvante handlingsmønstre av visse hendelser. Gode eksempler på dette er traumatiske og post-traumatiske lidelser, og utviklingen av annen psykisk eller legemlig sykdom. Her forandres våre eksistensielle grunnpremisser, og det er slettes ikke bare et spørsmål om hva man liker eller ikke liker.

Idiosynkrasier betyr særegenheter. For meg betyr det individets samlede avstemthet etter omgivelsene. Det ligner Merleau-Pontys formulering av organismens avstemthet etter omgivelsene, eller ”stimulationene”, slik vi så i kapittel 2. De avgjør hvordan vi kommer omgivelsene i møte, men preges også av omgivelsene. (Roland Barthes ble ikke født med en forkjærlighet for en viss type musikk, men han ble født med en viss avstemthet).

Idiosynkrasiene representerer de fasteste og varigste av våre erfaringsmessige aksiomer. Når det skjer vesentlige forandringer av disse, er vi nødt til å redefinere oss som subjekter, da vår tidligere selv-forståelse ikke kan sies å være tilstrekkelig. Og da all opplevelse er situasjonsbetinget er alle idiosynkrasier også i prinsippet potensielle estetiske aksiomer: et fenomen kan ha estetisk virkning på et menneske, imens det for et annet ikke vil bety så mye. Dette har med deres idiosynkrasier å gjøre. Deres tilgrunnliggende intuitive preferanser. Erfaringen er estetisk idet den omdanner og utvikler vårt estetiske språk. Og da vi altså leter etter en fundamental forandring, ligger det i sakens natur at det finnes en fundamental forskjellighet, men også en fundamental avstemthet mellom idiosynkrasiene og den aktuelle konteksten, omgivelsene.

For Macht er det avgjørende å bevege seg

For lystens skyld skal jeg sitere en del av et dikt som handler om det jeg nettopp har behandlet, og som peker en vei ut av det rene ”studium” for å si det med et av Barthes mange begreper om estetisk erfaring:

Da løfter jeg heftig hodet
og sér mig hovmodig rundt;
i kinderne stiger blodet
brændende bittert og sundt.
Dér sidder minsandten der nogen,
ogsaa med haand under kind
og gjør som han læser i bogen,
men piller ved bogens bind!!

Min eneste fælle, la os
vandre en trodsig tur
mod forårets flammende kaos,
vi vekster af vild natur!
For selv om de vekster ikke
saar eller høster til hjem -
saa sørger alligevel ikke
den himmelske fader for dem!

-Olaf Bull *Paa læsesalen*

Nei, Gud sørger neppe for dem som drar sitt pløsete ansikt opp av boken og heller begir seg ut i forårets kaos.

Macht har lenge irritert seg over akademikere som sitter ræva flat. Han konkluderer med at "rassløshet" kombinert med meningstap er et kommende problem blant ungdom (Rasul, 2002: 109) og har som nevnt en forestilling om at alt er kaos, og at han selv må benytte seg av det.

Det finnes flere grunner for å hevde at han er en slags vellystig leser som Roland Barthes beskriver i "Lysten ved teksten". Han har ofte en enorm energi, og da begir han seg ut i nattelivet for å navigere i de ulike sub-kulturelle miljøene for å få input til sitt virke som kreativ konsulent.

La oss konkludere litt i det små omkring hva som bør etterstrebnes i den akademiske omgangen med leserfaringer

Da jeg begynte å tenke omkring denne oppgaven var det i like vage og esoteriske termer som de jeg nå har som formål å kritisere. Jeg hadde ikke egentlig tenkt over hvor mye litteraturvitenskap har til felles med nevrologisk forskning, og fant stor glede i å kaste om meg med termer av typen "språkernes samboerskap" og "det lykkelige Babel" som Roland Barthes bruker i *Lysten ved teksten*, et verk som slett ikke er så uinteressant som man skulle tro, selv om temaet er leseropplevelsen og lesegleden. Det som er interessant er at det ikke blir lagt fokus på hva som gjør en tekst god eller ikke, men den tar for seg ulike gleder og skuffelser i møtet med litteratur. En særegen glede gir *vellystteksten* og da *vellystlesningen* som har sitt vesentlige kjennetegn i at interaksjonen mellom leser og tekst er av en mer fysisk karakter. Allikevel vil jeg her argumentere for at begrepene er ufunksjonelle slik de står, og at

de må omskrives for i det hele tatt å kunne anvendes ovenfor kvalitative leseropplevelser av den typen jeg her ønsker å beskrive.

Det er som nevnt ikke en bok eller et objekt man fortolker i den sunne lesning. Men det er en erfaring som har kvaliteten av en hendelse, eller ”et møte” hvor ”språkernes samboerskap” gjør seg gjeldende. Men det finnes mer adekvate måter å forklare prosessen på, og det bør være et krav til enhver vitenskap, også litteraturvitenskap, at den ikke bruker klønete og vage begreper for å beskrive et fenomen som kan beskrives på en mer tilfredsstillende måte i en annen vitenskaps språk. La oss derfor konkludere med at Roland Barthes begrep om vellystlesningen og hans oppramsing av sine egne idiosynkrasier er en analog og idiosynkratisk, i ordets rette forstand, fremstilling av det jeg, med visse justeringer, har valgt å kalle anagrammatisk fase og estetiske aksiomer, som igjen er et forsøk på å inkorporere nevrologiske forklaringer i det vi fra før beskriver som kvalitative leseropplevelser. Det er ikke så vanskelig å tenke seg at en gulfarge vi aldri har sett før vil forandre vår tenkning om hva fargen gul kan være, og heller ikke at vi iblant kan se en sterk gulfarge som fortøner seg som ”utrolig gul”. Er den gul nok, som her, vil den speile seg i vårt begrep om det gule, men også kreve større aktivitet av vårt kognitive apparat, og derigjennom utvikle vårt gulbegrep, og muligens føre til et mer plastisk språk å vurdere gulhet med. Denne økte aktiviteten vil naturlig nok fornemmes fysisk. Det er på en måte kampen om hele tiden språklig å inkorporere de ulike nyanser som bryter med vår internaliserte grammatikk. I selve nydanningen ligger det anagrammatiske.

Kapittel 5. Hvorfor ”Den sunne lesning”?

Den sunne lesning er fiksjonsrealiserende.

Den [boken] spør ikke etter någonting bedre enn å få eksistere utenfor seg selv, eller å låta deg eksistere innenfor den. Kort sagt, den ekstraordinære sanningen i bokens fall er at grensene mellom deg og boken faller bort. Du er innenfor den, den er innenfor deg; det fins ikke lenger verken utsida eller innsida (Poulet, 1969: 300).

Denne uken, uken før hele denne masteroppgaven skal være ferdigstilt, står det en notis i Morgenbladet, om at litteraturvitere må passe seg for å lefle med hjerneforskning. Det er Raymond Tallis, emeritus i geriatrisk medisin og Platon-ekspert, som hevder at nevrobiologien har en ”grotesk reduksjonistisk holdning til mennesket” og at den må utfordres (Morgenbladet nr. 16 (18.-24 april), 2008: 36). Tallis er også kritisk fordi han mener noen litteraturvitere ”er hårreisende spekulative i sine forsøk på å tolke litteratur ved hjelp av hjerneforskning de ikke forstår”. Dette har jeg ikke så altfor mye å innvende mot. Men jeg vil også si: det er en voldsom redusering å redusere leseren og mennesket til noe rent språklig, åndelig eller subjektivt og unikt⁴⁵. Det er viktig å ha et slags konkret og vitenskapelig grunnlag idet vi søker å forklare estetiske fenomener. Litteraturfaget er ikke fritt for fysiske grunnlagsproblemer. De som behandler disse må ha en forståelse for ulike faktorer som kan spille inn på alle typer estetiske erfaringer. På mange måter holdes naturvitenskapene unna litteraturfaget som en trussel, mens de snarere kan være et supplement til de litteraturvitenskapelige forståelsesmåter, om ikke for annet enn at det kunne føre til en større forståelse av hvilket kunnskapsmessig og kulturmessig paradigme vi til enhver tid befinner oss i.

I denne oppgaven har jeg fremmet en vag og spekulativ hypotese om at det som skjer i en viss type leserhendelse er en kompleks og dynamisk interagering mellom det fysiologiske og det språklige, det sensomotoriske og det kognitive. Og det er uansett så mange fysiologiske prosesser som foregår i et menneske som leser, og enda større er aktiviteten om leseropplevelsen er bestemmende for selv-opplevelsen, at det forekommer meg meningsløst å behandle en leseopplevelse som kun en betydningsdannende akt i møtet med en tekst. Hvorfor

⁴⁵ Jeg mener ikke at å insistere på den individuelle oppfatning, tilegnelse, av betydning er en redusering, men jeg mener at vi kan oppstille ganske generelle, allmenne, premisser for den subjektive, idiosynkratiske tilegnelsen av denne.

hender det at vi først ”forstår” en tekstpassasje på bussen hjem? Hvorfor får vi eurekaer når vi barberer oss? Jo, det er mulig at ulike former for sensorisk stimuli påvirker hjernen og gjør den avstemt for en viss type kognisjon. Men det vi forstår er vår egen fysiologiske interaksjon med et fenomen. Heri ligger det en særegen form for realisering. Diskursen, ”fiksjonen” realiseres i kroppen, men gjennom videre handling realiseres den også ytterligere. Den myntes på verden gjennom leserens aktive bruk. Her skal vi se nærmere på Erling Aadlands begrep om *skriveren* som et eksempel på at litteraturvitenskapens ekstreme fokus på språket som primæraspekt ved den litterære genese, ofte resulterer i fullstendig ubrukelige begreper. Vi skal ikke øve vold mot ”objektet”, nei vel, men ville neppe skade fagets anseelse om vi var litt mer common-sensiske en gang i blant.

Den sunne lesning er en utvidelse av det menneskelige.

I *Pre-kognitive erfaringer* hevder Drude von der Fehr at litteraturen bare sier noe om hva som ”kan være”(von der Fehr, 2005: 112). På samme måte sier Erling Aadland om tekstens væreform: ”Selv om betydningen må tildra seg – ved at noen leser språket og forstår dets betydning – og slik sett virkeliggjøres, så er språket eller teksten fremdeles ikke blitt virkelig. Tekstens betydning har en u-virkelig, eller bedre: en mulig, eksistensmodus.” Og jeg er på den fysiske overflaten enig med Aadland⁴⁶, som fortsetter med å henvise til hvordan Aristoteles skiller mellom det dikteriske språk og annet språk: ”Poesien fremstiller ikke det som har hendt, men det som kunne ha hendt, muligheten, ikke virkeligheten (Aadland, 2000: 20). Aadland spør seg om ikke Aristoteles underdriver, om ikke dette gjelder alt språks betydning. Uansett er ikke teksten virkelig, konkluderer han, på andre enn helt utvendige måter, og dette gjelder også for lesningen som vi skal komme tilbake til nedenfor.

Disse vesensbestemmelsene av dikterisk språk, og språk generelt, er sannheter med modifikasjoner, som alle sannheter kanskje er, men ved nærmere ettertanke peker utsagnene på noe vesentlig, nemlig litteraturen og språket som rom for muligheter. Erling Aadland sier om diskursen:

Diskursen er derfor alltid fiktiv, i en grunnleggende forstand som vi ennå ikke er i stand til å presisere nærmere, og i fiksjonsfortellinger er den selvsagt like fiktiv som historien,

⁴⁶ Det vil si: jeg kunne ha brukt de samme ordene i forklaringen av hva lesning består i, problemet er bare at jeg og Aadland ikke er enige i hva som skulle menes med ”teksten”.

for den er språklig, derfor har den betydning, og betydningen er alltid noe u-virkelig, dvs. noe ikke-virkelig, noe mulig (Aadland, 2000, 21).

Men etter min mening vil man ikke være tjent med den type tenkning Aadland her argumenterer for i et fag som sliter nok med identitetsmessige problemer fra før. Vi skal nå se litt nærmere på et begrep som Aadland mener betegner det fiksjonskonstituerende, nemlig *skriveren*, og hvordan dette forholder seg til min måte å omgås radikale, fiksjonsrealiserende, hendelser på. Da med fokuset på leseren.

Skriveren og leseren

Litteraturen er et sted for det u-virkelige og mulige. Og diskursen er fiktiv, og fordi den er språklig har den *betydning*. Men den tildrar seg virkelig som synsinntrykk, gjennom sanseformannelsene og de ulike forståelsesprosessene hos den lesende, hevder Aadland. Og han fortsetter med å si at disse, for alt han vet, ”har fysiologiske korrelater i de nevrologiske prosessene som foregår i et menneskehode som leser” (Aadland, 2000: 20). Men disse fysiologiske prosessene er allikevel ikke det samme som lesning for Aadland, for ham er lesning en hendelse (og her er vi for så vidt enige) som har som mål å forstå det leste, altså å forstå tekstens betydning. Den interessante hendelsen er *skriverhendelsen*

Han starter med en terminologisk oppklaring av begrepene *handling*, *begivenhet* og *hendelse*.

Disse kan oppsummeres kort: Handlingen *tar* tid, begivenheten *har* tid og hendelsen *er* tid. Derfor er mennesket en begivenhet, vi har tid å gi til handlingen (Aadland, 2000: 61). Idet vi inngår i handling kan vi også *ta* tid. Men det gjør oss ikke til handling av den grunn, vi bare inngår i handlingen. Både ting og menneske er en bunt av tid, sier Aadland, ”og som sådanne er både vi og tingene begivenheter”. Dette er både fine og fagre vendinger. Mennesket er en ”bunt” tid. En liten blomst- eller gressløkkvast i vinduet gjødslet med litt *agens*. Men en kunne også male frem at mennesket er en råtnende kvast av bein befengt med ulike celler som utgjør kjøtt og blod og sanser og kognisjon, som alt etter sin stand responderer på *visse* måter til omgivelsene, selvfølgelig ikke helt fri fra transcendentalfilosofiske betraktninger. Men dette ville ikke være helt i Aadlands ånd, for lesningen er og blir fri fra det *rent* fysiologiske.

Som nevnt over er det hendelsen som *er* tid. Og det har seg slik at også mennesket kan være en hendelse i den grad det er ”agens” i handlingen. ”Når mennesket er en hendelse, når det er tid, kan mennesket igangsette handling. Når Jesus oppvekker Lazarus, er Jesus en hendelse, han er tid, og derfor kan han gi tid til den døde Lazarus” (Aadland, 2000: 64). Og leseren gir tid til den døde teksten hos Aadland, og lar den speiles og feilleses i sin tropefulle hjerne, men sitter allikevel igjen som en begivenhet. Men hva skjer når en viss type estetisk erfaring trigger nye nevronkoblinger i hjernen? Hva når vi fysisk forandres av lesning? Hva når ”virkeligheten” trenger seg inn i vår fysikk og omdanner den, det som mest av alt burde kalles en hendelse? Av en eller annen grunn er det bare hos den skrivende noe lignende kan skje hos Aadland, bare ikke fysisk forklart.

Skriveren

I *Fortelleren* og skriveren vil Aadland rokke ved et forståelsen av de to kjernebegrepene *forteller* og *implisert forfatter* som fiksjonskonstituerende. Det som konstituerer fiksjonen er *skriveren*. Forfatteren som hendelse, som tid, forfatterens u-menneskelige side. I den grad mennesket kan oppfattes ut ifra et motsetningsfylt forhold mellom ”individualitet, identitet, selvstendighet” på den ene siden og ”sosialitet, samfølelse og nasjonalitet” på den andre, vil man også høre det ”spesifikt menneskelige” bestemt ved begreper som går på tvers av dette paradoksale forholdet: nemlig gjennom forestillinger om ”kreativitet, originalitet, genialitet osv.”(Aadland, 2000: 85). *Skriveren* hos Aadland representerer denne utvidelsen av det menneskelige, forfatteren som hendelse, skribentens (begivenhetens) u-menneskelige side. Det som *er* tid. Jeg må her trekke frem et sitat av Aadland som på sin måte er talende, bare for å ta litt tak i måten han omgår det hele på. Her er den ordrette definisjonen av *skriveren*:

”Skriveren er forfatteren som hendelse, som verken tar eller har tid, men som kun er tid.”
(Aadland, 2000: 83).

Dette skriver jeg vel vitende om at jeg kanskje blir oppfattet som dum: Men om Aadlands mål er å kritisere narratologiens kjernebegreper *forteller* og *implisert forfatter* for ikke å kunne forklare hva som konstituerer fiksjonen, hvorfor vil han da konstruere et begrep som for det første aldri kan påvises verken i tekst eller ”virkelighet”, og for det andre kun henter sin legitimitet fra at det nevnes i en bok som også har noen gode kritikker av disse kjernebegrepene? Og om forfatteren som hendelse er skriveren som er tid: Hvorfor ikke bare

kalle det tid? Men er det tid som konstituerer fiksjonen? Kan vi bare legge oss ned og hvile, så vil fiksjonen dannes, tekster skrives, bøker trykkes og utgis? Nei, det er selvfølgelig ikke slik. Aadland har selv sagt at det er et aspekt av forfatteren, og noe som skjer under diktehendelsen. Skriveren "hengir seg til språket", sier Aadland, og "lar det språke":

Skriveren er nemlig som ontologisk størrelse verken bare menneske eller bare skrift. Han er både menneskelig, det u-menneskelige ved mennesket, og skrift, det ikke-menneskelige, dvs. språket, som vender seg til mennesket når skrivning skjer (Aadland, 2000: 94).

Så rart dette egentlig blir fremstilt, på forrige side skriver han nemlig: "skrivning er å oppgi sin idiotiske subjektivitet og hengi seg til det som skjer når språket vender seg til den som skriver, den som rettelig er en skriver". Så skriveren er en "den" uten subjektivitet. Det grenseløse definerte. Man kan sikkert ha en hyggelig leseropplevelse med slike formuleringer, men det bør ikke overraske noen at litteraturvitenskap er noe uglesett i de øvrige samfunnslag. På mange måter fremstår vi som oxymoronprodusenter, snarere enn vitenskaps menn og kvinner.

I kapittel 2 pekte jeg på noen nevrologiske perspektiver på hvor kreativiteten har sin opprinnelse. Enten den har sitt utgangspunkt i en type relativt ubevisst aktivitet mellom basalgangliene og de øvre bevissthetslag eller i en hjerneskade, kan den forståes som noe fysisk og trenger ikke kalles u-menneskelig, tvert imot tyder mye på at kreative hendelser er noe *svært menneskelig*, selv om den kanskje ikke har sin opprinnelse i de øvre utvelgende bevissthetslag. Og jeg vil hevde at dette også kan være tilfellet hva angår den fornemmelsen av subjektiv kreativitet som danner den språklige betydningen av Den sunne lesning. Veien frem mot *Kraft durch Freude* var for Machts del preget av en indre tirade av vage formuleringer.

Leserens selv-utvidelse i en slags interaksjon med den *heterogene* diskurs. Realiseringen av fiksjonens muligheter.

Vi skal nå nærme oss *leserens* "u-menneskelige side" for å bruke Aadlands begreper. Jeg er nemlig prinsipielt enig i hvordan han tenker, at kreative hendelser skjer, og vil hevde at en slik hendelse klart kan finne sted, om enn kun glimtvis, øyeblikksvis, i leseprosessen. Da utfylles Aadlands skriverbegrep og finner sitt motsvar, selv om jeg vil hevde at det er usikkert

om *Den sunne lesning* nødvendigvis trigges av fiksjonen selv, da den like gjerne har sine forutsetninger i kroppens samlede potensielle reaksjonssett.

Jeg er nemlig ikke enig i måten Aadland definerer tekstens væreform. Teksten er også et slags konkret objekt, og dette er bare bokens ytre hylster, ok, og dens betydning er u-virkelig, ja vel, men som fiksjon konstitueres den først og fremst i den lesendes erfaring. I den grad hendelsen utvikler vårt estetiske vokabular og vår estetiske tilnæringsmåte (noe som har åpenbare, målbare fysiske korrelater, som ikke under noen omstendigheter kan skilles fra et begrep om den rene betydningsdannelsen) vil jeg argumentere for at den er fiksjonsrealiserende. Den betydningen som tilskrives hendelsen, fenomenet forstått som tekst, eller kroppsopplevelsen dannes nemlig ikke av det samme subjektet. Noen ganger har individet fått visse nye fysiske forutsetninger gjennom lesehendelsen, og enhver betydningstilskrivning blir å regne som en pragmatisk konstruksjon, av den typen man opererte med i psykoanalysen, hvor det rett og slett handler om å finne et adekvat uttrykk for det som måtte ha skjedd med individet. Selv om mye av kritikken mot psykoanalysen går ut på at den søker et helt og ordnet, enhetlig subjekt, som kan komme frem gjennom verbaliseringen av traumet, bevisstgjøringen av det ubevisste, er det ikke til å stikke under en stol at de aller fleste individer behøver en slik følelse av helhet. Drude von der Fehr argumenterer for at metafysikken er nødvendig for mennesket og har sammenheng med estetiske erfaringer: "Den estetiske erfaringen er nøkkelen til vår overlevelse", skriver hun. Om vi ikke iblant har en opplevelse av rolig dyp, vil det bli vanskelig å overleve. Og dette gjelder også for selve organismen. "Tro er forbundet med den estetiske erfaringen. Derfor kan religiøs tro ha en somatisk effekt"(von der Fehr, 2005:46). Og selv om jeg i denne oppgaven beskriver en annen type estetisk erfaring, blir disse tankene ikke mindre gjeldende. Under skjellsettende opplevelser som *Den sunne lesning*, hvor også organismen *forandres* blir det desto viktigere for den enkelte å danne seg et eget, overordnet uttrykk for forandringen, slik at den skal være meningsfull for individet. Hvis ikke vil den være skremmende og ikke minne lite om fantomsmerter.

Den sunne lesningen, vil ikke forholde seg til et begrep om den empiriske "virkeligheten", selv om denne oppgaven innreflekterer særlig siden subjekt-objekt forholdet delvis viskes ut, det er rett og slett usikkert om leseren under noen omstendighet kan kalles "agens" i hendelsen, det forekommer meg mye riktigere å bruke et begrep om avstemthet. Snarere vil en "vellystig" lesning finne sted i visse tilfeller, der hvor fiksjonens muligheter realiseres i

leseren. Først og fremst i hans kroppslige fornemmelser, etterfulgt av fortolkning idet disse "heterogene" energiene er sløset vekk. Aadland er selv inne på de fysiske aspektene ved lesning: "Det samme gjelder lesningen av teksten, den tildrar seg virkelig som sanseintrykk, sansefornemmelser, forståelsesprosesser – som for alt jeg vet har fysiologiske korrelater i de nevrologiske prosessene som foregår i et menneskehode som leser". (Aadland, 2000:20) Så langt er vi prinsipielt enige om at lesning "tildrar seg virkelig" gjennom de fysiologiske prosessene. Og det Aadland definerer som lesning dreier seg altså om fortolkning. Men jeg må omskrive ham litt og si at: den leseropplevelsen som virkeliggjør den fiktive diskursens muligheter er en subjektoverskridende kroppserfaring, en ekstatiske opplevelse som sønderriver det homogene, logosentrisk orienterte individet, hvor kroppen tildrar seg tekst gjennom nevronenes synapser, og gjør kroppen til et rom for "språkernes samboerskap". Slik blir leseren en bærer av "det lykkelige Babel" som Roland Barthes beskriver i "Lysten ved teksten" (Barthes, 1998: 9). Leseren er i omdanning, og det er leserens internaliserte språk som interagerer med et fenomen, som ikke uten videre kan inkorporeres i ens etablerte språk som er motsetningene. Men erfaringen krever en omdanning av det etablerte språket hos den som erfarer. Og i selve omdanningen fornemmes den først fysisk, som en type uant energi, som ut-av-kroppen-lignende opplevelser, deretter danner leseren sin språklige konstruksjon.

Etter denne grunnvollsrystende, omveltende interaksjonen mellom kropp og (kon)tekst og utøsing av de heterogene energiene, blir kroppen og leseren atter ett, atter et topografisk punkt i leseprosessen, et sted videre fortolkningsmessig aktivitet kan gjennomføres fra.

Den Sunne Lesning er altså en utvidelse, og en utfyllende komponent til begrepet om det menneskelige. Den tilhører, om man da vil kalle det for noe slikt, det "u-menneskelige" hos leseren.

Særlig interessant er det å anvende denne tanken i forhold til Aadlands vesensbestemmelse av skriveren som en intensjonalitet bak og under den eksplisitte forteller. Fra å være utenfor teksten transformerer denne instansen seg som hendelse til "en figur, en ekstradiegetisk overforteller, som er en begivenhet, en menneskeliggjørende trope og menneskelignende figur" (Aadland, 2000:89). En kan si at denne hendelsen finner sin parallell, eller sitt svar i den initierende fasen av den sunne lesning, hvor lese kroppen på et visst punkt tar del i det kreative spillet og blir hendelse, hvoretter betydningen, som ikke er språkets betydning slik som Aadlands definisjon av lesning tilsier, *blir formulert i forhold til den kvalitative*

opplevelsen. Dette er leseren som "sunn" begivenhet. I realiseringen av fiksjonens muligheter, nemlig utvidelsen av det menneskelige, blir også den sunne lesning en utvidelse av det menneskelige, en slags genial, original og kreativ leser. Dette er på en måte kroppens fiksjonalitet, der kroppen blir et spill over tekst og kontekst. Et anagram for de ulike tekstene, "levende tekst", så avkodet som språklig, pragmatisk, konstruksjon for den det angår. I *Macht und Rebel* er denne språklige konstruksjonen for Machts del *Kraft durch Freude*.

Aadland gjør også et poeng ut av forskjellen mellom *skrivning* (den instrumentelle, kommunikative skrivepraksis) og *skrivning* (skriveren som hendelse). På samme måte vil jeg skille mellom *lesing* og *lesning*. *Lesing* er den epistemologisk orienterte, avkodende og meningsfravristende aktiviteten som konstituerer brorparten av den lesendes praksis (leseren som begivenhet i Aadlandske termer). Dette har med den uproblematiske internaliseringen av en viss type estetisk språk å gjøre. Erfaringen er homogen. *Lesningen* er derimot sunnhetens hendelse, der en overtredende kroppsformelse skjer, og språkets muligheter blir til i som vesentlige nydannelser av synapser i hjernen. leserkroppen. *Lesningen er leserens u-menneskelige side*, for å si det som Aadland. Det er her det mulige realiseres, hvoretter subjektet responderer. Eller man kan si med von der Fehr: *Erfaring er reaksjonen knyttet til det som har skjedd, fortolkningen av dette og det fremtidsrettede potensialet som ligger i hendelsen* (von der Fehr, 2005: 24).

Konklusjon. Hva betyr Den sunne lesning?

I denne oppgaven har jeg forsøkt å tenke høyt og hodeløst omkring hva som skjer når vi gjennomgår overskridende estetiske erfaringer. Jeg har argumentert for at det finnes nevrologiske tilnæringsmåter å forstå slike erfaringer med, og hevdet at den enkelte leseres fysikk i slike opplevelser på alle måter er medspillende i betydningsdannelsen. Videre har jeg skissert opp muligheten for at dette har med visse typer diskursive forhold å gjøre, særlig med hensyn til hvordan den enkeltes internaliserte diskurs forholder seg til den kulturelle grammatikken (som jo ikke er kulturell grammatikk *an sich*, men erfares som kulturell grammatikk av leseren), og hevdet at en mer skjellsettende erfaring ligger i å overskride ens egen internaliserte grammatikk, altså ens egen oppfattelse av ens subjektive grenser.

Jeg har tatt for meg boken *Macht und Rebel* for å illustrere hva jeg legger i begrepet *Den sunne lesning*, og vist hvordan denne boken selv utfordret det litterære feltet og trigget subjektive, følelsesmessige reaksjoner like ofte som gode resonnementer og vurderinger hos leserne. Dette skyldes dens relative *heterogenitet* i forhold til den etablerte diskursen. Å snakke om en politisk eller funksjonell kunst vil derfor ikke være uinteressant, men det å utvikle en teori for den individuelle leseprosessen forekommer meg å være et mer presserende spørsmål. Det politiske kan, som vi så i eksemplet med *Macht og Rebel*, nettopp ligge i leserens egen omdanning; det har like mye med en aktuell livssituasjon å gjøre som det har med det tenkte "kunstverket". Det vil si: vi responderer på omgivelsene alt etter vår egen avstemthet i forhold til dem, noe man også tydelig kan utlede av bokens resepsjonshistorie.

Videre har jeg forsøkt å si noe om Roland Barthes som en kroppstenker som opererer med noe abstrakte begreper om erfaring av språk. Men disse kan, gjennom en innreflektering av nevrologisk kunnskap, vise seg å være produktive for å si noe om hva som skjer under visse typer lesehendelser. Å ta den fysiologiske kroppen med i den estetiske betraktningen fungerer på mange måter som et produktivt korrektiv til språksentrert teori.

For meg virker det som en grov forenkling når Aadland skiller mellom betydning og fysikk. Dette er en dualistisk fremstillingsmåte som ikke tjener til annet enn å opprettholde et skille mellom mennesket som språkvesen og mennesket som virkelig vesen. Når jeg forstår noe,

gjør koblinger, så foregår det en synaptisk aktivitet i min hjerne som er uatskillelig fra den ”betydning” en interaksjon med et annet fysisk legeme har. Og misforstå meg rett, jeg anerkjenner det pragmatiske aspektet ved et slikt skille. Man trenger kanskje et tenkt skille mellom språk og virkelighet, kropp og ånd, for å kunne navigere i verden. Man trenger en tenkt avstand for å felle dommer, selv om alt tyder på at det ikke går an å ”lese” i Aadlands forstand. Begrepet om den rent betydningsdannende lesningen er en konstruksjon på samme måte som psykoanalysens forståelse av tale som substitutt for handling er det. Men det er også en praktisk konstruksjon, og som sådan har den verdi. Dog er det noen fundamentale ting som burde innreflekteres: Betydningen er i-seg for-meg. Jeg mener ikke dermed at *lesninger* er uinteressant, snarere tvert imot, det er nettopp i lesningene at virkningene kommer til syne, og her må jeg også føye til *for-oss* for ikke å bli altfor inkonsekvent. Men det er også avgjørende at det reflekteres mer, og alternativt, omkring grunnprinsippene, forutsetningene, for den menneskelige betydningsdannelse. Det er viktig for litteraturfagets erkjennelse av egne grunnlagsproblemer.

Hva mer er det jeg har gjort?

Jeg har sidestilt noen nevrologiske perspektiver på ulike fenomener som har med kunstopplevelse å gjøre med litteraturvitenskapelige, filosofiske og estetiske innfallsvinkler. Dette har jeg gjort for å si noe om at de er komplementære, heller enn at de gjensidig utelukker hverandre. Det å internalisere noe er ikke bare en strategi, men også en tilsynelatende arbitrær og komplisert fysisk prosess. Nevrologen Paul Matthews, med flere, offentliggjorde i 2003 sine undersøkelser om hjernens respons på språklige nyvinninger. Gjennom bruk av elektro-encefalografi (EEG) kunne de trekke en del slutninger om hjernens respons på språk. Om man gir en person ord som hun hadde hørt mange ganger, og som virker kjedelige, minsker aktiviteten i språksentrene i hjernen. Påstanden hans er at når personen hører et nytt ord, ”som skaper uventede bilder, noe som har en uventet klang, aktiviseres langt større områder i hjernen”. Disse resultatene har Matthews publisert i boken *The Bard on the Brain* (”Med dikteren på hjernen”), hvor Shakespeares varige funksjon forklares ved hans utstrakte bruk av språklige nydanninger⁴⁷.

Dette illustrerer forholdet mellom *det homogene* og *det heterogene*. De mindre kjente ordene er relativt heterogene i forhold til den fasteste språkforståelsen, som blir å betrakte som

⁴⁷ http://www.nrk.no/programmer/tv/schrodingers_katt/1.1851871 lastet ned 01/05-08

homogen, og aktiverer derfor større områder i hjernen. Sagt med Viktor Sjklovskij fører visse konstruksjoner til en dessautomatisering, men denne oppgaven er altså fri fra en tanke om et ”verk” og at dette ”gjør” noe med leseren, og det blir dermed mer naturlig å si at visse hendelser, eller interaksjoner, fungerer dessautomatiserende. De vil senere kunne automatiseres, altså avkodes i språk og brukes av den enkelte fortolker. Og det samlede forråd av automatiserte hendelser kunne kalles både grammatikk, kompetanse og en mengde andre likeartede ord.

Men oppgaven har noen klare begrensninger. Jeg har ingen nevrologisk kompetanse, det lille utvalget av nevrologiske perspektiver jeg har forholdt meg til er basert på en forståelse som i beste fall må kalles mangelfull. Jeg kjenner ikke godt nok til nevrologiens grunnlagsproblemer, i hvert fall ikke i samme grad som jeg kjenner litteraturvitenskapens, og i prinsippet svekker dette argumentasjonen min. Likevel er det bare med henblikk på de spekulasjonene jeg har kommet med om hva som faktisk skjer, alt dette med nydanning av synapser og hvordan en kan tenke seg at det fornemmes fysisk under revolusjonerende leserhendelser, som jeg ikke har det rette faglige grunnlaget for å hevde. Når det kommer til hovedsaken, nemlig at faget behøver en innreflektering av naturvitenskapelig kunnskap når det kommer til leseteorier, og hvordan dette kan eksemplifiseres gjennom *Macht und Rebel* vil jeg hevde at grunnlaget er til stede.

Om vi oppfatter en fysisk erfaring som en kreativ utvidelse av vår estetiske bevissthet, og denne utvidelsen blir vår viktigste måte å forstå vårt fortolkende og estetiske virke igjennom, har vi gjennomlevd *Den sunne lesning*. Dette er værens fremtreden: hvordan det paradoksalt nok *for-oss* finnes et *i-seg*.

Jeg påstår på ingen måte at lesehendelsen er fri fra den subjektive rasjonalitet. Jeg mener bare at våre måter å forstå på, vårt språk og vår kompetanse, har fysiologiske korrelater. Når det kommer til lesning vil jeg likestille alter og disk. En innreflektering av naturvitenskapelig kunnskap kunne dessuten gjøre at vårt fag ble tatt litt mer på alvor. Innimellom er det greit å kaste av seg skrekken for å anerkjenne andre fags styrker. Det oppviser en sunn, sterk forholdning å kunne ta opp i seg alle konkurrerende språk.

Referanser

Litteratur:

- Aadland, Erling. 2000. *fortelleren og skriveren. En teoretisk og terminologisk oppklaring*. Oslo
- Barthes, Roland. 1998. *Lysten ved teksten* [le plaisir du texte, 1973]. Overs. Arne Kjell Haugen. Oslo
- Bataille, Georges. 1996. *Erotismen*. [L'érotisme, 1957]. Overs. Agnete Øye. Oslo
- Bataille, Georges. *Fascismen psykologiske struktur* [La structure psychologique du fascisme, 1933] Overs. Ragnar Braastad Myklebust. i: *AGORA - JOURNAL for METAFYSISK SPEKULASJON* nr.3, 2005.
- Bataille, Georges. 2004. *On Nietzsche* [sur Nietzsche (1945)]. London
- Berg Eriksen, Trond. 1989. *Nietzsche og det moderne*. Oslo
- Gumbrecht, Hans. 2004. *Production of presence. What Meaning Cannot Convey*. Stanford University Press. England
- Larsen, Christiane Jordheim. 2005. *Skandinavisk misantropisk konseptualitet: om Abo Rasuls utfordring av den litterære institusjon*. UiO
- Lothe, Jakob, Christian Refsum og Unni Solberg. 1999. *Litteraturvitenskapelig Leksikon*.
- Litterært leksikon (Aarnes red.). 1976. Oslo
- Melberg, Arne. 2003. *Forsøk på å lese Nietzsche*. Oslo
- Merleau-Ponty, Maurice. 1994. *Kroppens Fenomenologi*. [Phenomenologie de la perception, 1945]. Overs. Bjørn Nake. Oslo
- Morgenbladet nr. 16 (18.-24 april), 2008. s.36
- Nietzsche, Friedrich. 1989. *On The Genealogy of Morals And Ecce Homo*. Overs. Walter Kaufmann. London
- Nietzsche, Friedrich. 2003. *Slik talte Zarathustra* [Also sprach Zarathustra, 1883-85]. Overs. Amund Hønningstad. Oslo
- Nilsen, Remi. 2005. "Affektive strømmer, mannsfantasier og kroppspanning", i: *AGORA - JOURNAL for METAFYSISK SPEKULASJON* nr.3, 2005. Oslo

Poulet, Georges. 1992. "Läsandets fenomenologi" [1969] i: *Modern litteraturteori- från rysk formalism til Dekonstruktion*. Entzenberg & Hansson (red.). Lund

Ramachandran, V.S. 1999. *Phantoms in the Brain*. London

Rasul, Abo. 2002. *Macht und Rebel- Skandinavisk misantropi 2*. Oslo

Roth Niemi, Anja. 2001. *De virksomme døde – gravskikk som sosial diskurs i det sein-mesolittiske sør-Skandinavia*. UiO

Sacks, Oliver. 2007. *Musicophilia – Tales of Music and the Brain*. London

Vassenden, Eirik. 2004. *Den store overflaten: tekster om samtidslitteraturen*. Oslo

von der Fehr, Drude. 2005. *Kroppens kompetanse. Pragmatisk teoriutvikling innen helsefag, praksisnære fag og litteraturvitenskap*. Unipub. Oslo

Nettsider:

Aftenposten.no. <http://tux1.aftenposten.no/nettprat/071005knut/> lastet ned 07/05-08

Andersen, Per. *tidsskriftet.no* M:\pc\dokumenter\Nobelprisen i fysiologi eller medisin 2000 - Tidsskrift for Den norske legeforening.mht lastet ned 24/04-08

Blanke, Olaf, med Theodor Landis, Laurent Spinelli og Margitta Seeck.
brain.oxfordjournals.org <http://brain.oxfordjournals.org/cgi/reprint/127/2/243> lastet ned 08/05-08

Bokmåls Wikipedia <http://no.wikipedia.org/wiki/Basalgangliene> lastet ned 24/04-08

Bokmåls Wikipedia <http://no.wikipedia.org/wiki/Serotonin> lastet ned 05/05-08

Bokmåls Wikipedia <http://no.wikipedia.org/wiki/Synapse> lastet ned 05/05-08

Bø-Rygg, Arnfinn.
<http://www.idunn.no/?marketplaceId=2000&languageId=1&siteNodeId=1887942> lastet ned 07/05-08

Engelsk Wikipedia http://en.wikipedia.org/wiki/Godwin's_law lastet ned 07/05-08

Haga, Sverre Gunnar. *Dagbladet.no* <http://www.dagbladet.no/kultur/2002/11/26/354803.html> lastet ned 06/05-08

hf.ntnu.no

<http://66.102.9.104/search?q=cache:Rw8qnhys468J:www.hf.ntnu.no/hf/filosofi/Ansatte/ingebjorg.seip/forskningsprosjekter/nervo5+n%C3%A6rv%C3%A6r+i+litteraturvitenskap&hl=no&ct=clnk&cd=4&gl=no> lastet ned 07/05-08

Horwitz, B., med J. M. Rumsey og B. C. Donohue

<http://www.pnas.org/cgi/content/full/95/15/8939?ck=nck> lastet ned 07/05-08

NorgesLexi <http://www.norgeslexi.com/paxlex/alfabetet/t/t05.html> lastet ned 06/05-08

Palmgren, Gorm. *Illustrertvitenskap.com*.

<http://www.illustrertvitenskap.com/polopoly.jsp?d=154&a=740&id=7996> lastet ned 07/05-08

Rottem, Øystein. *Dagbladet.no* <http://www.dagbladet.no/kultur/2002/11/15/477164.html>
lastet ned 06/05-08

Røed, Kjetil. *Vinduet.no* <http://www.vinduet.no/tekst.asp?id=395> lastet ned 06/05-08

Sandnes, Cathrine. *NORDISK LITTERATUR* <http://www.nordic-literature.org/2003/nordisk/artikler/28.htm> lastet ned 21/04-08

Tretvoll, Halvor Finess. *nytid.no* <http://www.nytid.no/index.php?sk=9&id=2020> lastet ned 21/04 -08

uio.no. http://www.hf.uio.no/forskning/infectio/Infectio_Foreslesninger.doc lastet ned 05/06-08

Valle, Viggo E. *nrk.no*. http://www.nrk.no/programmer/tv/schrodingers_katt/1.1851871 lastet ned 01/05-08

Wold, Bendik. *stiftelsenmanifest.no* http://stiftelsenmanifest.no/html/wold_folk.html lastet ned 02/05 – 08